

**ΣΕ ΠΕΡΊΠΤΩΣΗ ΈΚΤΑΚΤΗΣ ΑΝΆΓΚΗΣ,
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΉΣΤΕ ΜΕ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΊΑ!**

ΜΑΝΙΦΈΣΤΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΊΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΥΜΟΡΦΊΑΣ

CAN? DO!

ΕΚΤΎΠΩΣΗ

Η παρούσα έκδοση δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος ERASMUS+ CAN DO DEMOCRACY (2024-2027)

Το πρόγραμμα είναι μια συνεργασία των ακόλουθων οργανισμών:

Verein für interkulturelle Arbeit (VIA) Bayern | Γερμανία | www.via-bayern.de (Διαχειριστής κοινοπραξίας) Arca di Noè Società Cooperativa Sociale | Ιταλία | www.arcacoop.com
Kista folkhögskola Στοκχόλμη | Σουηδία | kistafolkhogskola.se/ Genç Hayat Vakfı
Κωνσταντινούπολη | Τουρκία | www.genchayat.org/en/
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας Βόλος | Ελλάδα | inclusivemobility.eu/countries/gr/heis/5794

Verband für interkulturelle
Arbeit VIA Bayern e.V.

ARCA DI NOÈ

Ιστοσελίδα και ιστολόγιο <http://www.candoempowerment.eu/startseite/>
<https://candodemocracy.wordpress.com/>

Συγγραφείς

Åke Larsson | Σουηδία

Florian Wenzel | Γερμανία

Συνεργάτες

Agnese Agostini | Ιταλία
Yusuf Çelik | Τουρκία
Ajna Galicic | Ιταλία
Μακίντε Καχραμάν | Τουρκία
Åke Larsson | Σουηδία
Meral Meindl | Γερμανία
Giacomo Rossi | Ιταλία
Σίλβια Σίμπεκ | Γερμανία
Federica Toscano | Ιταλία
Φλόριαν Βέντσελ | Γερμανία

Sara Arlati | Ιταλία
Μοσλέμ Έντιμπ | Σουηδία
Αμπντάλα Χαϊότι | Σουηδία
Katrin Kuhla | Γερμανία
Κώστας Μάγος | Ελλάδα
Çağdaş Özbakan | Τουρκία
Αμπντουλάχι Αμπντιφάτα Σικ Ελμί | Σουηδία
Κριστόφερ Στράντ | Σουηδία
Λίνος Βίγκλας | Ελλάδα

Σχέδια

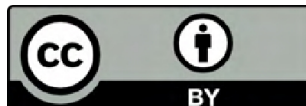
Σάρα Αρλάτι | Ιταλία

Sonnendorf & Στοκχόλμη, Ιούλιος 2025

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά των συγγραφέων και δεν αντανακλούν απαραίτητα τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA). Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγός αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές.

Co-funded by
the European Union

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

A. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ – ΕΝΑ ΑΛΜΑ ΣΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ

Το επίκεντρο: Ζώντας μαζί	05
Η μεταφορά: Ένα ιστιοφόρο	0
Η φωνή της δημοκρατίας στην Ευρώπη	11
Χρήσιμες λέξεις και τέχνη	14
Ομορφιά – Ικανότητα σύλληψης – Συνείδηση – Καλλιέργεια Διαφοροποίηση – Κενός χώρος – Χάρη – Ελπίδα	
Ενότητα – Ευθύνη – Απρόβλεπτο – Μοναδικότητα	

B. ΜΑΤΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΩΣ ΝΑ ΖΗΣΟΥΜΕ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Κατά μήκος των μεταναστευτικών διαδρομών – Διαφορετικές φωνές από την Ευρώπη	41
MKO Young Lives Foundation από την Τουρκία: Με λίγα λόγια	44
MKO Young Lives Foundation από την Τουρκία: Σημαντική συμμετοχή των νέων	45
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ελλάδα: Διδάσκοντας και μαθαίνοντας τη δημοκρατία... με τα πόδια	46
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ελλάδα: Είμαι δημοκρατικός εκπαιδευτικός;	47
MKO Arca di Noé από την Ιταλία: Η φωνή της συμμετοχής	42
MKO Arca di Noé από την Ιταλία: Μια νέα αφήγηση μέσω συμμετοχικού βίντεο	43
MKO VIA Bayern από τη Γερμανία: Το Culturatorium	51
MKO interpunktionen από τη Γερμανία: Το Village Talk	54
MKO Kista Folkhogskola από τη Σουηδία: Stockholm spalavern	56
MKO Kista Folkhogskola από τη Σουηδία: Λαϊκή σχολή Kista	58

C. ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ

Γίνετε μέρος του: Μια επιστολή προς την ευρωπαϊκή δημοκρατία	61
Μια νέα αρχή: Να είσαι στον κόσμο	64

D. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Προσέγγιση και ανάπτυξη του μανιφέστου	67
Βιβλιογραφία	69

Α. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ –

ΕΝΑ ΑΛΜΑ

ΣΤΟ

ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ

Η δημοκρατία δεν είναι ένα πράγμα – δεν μπορούμε να την έχουμε ή να την κατέχουμε· η δημοκρατία δεν είναι απλώς ένα τεχνικό σύνολο κανόνων και κανονισμών που πρέπει να εφαρμοστούν. Η διαχείριση των πραγμάτων και των όντων είναι σημαντική, αλλά οδηγεί στην φιλελεύθερη-καπιταλιστική υπόθεση ότι η δημοκρατία θα μπορούσε να λειτουργήσει σαν μια εταιρεία που δημιουργεί προστιθέμενη αξία για όλους – ένα καλό εμπορικό σήμα που καταναλώνεται, χωρίς να ρωτάμε πάρα πολλά για το περιεχόμενό του. Αυτό προάγει μια πολύ παθητική αντίληψη της δημοκρατίας: πρέπει να είμαστε μόνο καταναλωτές και να θέλουμε από τους υπεύθυνους για τη δημοκρατία να μας παρέχουν αγαθά. Μια αντίληψη στην οποία οι αξίες, η πολυμορφία και η αντιμετώπιση των συγκρούσεων αποκλείονται υπέρ «ουδέτερων» (συχνά αποκαλούμενων «ορθολογικών») αποφάσεων χωρίς εναλλακτικές λύσεις. Με αυτόν τον τρόπο, η δημοκρατία θα θεωρούνταν ως κάτι που πρέπει να αναλάβουν οι πραγματικοί εμπειρογνώμονες – όχι ο λαός, αλλά έξυπνοι τεχνοκράτες που λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις – πράγματι μια αρκετά αυταρχική μετατόπιση που εξαλείφει την πολυμορφία των φωνών. Οι κυβερνήσεις, αλλά και ένας σημαντικός αριθμός ανθρώπων, ακολουθούν όλο και περισσότερο αυτή την προβληματική ιδέα στην Ευρώπη – από τις νεοφιλελεύθερες στροφές της δεκαετίας του 1990 έως τις φιλελεύθερες μετατοπίσεις που απελευθερώνουν εκ νέου τις δυνάμεις της αγοράς – χωρίς αυτό να έχει οδηγήσει σε μεγαλύτερη ικανοποίηση.

Η απογοήτευση για τις κυβερνήσεις στην Ευρώπη αυξάνεται, καθώς αυτές δεν είναι σε θέση να προσφέρουν τα επιθυμητά αγαθά και αντιμετωπίζουν πολλαπλές κρίσεις, όπως μια μετατόπιση της διεθνούς τάξης, πόλεμο και μια σειρά οικολογικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η μετανάστευση δείχνει την αδυναμία της Ευρώπης να υπερασπιστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ ταυτόχρονα μετατρέπεται σε φρούριο για τους προνομιούχους. Οι λαϊκιστές, ειδικά οι δεξιοί λαϊκιστές, εκμεταλλεύονται αυτή την απογοήτευση και μετατρέπουν τα καταπιεσμένα αρνητικά συναισθήματα σε ακραίες μορφές. Λειτουργούν με έντονες διακρίσεις μεταξύ σωστού/λάθους και καλού/κακού και ισχυρίζονται ότι είναι

οι πραγματικοί δημοκράτες, εκφράζοντας όλες εκείνες τις απόψεις που απαγορεύονται από τις «ελίτ», οι οποίες γενικά δεν είναι αξιόπιστες. Ισχυρίζονται ότι επαναφέρουν την πολυμορφία, αλλά ταυτόχρονα έχουν μια απολυταρχική αντίληψη για τις δικές τους αξίες, η οποία συνήθως συνοδεύεται από την επιθυμία να αποκλείσουν όλους τους πιο αδύναμους που δεν θεωρούνται μέρος του «λαού» (μετανάστες, μέλη της κοινότητας LGBTQI+, άτομα με αναπηρίες και ηλικιωμένοι). Πρόκειται για μια άλλη αυταρχική στροφή που καταπιέζει τις διαφορετικότητες: όσοι δεν μπορούν να ενταχθούν στο κερδοσκοπικό σύστημα και όσοι δεν μπορούν να ενταχθούν σε κανονιστικά ηθικά σχήματα αποκλείονται, καθώς φαίνεται να αποτελούν κίνδυνο για την επιθυμία ελέγχου.

Το παρόν μανιφέστο προσπαθεί να υιοθετήσει μια άλλη οπτική γωνία. Προτείνει να θεωρήσουμε τη δημοκρατία όχι ως απάντηση, αλλά ως ερώτηση που τίθεται σε όλους μας: «Το ερώτημα της μελλοντικής δημοκρατίας θα μπορούσε να έχει, μεταξύ άλλων, την ακόλουθη μορφή: τι σημαίνει «ζωή μαζί»;» (Derrida 2005, σ. 12). Ένα θεμελιώδες ερώτημα που δείχνει ότι η ιδέα της δημοκρατίας συνδέεται άμεσα με το τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος, να σχηματίζεις μια κοινότητα διαφορετικότητας. Ένα ερώτημα που δεν μπορεί να απαντηθεί μια για πάντα. Ένα ερώτημα που καλεί όλους μας να αναλάβουμε ξανά και ξανά την ευθύνη. Ένα ερώτημα που ξεκινά από εμάς, τη γειτονιά, και φτάνει μέχρι το σύνθετο κατασκεύασμα που ονομάζεται «Ευρώπη». Με αυτόν τον τρόπο, θέλει να προωθήσει αυτό που πρόσφατα ονομάστηκε «ριζοσπαστική δημοκρατία», με την έννοια της λατινικής λέξης *radix*/ρίζα, προσπαθώντας να επιστρέψει ουσιαστικά σε αυτό που θα μπορούσε να σημαίνει η δημοκρατία για τους ανθρώπους με τους περιορισμούς και την ευθραυστότητά τους. Η «ριζοσπαστική δημοκρατία» σημαίνει κανονιστικά την ενίσχυση των ριζών της δημοκρατίας, που είναι η πολυμορφία, η συμμετοχικότητα, η ενεργός συμμετοχή και η ελευθερία.

Ας εξετάσουμε τα διάφορα στοιχεία αυτής της ερώτησης υπό το πρίσμα της ριζοσπαστικής δημοκρατίας:

«Πώς»

Αυτές οι δύο λέξεις μας υπενθυμίζουν να απαντήσουμε συγκεκριμένα στο ερώτημα της δημοκρατίας. Το «πώς» απαιτεί ένα πλαίσιο στο οποίο αυτό μπορεί να συμβεί. Μια απάντηση είναι να δημιουργήσουμε, να ενισχύσουμε και να διευκολύνουμε χώρους καθημερινής αλληλεπίδρασης όπου συγκεντρώνονται διαφορετικοί άνθρωποι. Αυτοί μπορεί να είναι χώροι καθημερινής δημόσιας χρήσης, λεωφορεία, κοινοτικά κέντρα – χώροι που είναι αρκετά ασφαλείς για να συζητάμε για την πολυμορφία και τις συγκρούσεις. Συχνά είναι χρήσιμο να προσθέτουμε ένα δημιουργικό και απτό στοιχείο, να κάνουμε κάτι μαζί, να συνεργαζόμαστε και να συνειδητοποιούμε ότι το ζήτημα της δημοκρατίας δεν είναι αφηρημένο, αλλά μπορεί να γίνει αισθητό και να το αγγίξουμε μαζί με άλλους.

«Εμείς»

Η δημοκρατία δεν είναι ποτέ για τους άλλους, είναι για εμάς. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το ζήτημα της δημοκρατίας τίθεται συνεχώς σε διαφορετικά πλαίσια: πώς αντιμετωπίζουμε το «εδώ και τώρα» σε μια δεδομένη ομάδα; Και, το πιο σημαντικό: ποιοι είμαστε, πόσο κλειστοί ή ανοιχτοί είμαστε; Στο πλαίσιο μας, η Ευρώπη σημαίνει την Ευρωπαϊκή Ένωση, την ήπειρο, όλους όσους αισθάνονται Ευρωπαίοι; Το «εμείς» θέτει το ζήτημα της ανοιχτότητας: ποιος μπορεί να είναι μέρος του «εμείς», πού είναι τα όρια (χρόνου, πολυπλοκότητας, ενέργειας). Ποιες συνέπειες αποδεχόμαστε «εμείς» όταν θέτουμε όρια στους άλλους; Πρέπει να λάβουμε υπόψη την παγκόσμια κοινότητα, πρέπει να συμπεριλάβουμε ακόμη και τα ζώα και τα πράγματα, καθώς βλέπουμε ότι η ίδια η φύση αντιδρά στην κλιματική αλλαγή και χρειάζεται νέες μορφές για να της δοθεί μια μοναδική φωνή και ότι τα είδη εξαφανίζονται λόγω των ανθρώπινων ενεργειών; Η επέκταση των ορίων του «εμείς» είναι μέρος της επέκτασης της δημοκρατίας.

«Θέλω»

Η δημοκρατία δεν μας υπαγορεύει πώς πρέπει να ζούμε. Η ελευθερία να ξεκινάμε από τις προσωπικές μας αξίες και τις βασικές μας ανάγκες είναι το κλειδί της δημοκρατίας. Αυτό που θέλουμε συνδέεται συχνά με τα συναισθήματα. Αυτή η διάσταση της δημοκρατίας υποτιμάται και ταυτόχρονα καταχράται από τους λαϊκιστές, που υποδαυλίζουν τα αρνητικά συναισθήματα στο έπακρο. Μπορούμε να εκτιμήσουμε θετικά αυτό που πραγματικά θέλουμε και χρειαζόμαστε και έτσι να ενισχύσουμε την αξιακή βάση της δημοκρατίας. Η εκτίμηση είναι η κινητοποίηση και η έμπνευση για να είμαστε δημιουργικοί και να χαράξουμε νέους δρόμους για το μέλλον.

«να ζούμε»

Η δημοκρατία δεν αφορά απλώς τη γνώση, τα καλύτερα επιχειρήματα ή την καλύτερη ανάλυση. Η δημοκρατία συνδέεται με τη ζωή, σέβεται τις βιογραφίες, τα όνειρα, τις φιλοδοξίες των ανθρώπων που γεννιούνται και θα πεθάνουν με τη μοναδικότητά τους. Έτσι, η δημοκρατία είναι μια δραστηριότητα, δεν μπορεί να διδαχθεί, αλλά πρέπει να γίνει, να βιωθεί, να γίνει αισθητή. Το να κάνουμε δημοκρατία σημαίνει να χαρίζουμε μια πλήρη ζωή σε όλους – αυτό ξεκινά με τις καθημερινές μας πράξεις και αποφάσεις. Το να αναλαμβάνουμε ευθύνη για τη δημοκρατία σημαίνει να αναλαμβάνουμε ευθύνη για την εξέλιξη της ίδιας της ζωής. Για να προστατευθεί αυτή η ουσία της δημοκρατίας, ένα σύνταγμα με ανθρώπινα δικαιώματα προστατεύει την ανθρώπινη ζωή ως ένα αδιαπραγμάτευτο απόλυτο.

«Μαζί»

Η δημοκρατία ασχολείται με τις διαφορές, δεν μπορεί να γίνει μόνη της ή από μερικούς. Ζούμε μαζί σε αυτόν τον πλανήτη και πρέπει να βρούμε τον τρόπο να ισορροπούμε συνεχώς την πλειοψηφία και τη μειοψηφία, τα προνόμια και τις διακρίσεις, τη συμμετοχή και τη λήψη αποφάσεων. Μαζί σημαίνει επίσης να αντιμετωπίζουμε θετικά τις συγκρούσεις αξιών ως την ουσία της αλληλεπίδρασης μεταξύ μας. Μαζί, μέσα στη διαφορετικότητα, μπορούμε να δημιουργήσουμε τα πλαίσια και τις ρυθμίσεις που απαιτούνται για να συνυπάρχουμε ειρηνικά. Αυτό σημαίνει επίσης ότι η βία δεν είναι αποδεκτή, καθώς εισάγει μια λογική νίκης/ήττας στη συνύπαρξη. Αντίθετα, αναγνωρίζεται ότι η συνύπαρξη συνεπάγεται πολλές εντάσεις, διλήμματα και συχνά οδυνηρές αποφάσεις, με την ελπίδα να βρεθούν καλύτερες απαντήσεις στο μέλλον.

«Στην Ευρώπη»

Η μεγάλη υπόσχεση του έργου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι και ήταν να εκπληρώσει την προσδοκία της συνένωσης της ενότητας με την πολυμορφία. Διαφορετικές κουλτούρες, γλώσσες, παραδόσεις να ενωθούν σε μια ήπειρο. Οι διαφορετικές φάσεις επέκτασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης έθεσαν όλο και περισσότερο αυτό το ερώτημα, αλλά οδήγησαν και σε μια κρίση: είναι η κοινή αγορά το μόνο που μας ενώνει; Τι γίνεται με όσους υπονομεύουν σήμερα την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Τι γίνεται με τις χώρες που είναι σήμερα αποκλεισμένες; Πού αρχίζει και πού τελειώνει η Ευρώπη; Πώς μπορεί η Ευρώπη να παραμείνει ανοιχτή και προστατευμένη ταυτόχρονα; Τι θα σήμαινε τελικά μια ευρωπαϊκή δημοκρατία στην πολυμορφία;

ΕΜΠΕΙΡΙΑ: «Μέχρι να ανατείλει το φως...»

Προσπαθήστε να βιώσετε το άγνωστο, το ανεξέλεγκτο στον εαυτό σας και στον άλλον. Βρείτε νέους τρόπους να νιώσετε την ομορφιά του να μην γνωρίζετε, να μην κατηγοριοποιείτε ή να μην ελέγχετε τις σκέψεις ή τις ερμηνείες σας για τον άλλον – μια δημοκρατική εμπειρία!

Καθίστε μαζί με ένα άλλο άτομο και κοιτάξτε ο ένας τον άλλον στα μάτια.

Έχετε έτοιμο ένα χαρτί και ένα μολύβι και ζωγραφίστε αυθόρμητα τον άλλο με το αδύναμο χέρι σας για ένα λεπτό χωρίς να σταματήσετε το μολύβι και χωρίς να κοιτάξετε το χαρτί. Κάντε το ίδιο με δύο ή τρία άλλα άτομα – μην προσπαθήσετε να φτιάξετε ένα καλό σχέδιο – αφήστε το μολύβι σας να κινείται σύμφωνα με αυτό που βλέπετε αυθόρμητα στο άλλο άτομο.

Στην ομάδα, συλλέξτε λέξεις που σας ήρθαν στο μυαλό κατά τη διάρκεια αυτής της δραστηριότητας έκθεσης στον άλλον. Βρείτε αντίθετες λέξεις για προσανατολισμό και ασφάλεια και συζητήστε τις μαζί: Πώς προωθούν ή θέτουν σε κίνδυνο την έννοια της ριζοσπαστικής δημοκρατίας;

Η φιλόσοφος Simone Weil είπε ότι δεν πρέπει να ξεκινάμε με την κατανόηση, αλλά «να κοιτάζουμε μέχρι να διαπεράσει το φως» (Weil 1952, σ. 174).

Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ: ΈΝΑ ΙΣΤΙΟΦΌΡΟ ΠΛΟΪΟ « »

Για να κατανοήσετε καλύτερα όσα συζητήθηκαν παραπάνω, είναι χρήσιμο να χρησιμοποιήσετε ένα σύμβολο ως τρόπο για να εξερευνήσετε περαιτέρω και να επεκτείνετε δημιουργικά την έννοια της δημοκρατίας.

Η δημοκρατία είναι ένα ιστιοφόρο. Αυτή η μεταφορά υπονοεί ότι μπορεί να κατασκευαστεί, έχει μια συγκεκριμένη εμφάνιση και σταθερότητα, οι άνθρωποι μπορούν να το δουν και να επιβιβαστούν σε αυτό. Στην Ευρώπη έχουμε διαφορετικά ιστιοφόρα, αλλά ένα πράγμα είναι το ίδιο: η ιστιοπλοΐα μπορεί να μάθει μόνο υπό τις αβέβαιες συνθήκες των κυμάτων και του καιρού στον ανοιχτό ωκεανό. Ανάλογα με τους μεταβαλλόμενους και αντίθετους ανέμους, είναι απαραίτητο να κάνουμε απότομες στροφές, χωρίς να βλέπουμε ξηρά στον ορίζοντα, αλλά διατηρώντας την ελπίδα να συνεχίσουμε μαζί το μονοπάτι της ζωής. Οι άνθρωποι σε διαφορετικές χώρες έχουν διαφορετικές εμπειρίες ιστιοπλοΐας και εξερευνούν διαφορετικές διαδρομές.

Αυτό σημαίνει ότι η δημοκρατία είναι από τη μία πλευρά ενεργή – η κατασκευή ενός σταθερού ιστιοφόρου και η διατήρηση αυτής της κατασκευής είναι απαραίτητη, ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να συγκεντρωθούν ως κοινότητα σε έναν ασφαλή χώρο και να ξεκινήσουν ένα ταξίδι μαζί. Ταυτόχρονα, η δημοκρατία είναι «παθητική» όταν ξεκινά το ταξίδι – όπως ένα ιστιοφόρο, δεν έχει προκαθορισμένο σχέδιο για το μέλλον, αλλά αντιδρά στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του ανέμου και της θάλασσας. χρειάζεται καθοδήγηση και διακυβέρνηση, καθώς και την ίση συμμετοχή όλων των επιβατών του πλοίου. Η νόμιμη ηγεσία ενός καπετάνιου είναι απαραίτητη για την εκπροσώπηση της κοινότητας, αλλά μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου. Ριζικά, η δημοκρατία προσπαθεί να αφήσει την (ανδρική) κυριαρχία στον κόσμο ως αντικείμενο – όταν ταξιδεύει, η επιφάνεια της θάλασσας διατηρείται και το πλήρωμα πρέπει να είναι προετοιμασμένο για τους μεταβαλλόμενους ανέμους. Συχνά αυτό θεωρείται αρνητικό, καθώς δεν υπάρχει σαφής πορεία για το μέλλον. Από θετική άποψη, το να είσαι ιστιοφόρο είναι πολύ κοντά στην ίδια τη ζωή: το τι θα συμβεί αύριο, το μέλλον, αυτό που θα συμβεί, δεν είναι ποτέ σαφές. Η δημοκρατία είναι η «υπόσχεση για το μέλλον» (Derrida 2006, σ. 306) να πάρεις νέες στροφές

ό,τι μπορεί να συμβεί. Αυτή η έκκληση της ανασφάλειας μας δείχνει ότι η ζωή ως τέτοια δεν είναι ποτέ ασφαλής. Η δημοκρατία δεν μπορεί να εγγυηθεί. Υπάρχουν πάντα γεγονότα και ένα μέλλον που δεν μπορούμε να υπολογίσουμε.

Με αυτή την έννοια, τα ιστιοφόρα μπορεί να είναι σταθερά, αλλά δεν έχουν «βάση» – δεν υπάρχει σταθερή άγκυρα στην οποία να προσκολληθούν, καμία αλήθεια, εξουσία ή θρησκεία που να παρέχει ασφαλές καταφύγιο και λόγο για δράση (Derrida 2005, σ. 121 κ.ε.). Η δημοκρατία είναι εύθραυστη – η ανασφάλεια είναι το μοναδικό μέλος που βρίσκεται πάντα στο πλοίο. Ορισμένοι στοχαστές ορίζουν αυτή τη ριζοσπαστική προοπτική της δημοκρατίας ως «θεσμοθετημένη ανασφάλεια» (Lefort 1988, σ. 19). Οι δημοκράτες γνωρίζουν ότι κάθε απόφαση είναι ενδεχόμενη και μπορεί να αναθεωρηθεί – από νέες ιδέες, νέες πολιτικές επιλογές ή νέες κυβερνήσεις μετά τις εκλογές. Στη δημοκρατία δεν υπάρχει πλέον ένας τόπος εξουσίας που να ενώνει την κοινωνία και το κράτος με «ασφαλή» τρόπο. Όπως το θέτει ο Claude Lefort: «Η εξουσία ενσωματωνόταν στον πρίγκιπα και, ως εκ τούτου, έδινε στην κοινωνία ένα σώμα (...) Αυτό το μοντέλο αποκαλύπτει το επαναστατικό και άνευ προηγούμενου χαρακτηριστικό της δημοκρατίας. Το κέντρο της εξουσίας γίνεται ένα κενό, (...) δεν μπορεί να καταληφθεί – είναι τέτοιο που κανένα άτομο και καμία ομάδα δεν μπορεί να είναι ομοούσια με αυτό – και δεν μπορεί να εκπροσωπηθεί» (Lefort 1988, σ. 19). Η δημοκρατία δεν είναι ένας στατικός όρος, αλλά από τη φύση της σημαίνει μια συνεχή διαδικασία.

Η δημοκρατία είναι ανοιχτή στους ανέμους της αλλαγής, στο να βλέπει το απροσδόκητο, που σημαίνει να είναι ανοιχτή στην ανθρώπινη ζωή όπως την βρίσκουμε γύρω μας. Το να ανταποκρινόμαστε σε αυτά τα γεγονότα σημαίνει επίσης να προσπαθούμε να αποδώσουμε *δικαιοσύνη* σε ό,τι συμβαίνει γύρω μας, να ανταποκρινόμαστε σε αυτό, να είμαστε υπεύθυνοι απέναντι στον άνθρωπο ως τέτοιο. Το να αποδίδουμε δικαιοσύνη είναι πέρα από το σωστό και το λάθος. Η δικαιοσύνη είναι η υπεύθυνη απάντηση στο κάλεσμα του *άλλου* – πέρα από αυτό που είχαμε στο μυαλό μας. Ο Ζακ Ντεριντά το θέτει ως εξής: «Δεν υπάρχει δικαιοσύνη εκτός από το βαθμό που είναι δυνατό κάποιο γεγονός το οποίο, ως γεγονός, υπερβαίνει τον υπολογισμό, τους κανόνες, τα προγράμματα, τις προσδοκίες και ούτω καθεξής

. Η δικαιοσύνη ως εμπειρία απόλυτης ετερότητας είναι αναπαράστατη» (Derrida 1992, σ. 27). Αυτή είναι η πιο ριζοσπαστική σκέψη για τη σύνδεση της δημοκρατίας, ειδικά ως μορφής ζωής, με τη δικαιοσύνη πέρα από τις τυπικές, θεσμικές και νομικές διαδικασίες. Η δημοκρατία γίνεται μια εμπειρία, μια μορφή ζωής που σημαίνει ότι ανταποκρινόμαστε συνεχώς στην ανασφάλεια, προσπαθώντας να αποδώσουμε δικαιοσύνη σε κάθε κατάσταση που συναντάμε, αποδεχόμενοι τα διλήμματα των αξιών και όντας όμως έτοιμοι να αναλάβουμε δράση.

Επιστρέφοντας στη μεταφορά, τα ιστιοφόρα θα πάρουν όσους βρίσκονται σε ανοιχτή θάλασσα και δεν έχουν πλοίο ή δεν μπορούν να κολυπήσουν και θα τους κάνουν μέλη της κοινότητάς τους. Με αυτόν τον τρόπο, το ιστιοφόρο της δημοκρατίας ενσαρκώνει την ελευθερία σε συνδυασμό με την ευθύνη. Μερικές φορές μπορεί να είναι ακόμη και απαραίτητο να κατεβάσουμε τα πανιά για να προστατεύσουμε το πλοίο – και να βγάλουμε τα κουπιά και να δουλέψουμε όλοι σκληρά για να συνεχίσουμε το ταξίδι. Συγκεκριμένα: το *φαινόμενο* της μετανάστευσης είναι ακριβώς αυτή η έκκληση για ανταπόκριση, μια ευθύνη να αποδώσουμε δικαιοσύνη σε άλλους ανθρώπους και να μην τους αποκλείσουμε στο όνομα ενός προκαθορισμένου και ασφαλούς σχεδίου που φαίνεται να διαταράσσουν.

Εδώ μπορούμε να δούμε την ουσιαστική ένταση, το ριζικό δίλημμα της δημοκρατίας: οι άνθρωποι, για να μπορούν να προχωρήσουν, στοχεύουν συνήθως πάντα στην «αποφυγή της αβεβαιότητας» (Hofstede 2003). Ταυτόχρονα, είναι σαφές ότι η ίδια η ανθρώπινη ζωή είναι εύθραυστη και γεμάτη αβεβαιότητες. Η μεταφορά του ιστιοφόρου δείχνει πώς η δημοκρατία προσπαθεί να εξισορροπήσει την επιθυμία για ασφάλεια σε σχέση με τη θεμελιώδη ανασφάλεια της ίδιας της ανθρώπινης ζωής: «Η αβεβαιότητα για το μέλλον είναι ένα βασικό γεγονός της ανθρώπινης ζωής, με το οποίο προσπαθούμε να αντιμετωπίσουμε μέσω των τομέων της τεχνολογίας, του δικαίου και της θρησκείας. (...) το όριο μεταξύ της άμυνας μας ενάντια στις αβεβαιότητες και της αποδοχής τους είναι ρευστό. Πολλές από τις άμυνές μας που αποσκοπούν στη δημιουργία βεβαιότητας δεν το κάνουν πραγματικά με αντικειμενικό τρόπο, αλλά μας επιτρέπουν να κοιμόμαστε ήσυχα» (Hofstede 2003, σ. 146). Οι δημοκράτες χρειάζονται το σταθερό πλοίο της δημοκρατίας για να ξεκινήσουν – και το πλοίο της δημοκρατίας χρειάζεται τους δημοκράτες για να το κρατήσουν στην αβέβαιη πορεία του, να αντιδράσουν στους ανέμους, να το προστατεύσουν και να το συντηρήσουν. Η δημοκρατία με αυτή την έννοια είναι μια καθημερινή εμπειρία. Αυτή η σφαίρα της δημοκρατίας διατυπώθηκε αρχικά από τον παιδαγωγό των μεταρρυθμίσεων John

Dewey τη δεκαετία του 1920. Η βασική του ιδέα ήταν ότι, γενικά, η δημοκρατία πρέπει να βασίζεται στην εμπειρία με την έννοια της συμμετοχής και της ένταξης όλων σε ένα περιβάλλον μάθησης. Αυτό σημαίνει επίσης ότι βιώνουμε τον εαυτό μας στο πλοίο ως «εργαστήριο δημοκρατίας», στο οποίο μπορούμε να βιώσουμε πώς να αντιμετωπίζουμε την ένταση, τον αποκλεισμό, τις προκαταλήψεις, τις συγκρούσεις και τις αποφάσεις. Πολιτικοποιούμε όταν εξερευνούμε διαφορετικές επιλογές με άλλους σε προστατευμένους χώρους, βρίσκουμε μια ισορροπία μεταξύ των αξιών μας και των αξιών των άλλων και αναγνωρίζουμε τη σύγκρουση ως μια ευκαιρία για δημιουργική δημοκρατική ανάπτυξη. Η Χάνα Άρεντ το θέτει ως εξής: «Το να ζούμε μαζί στον κόσμο σημαίνει ουσιαστικά ότι ένας κόσμος πραγμάτων βρίσκεται ανάμεσα σε όσους τον έχουν κοινό, όπως ένα τραπέζι βρίσκεται ανάμεσα σε όσους κάθονται γύρω του. Ο κόσμος, όπως κάθε ενδιάμεσος χώρος, συνδέει και χωρίζει ταυτόχρονα τους ανθρώπους» (Άρεντ 1958, σ. 52).

Οι αυταρχικοί ηγέτες δεν συμπαθούν αυτή την ιδέα μιας κοινότητας ανθρώπων-ναυτικών που εξερευνούν το άγνωστο. Όσοι θέλουν να σταματήσουν το πλοίο της δημοκρατίας (αντίθετοι άνεμοι ή εχθροί από μέσα), θα χρησιμοποιήσουν την άγκυρα, προσπαθώντας να το ξαναπροσγειώσουν. Οι αυταρχικοί ηγέτες και οι λαϊκιστές προσπαθούν να το κάνουν αυτό, καθώς δεν μπορούν να αποδεχθούν την ελευθερία μιας κινούμενης, απρόβλεπτης και επίσης εύθραυστης δημοκρατίας. Θέλουν ασφάλεια, περιορισμούς και έλεγχο – εστιάζοντας στην *ίδια*, σταθερή ταυτότητα αντί για την *άλλη*. Τότε το ιστιοφόρο πλοίο εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά η ενεργητική ομορφιά του και η συμμετοχή όλων κατά την πλεύση χάνεται. Κατά κάποιον τρόπο, θα αυτοκαταστραφεί όταν δεν θα χρησιμοποιείται πλέον, επειδή δεν είναι ευέλικτο να αντιδράσει όταν αλλάζουν οι άνεμοι και οι συνθήκες στο νερό – θα καταρρεύσει, επίσης επειδή πιθανότατα όσοι εμποδίστηκαν να πλεύσουν δεν θα φροντίζουν πλέον και δεν θα αναλαμβάνουν την ευθύνη για αυτό το νεκρό αντικείμενο.

Στην Ευρώπη βρισκόμαστε σε μια κατάσταση όπου η καταιγίδα είναι τόσο ισχυρή που συμβολικά διαφορετικά ιστιοφόρα έχουν σχηματίσει έναν ισχυρό κύκλο, σαν φρούριο. Αυτό εμποδίζει άλλους, ειδικά τους μετανάστες, να εισέλθουν στα «νερά μας» στη μέση – κυριολεκτικά τους εμποδίζει επίσης να έχουν σταθερά ιστιοφόρα που τους επιτρέπουν να συνδεθούν ως κοινότητα και να βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με τις «καθιερωμένες δημοκρατίες»: οι μετανάστες δεν βρίσκονται σε ένα παραγωγικό περιβάλλον δημοκρατικής ανασφάλειας, αλλά

συχνά πρέπει να ζουν σε απόγνωση και χάος, κυριολεκτικά χωρίς κανένα πλοίο στην ανοιχτή θάλασσα. Ο όρος «μετανάστες» τους χαρακτηρίζει σαν αντικείμενα – τα ατομικά ονόματα, η μοίρα στην οποία πρέπει να ανταποκριθούμε για να αποδώσουμε δικαιοσύνη, χάνονται εντελώς. Πνίγονται ως άγνωστοι. Ο Jacques Rancière (Rancière 1998) αναλύει ότι όσοι δεν έχουν μερίδιο δεν ακούγονται καν ως τέτοιοι – οι φωνές τους δεν είναι μηνύματα, αλλά μόνο ενοχλητικός θόρυβος – δεν έχουν μέρος σε αυτό το είδος δημοκρατίας – δεν είναι περίεργο που τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτυγχάνουν να αντιμετωπίσουν αυτούς τους ανθρώπους ακριβώς στις στιγμές που θα ήταν πιο απαραίτητα.

Αυτό θέτει σε κίνδυνο και εμάς στα ιστιοφόρα: αν το πλοίο της δημοκρατίας ακολουθήσει υπερβολικά τον άνεμο των εξτρεμιστών, μπορεί να συντριβεί στην ξηρά – αν προσπαθήσει να είναι υπερβολικά αμυντικό έναντι των εχθρών της δημοκρατίας, μπορεί να σπάσει στην άγκυρα. Εχθροί στο εσωτερικό μπορεί να είναι και εκείνοι που κοιμούνται – αν το κάνουν πάρα πολλοί, δεν υπάρχει ανάληψη ευθύνης, ανταπόκριση στους μεταβαλλόμενους

. Τα ίδια τα ευρωπαϊκά ιστιοφόρα είναι κλειδωμένα και δεν μπορούν να κάνουν καμία στροφή. Εδώ η δημοκρατία κινδυνεύει επίσης να αυτοκαταστραφεί, καθώς γίνεται άκαμπτη, ένα σκληρό κέλυφος που δεν μπορεί να κινηθεί και αφαιρεί επίσης την ελευθερία και την έμπνευση από τον λαό της.

Το αιώνιο ερώτημα για το ιστιοφόρο της δημοκρατίας είναι πώς να ισορροπήσει την αποδοχή της ανασφάλειας και της ευθραυστότητας (που ανοίγει στη ζωή – επίσης και ειδικά στην ευάλωτη ζωή) με την ανάγκη προστασίας του ίδιου του πλοίου. Να είναι ανοιχτό αλλά όχι αφελές, να είναι προετοιμασμένο αλλά να μην αποκλείει. Όσο πιο διαφορετική είναι η κοινότητα των ναυτικών, τόσο καλύτερα για την ύπαρξη μιας ποικιλίας αξιών που αντιπροσωπεύουν δημιουργικές δυνατότητες αντίδρασης. Ταυτόχρονα, αυτό απαιτεί ετοιμότητα για την αντιμετώπιση εντάσεων και συγκρούσεων, διατηρώντας ανοιχτή μια ατέρμονη συζήτηση με σκοπό την ενσωμάτωση όλων των φωνών.

ΕΜΠΕΙΡΙΑ: Οι αξίες μας στο πλοίο

Η ποικιλομορφία των αξιών μας κάνει δημιουργικούς στο ιστιοφόρο. Δεν είναι αφηρημένες ή μια δογματική διδασκαλία από ψηλά. Αντίθετα, πηγάζουν από τις βιογραφικές μας πηγές και τη σοφία που έχουμε αποκτήσει από τη ζωή.

Σε μια ομάδα, ζητήστε από όλους να γράψουν ένα παροιμία από την παιδική τους ηλικία στη μητρική τους γλώσσα. Μοιραστείτε τις χωρίς εξηγήσεις, απλά ακούγοντας τις διαφορετικές φωνές και γλώσσες.

Στη συνέχεια, ζητήστε από όλη την ομάδα να διπλώσει μαζί ένα ιστιοφόρο από ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί.

Προσκαλέστε μικρές ομάδες να εξηγήσουν τις παροιμίες και να βοηθήσουν η μία την άλλη να αντλήσει μία ή δύο θετικές αξίες από αυτές (ακόμα και αν η παροιμία είναι αρνητική – προσπαθήστε να βρείτε την ουσιαστική και αρχική θετική σοφία της). Γράψτε κάθε μία από τις αξίες σε ξεχωριστά χαρτιά. Σε έναν γύρο, ζητήστε από όλους να τοποθετήσουν τις αξίες τους στο χαρτινο πλοίο.

Συζητήστε αν υπάρχει όριο στον αριθμό των αξιών – υπάρχουν βασικές αξίες; Ποιες από τις αξίες μπορεί να δημιουργήσουν ένταση όταν λαμβάνονται αποφάσεις στο ιστιοφόρο; Πώς θα μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε παραγωγικά αυτές τις συγκρούσεις μεταξύ αξιών – σεβόμενοι τις αξίες αλλά κάνοντας ό,τι είναι πιο χρήσιμο τη δεδομένη στιγμή; Ποιος μπορεί να έχει περισσότερη δύναμη από άλλους για να επιβάλει τις αξίες του σε άλλους στην τρέχουσα κατάσταση στην Ευρώπη;

Η ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΤΟΥ « »

Η φιλελεύθερη δημοκρατία έχει ισχυρούς ιστορικούς δεσμούς με την εποχή του Διαφωτισμού και τον καπιταλισμό. Όπως ανέλυσαν ήδη ο Μαρξ και ο Ένγκελς πριν από σχεδόν 200 χρόνια, αυτό μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες: «Όλες οι σταθερές, παγωμένες σχέσεις, με τη σειρά των αρχαίων και σεβάσμιων προκαταλήψεων και απόψεων, εξαλείφονται, όλες οι νέες σχέσεις γίνονται παρωχημένες πριν προλάβουν να παγιωθούν. Όλα τα σταθερά λιώνουν στον αέρα, όλα τα ιερά βεβηλώνονται και ο άνθρωπος αναγκάζεται τελικά να αντιμετωπίσει με νηφαλιότητα τις πραγματικές συνθήκες της ζωής του και τις σχέσεις του με τους ομοίους του» (Μαρξ / Ένγκελς 1848). Με άλλα λόγια: η ατομική ελευθερία μπορεί να οδηγήσει στην ατομικοποίηση της κοινωνίας, στην οποία καταστρέφονται όλοι οι συλλογικοί δεσμοί. Για μερικούς αυτό μπορεί να είναι καλό, για πολλούς όμως είναι προβληματικό: δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι ίσες ευκαιρίες και ίση πρόσβαση για να ζήσουν τα όνειρά τους. Οι ισχυροί, οι προνομιούχοι (άνδρες, λευκοί, Δυτικοί, ικανοί, πλούσιοι) εκφράζουν την ελευθερία τους σε βάρος των πιο αδύναμων.

Γι' αυτό οι άνθρωποι έχουν επίσης μια έντονη αίσθηση της ανάγκης για κοινότητα: η αξία της ισότητας σημαίνει ότι ως άνθρωποι δεν γεννιόμαστε με θεμελιώδεις διαφορές και αυτό πρέπει να γίνεται σεβαστό – με την παροχή κανόνων και κανονισμών που είναι οι ίδιοι για όλους. Η ισότητα αρχικά υποδηλώνει το γεγονός ότι όλοι έχουμε το ίδιο δικαίωμα να ζούμε αξιοπρεπώς. Είναι μια συλλογική αξία που θέτει όρια και μας συνδέει μεταξύ μας. Οι ρίζες αυτής της αξίας βρίσκονται στα συνδικάτα που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν συλλογικά τους ιδιοκτήτες κεφαλαίου και περιουσίας για να επιτύχουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Στη σύγχρονη κοινωνία υπάρχουν μια σειρά μέτρων που προσπαθούν να προωθήσουν την αξία της ισότητας: οι ασφάλειες, το κλιμακωτό φορολογικό σύστημα, οι ζώνες ασφαλείας, η χρήση μάσκας για τον κοροναϊό και η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι παραδείγματα που προσπαθούν να κάνουν τους ανθρώπους ίσους και να αποτρέψουν τους προνομιούχους από το να ζουν την ελευθερία τους σε βάρος των άλλων. Είναι κυρίως οι προνομιούχοι που βλέπουν την αξία της ισότητας ως περιορισμό της

ατομικής τους ζωής. Για τους άλλους, η ισότητα είναι η μόνη ευκαιρία να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή και να εκφράσουν την προσωπική τους ελευθερία. Ένα παράδειγμα από τις πρακτικές που σχετίζονται με το φύλο είναι τα καταφύγια για γυναίκες σε ανώνυμα μέρη. Οι άνδρες αποκλείονται από αυτά τα μέρη – μόνο με αυτόν τον τρόπο οι γυναίκες αυτές μπορούν να έχουν ασφάλεια ως βάση για την ελευθερία τους. Αυτό είναι ένα παράδειγμα του πώς εφαρμόζονται στην πράξη τα ίχνη της ριζοσπαστικής δημοκρατίας που εστιάζει στην ευπάθεια και την ευθραυστότητα της ανθρώπινης ζωής.

Η συγκατοίκηση συνδέεται με τους φυσικούς χώρους, με την κατασκευή, το σχεδιασμό και την αρχιτεκτονική. Και εδώ, μπορούμε να δούμε ένα ζήτημα που σχετίζεται με το φύλο και το οποίο πρέπει να έχουμε κατά νου: Η Άννα Χέρινγκερ, μια γερμανίδα αρχιτέκτονα που εργάζεται διεθνώς με πηλό και λάσπη, το περιγράφει ως εξής: «Η συνεχής επιδίωξη για ύψος, αποδοτικότητα, έλεγχο και εξορθολογισμό, αλλά και η γοητεία για το καινούργιο και η υπερβολική χρήση της τεχνολογίας – όλα χαρακτηριστικά που είναι τυπικά ανδρικά – πρέπει να εξισορροπηθούν με την διαίσθηση, την ενσυναίσθηση, τη φροντίδα και τη συμπόνια για τους συνανθρώπους μας και τη φύση. Η ανδροκρατούμενη προσέγγιση δεν μας οδήγησε μόνο στην υπερεκμετάλλευση των πόρων και, κατά συνέπεια, στην κλιματική έκτακτη ανάγκη, αλλά και στην κοινωνική αδικία, λόγω της έλλειψης ενσυναίσθησης και της έμφασης στα αποτελέσματα έναντι της διαδικασίας. (Heringer 2024, σ. 130).

Η ενίσχυση της ευρωπαϊκής δημοκρατίας στο σύνολό της είναι ένα έργο που συνδέεται με το ερώτημα πώς η Ευρώπη θα καταφέρει να βρει μια ισορροπία μεταξύ ενότητας και πολυμορφίας, μεταξύ της ανάγκης να λάβει θέση και να μην αποκλείει τους άλλους, της πρόκλησης να παραμείνει ανοιχτή χωρίς να εγκαταλείψει την ταυτότητά της. Είναι βασικά ένα ερώτημα σχετικά με την υπεράσπιση της δημοκρατίας και τον τρόπο με τον οποίο η δημοκρατία μπορεί να εμπνεύσει τους λαούς αυτής της ηπείρου. Η δημοκρατία βρίσκεται υπό αυξανόμενη πίεση: σύμφωνα με τον Δείκτη Δημοκρατίας της Economist Intelligence Unit

2023 (ΕΙΥ, 2023), η δημοκρατικοποίηση έχει υποστεί πρόσφατα περαιτέρω οπισθοδρομήσεις. Λιγότερο από το 8 % του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε πλήρη δημοκρατία, ενώ σχεδόν το 40 % ζει υπό αυταρχικό καθεστώς. Η παγκόσμια πανδημία Covid-19 έχει επιταχύνει αυτή την τάση. Ταυτόχρονα, η έκθεση δείχνει εμπειρικά ότι η δημοκρατία από μόνη της δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση εγγύηση για την πρόληψη παγκόσμιων κρίσεων, όπως η κλιματική αλλαγή, ή για την επίλυση διεθνών συγκρούσεων και πολέμων. Οι δημοκρατίες ανοίγουν τεράστιες ευκαιρίες στους πολίτες τους, αλλά ταυτόχρονα δεν παρέχουν πάντα αποφασιστικές και γρήγορες απαντήσεις στις προκλήσεις. Έτσι, η δημοκρατία δεν είναι πλέον η μόνη ελκυστική προοπτική για το μέλλον, καθώς τα αυταρχικά δίκτυα δημιουργούν ισχυρούς δεσμούς για να εξασφαλίσουν το πλεονέκτημα των λίγων έναντι της πλειοψηφίας του λαού, όπως δείχνει η Anne Applebaum στην εντυπωσιακή έκθεσή της *Autocracy, Inc.* (βλ. Applebaum 2024): οι αυταρχικοί ηγέτες συνδέονται διεθνώς και εξασφαλίζουν γη, κεφάλαια και πόρους με τη βοήθεια εταιρειών και επενδυτικών οργανισμών.

Οι υπάρχουσες δημοκρατίες συνειδητοποιούν ότι τα μέσα που διαθέτουν για να αντιμετωπίσουν αυτές τις τάσεις φαίνονται πολύ αδύναμα για να λειτουργήσουν σε έναν κόσμο κρίσεων και πολέμων. Πώς μπορούμε να βγούμε από αυτό το αδιέξοδο; Πώς θα μπορούσαμε να φανταστούμε έναν άλλο κόσμο στον οποίο οι ρίζες της δημοκρατίας θα γίνουν ξανά ζωντανές και δυναμικές; Πώς μπορούμε να εμπνευστούμε για να δούμε πέρα από την καπιταλιστική λογική της οικονομικής αντικειμενοποίησης; Πώς μπορούμε να ξεπεράσουμε αυτό που είπε ο Αμερικανός στοχαστής Frederic Jameson (Jameson 1994): «Είναι πιο εύκολο να φανταστεί κανείς το τέλος του κόσμου, παρά το τέλος του καπιταλισμού».

Στον σημερινό κόσμο, όπου η κοινωνία κυβερνάται όλο και περισσότερο από αυτοματοποιημένα οικονομικά συστήματα και όπου οι δημοκρατικές θεσμοί κινδυνεύουν να γίνουν τίποτα περισσότερο από τεχνικά εργαλεία διοίκησης, γίνεται ζωτικής σημασίας να σταματήσουμε και να αναλογιστούμε τις βαθύτερες δυνάμεις που διαμορφώνουν την κοινή μας ζωή. Ο Hartmut Rosa χρησιμοποιεί το παράδειγμα της αναμονής για το πρώτο χιόνι της χρονιάς – πάντα μια μαγική στιγμή για πολλούς – και εντελώς ανεξέλεγκτη: «Η σχέση μας με το χιόνι αντανάκλα το δράμα της σχέσης μας με τον σύγχρονο κόσμο σαν σε μια κρυστάλλινη σφαίρα. Η κινητήρια πολιτιστική δύναμη αυτής της μορφής ζωής που ονομάζουμε «σύγχρονη» είναι η ιδέα, η

ελπίδα και η επιθυμία ότι μπορούμε να κάνουμε τον κόσμο ελεγχόμενο. Ωστόσο, μόνο όταν συναντάμε το ανεξέλεγκτο βιώνουμε πραγματικά τον κόσμο. Μόνο τότε νιώθουμε συγκινημένοι, συγκλονισμένοι, ζωντανοί» (Rosa 202, σ. 2). Σε αυτό το πλαίσιο, η μυθοπλασία – κατανοούμενη καθαρά ως καλλιτεχνική μορφή – αποκαλύπτεται ως μια ισχυρή απάντηση σε φιλοσοφικά πειράματα σκέψης, όπως η ιδέα των «πιθανών κόσμων». Αυτές οι φανταστικές πραγματικότητες δεν είναι απλώς φαντασιώσεις διαφυγής. Αντίθετα, είναι ουσιαστικές. Χωρίς την ικανότητα να φανταζόμαστε εναλλακτικές λύσεις, ο κόσμος μας κινδυνεύει να γίνει ένας κλειστός κύκλος, ένας χώρος που αναφέρεται μόνο στον εαυτό του, μετρώντας τα πάντα με τα δικά του περιορισμένα πρότυπα. Υπό αυτή την έννοια, η καλλιτεχνική φαντασία προσφέρει μια διέξοδο – ένα μέσο για να αισθανθούμε τι θα μπορούσε να υπάρχει πέρα από αυτό που ήδη υπάρχει. Μπορεί ακόμη και να είναι η ισχυρότερη προστασία μας ενάντια στην αργή μετατροπή της κοινωνίας σε κάτι εντελώς τεχνοκρατικό.

Βλέπουμε την κοινωνία να αποβάλλει τις αναστοχαστικές και εσωστρεφείς λειτουργίες της, αντικαθιστώντας τις με κατακερματισμένες και απομονωμένες συμπεριφορές. Ωστόσο, η τέχνη και η λογοτεχνία δεν είναι είδη πολυτελείας, ούτε απλά εργαλεία για τη μετάδοση ενός μηνύματος. Είναι απαραίτητες για την ανθρώπινη ζωή. Αν κοιτάσουμε τα αυταρχικά καθεστώτα, όπου οι προσωπικές ελευθερίες είναι σοβαρά περιορισμένες, εξακολουθεί να υπάρχει μια βαθιά και διαδεδομένη περιέργεια για το τι δημιουργείται, γράφεται και σκέφτεται – όχι μόνο μεταξύ των ελίτ, αλλά και μεταξύ των απλών ανθρώπων. Αυτό το ενδιαφέρον μπορεί να εκφράζει μια θεμελιώδη ανθρώπινη επιθυμία: να νιώθουμε, να κατανοούμε, να μοιραζόμαστε. Ακόμα και όταν η ελευθερία απουσιάζει, αυτή η επιθυμία παραμένει ζωντανή.

Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, η κατάσταση είναι σχεδόν αντίστροφη. Είμαστε ελεύθεροι να κάνουμε σχεδόν τα πάντα – αλλά η ίδια περιέργεια έχει εξασθενήσει. Ζούμε σε μια πλημμύρα πληροφοριών και όλο και λιγότεροι άνθρωποι φαίνεται να ενδιαφέρονται για το τι διαβάζουν ή σκέφτονται οι άλλοι. Αυτό δημιουργεί ένα ανησυχητικό παράδοξο: η απεριόριστη ελευθερία, χωρίς μια ουσιαστική σύνδεση με τους άλλους, γίνεται κενή. Η αληθινή ελευθερία χρειάζεται ένα αντίβαρο – δικαιοσύνη, αίσθηση του ανήκειν, διάλογο – για να αποκτήσει πραγματική αξία. Η λογοτεχνία συμβάλλει σε αυτό. Μας επιτρέπει να εξερευνήσουμε πώς θα μπορούσε να είναι η πραγματικότητα, αμφισβητώντας το γνωστό και πυροδοτώντας νέες ιδέες. Με αυτόν τον τρόπο, η μυθοπλασία δεν είναι απλώς αφήγηση, αλλά μια πράξη φαντασίας με ηθικές και κοινωνικές συνέπειες. Μας προσκαλεί να αναρωτηθούμε ποιοι

είμαστε, σε τι είδους κόσμο ζούμε και τι είδους κόσμο θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε μαζί.

Η δημοκρατία, τελικά, δεν προοριζόταν ποτέ να προσφέρει τέλειες λύσεις. Σχεδιάστηκε για να δημιουργεί επιλογές με τις οποίες μπορούμε να ζήσουμε – επιλογές που φαίνονται νόμιμες, δίκαιες και αποδεκτές. Αλλά για να κάνουν τέτοιες επιλογές, οι άνθρωποι πρέπει να αισθάνονται ότι η ζωή τους έχει νόημα. Και μέρος αυτού του νοήματος προέρχεται από την ικανότητα να μιλάμε με τον εαυτό μας – να αναγνωρίζουμε ότι είμαστε πολύπλοκα, μεταβαλλόμενα όντα, όχι απλώς συλλογές προτιμήσεων, αλλά ξένοι προς τον εαυτό μας. Το γεγονός ότι ακόμα προσπαθούμε να καταλάβουμε ποιοι είμαστε μας κάνει ενδιαφέροντες στους εαυτούς μας. Πρέπει επίσης να κατανοήσουμε τον ρόλο της πολιτιστικής ανταλλαγής στη διαμόρφωση της δημοκρατικής ζωής – ειδικά όταν καλούμαστε να ζήσουμε μαζί με ανθρώπους που δεν έχουμε επιλέξει. Όταν άνθρωποι από διαφορετικά μέρη του κόσμου φέρνουν τις ιστορίες και τις εμπειρίες τους στην Ευρώπη, έχουμε μια συγχώνευση προοπτικών. Η ευρωπαϊκή ιδέα της ισότητας – συχνά αφηρημένη και γενική – πρέπει να γίνει κατανοητή για να διατηρηθούν τα μοναδικά χαρακτηριστικά κάθε ατόμου. Ο στόχος δεν είναι να εξαλειφθούν οι διαφορές, αλλά να δημιουργηθεί ένας χώρος όπου διαφορετικές εμπειρίες μπορούν να συναντηθούν και να αλληλεπιδράσουν. Δεν χρειάζεται να βλέπουμε ο ένας τον άλλον ως πανομοιότυπους· μπορούμε να βλέπουμε ο ένας τον άλλον ως εκπληκτικό, αινιγματικό, απογοητευτικό, μυστηριώδες, τρομακτικό, αξιαγάπητο – και καθολικά απαραβίαστο. Αυτό το ενδιαφέρον για τους άλλους αποτελεί ισχυρότερη άμυνα της δημοκρατίας από οποιονδήποτε επίσημο κανόνα. Αν όλοι αναγκαστούμε να ταιριάζουμε στον ίδιο ορισμό της «ισότητας», κινδυνεύουμε να χάσουμε αυτό που μας κάνει ανθρώπους. Η ριζοσπαστική δημοκρατία γεννιέται από τις ζωντανές αλληλεπιδράσεις – από πραγματικές συνομιλίες όπου οι άνθρωποι συναντιούνται και ανταλλάσσουν σκέψεις.

Σε ευρύτερη κλίμακα, η δημοκρατία δεν είναι απλώς ένα εργαλείο λήψης αποφάσεων. Είναι ένας κενός χώρος – ένα δοχείο που περιμένει να γεμίσει με ανθρώπινη εμπειρία: με τέχνη, λογοτεχνία,

διάλογο και προσωπικές συναντήσεις. Σε αυτές τις συναντήσεις, όπου μοιραζόμαστε τις ιστορίες, τις ελπίδες και τους φόβους μας, αναδύεται μια βαθύτερη κατανόηση – μια κατανόηση που τα γεγονότα από μόνα τους δεν μπορούν να προσφέρουν. Αυτό που στηρίζει τη δημοκρατία δεν είναι μόνο ο αυξανόμενος αριθμός φωνών, αλλά ο χώρος για πραγματική διαφορά και πολυπλοκότητα. Αυτός ο χώρος δεν πρέπει να περιορίζεται σε πλατφόρμες μέσω ενημέρωσης ή σε θόρυβο στο διαδίκτυο. Ζει σε αργές, στοχαστικές συνομιλίες – του είδους που κάνουν τη δημοκρατία ανθεκτική, προσαρμόσιμη και ζωντανή. Εκεί, συναντιόμαστε ως πλήρεις άνθρωποι όντες, με συναισθήματα και φαντασία. Επιτρέπουμε στον εαυτό μας να συγκινείται, να αναρωτιέται, να αλλάζει. Επιλέγουμε την περιέργεια αντί της βεβαιότητας. Και με αυτή την πράξη – τολμώντας να αντιμετωπίσουμε το άγνωστο, το άβολο, το ατελές – δημιουργούμε κάτι βαθιά ανθρώπινο. Για αυτόν τον λόγο, δεν πρέπει να αφήσουμε τη δημοκρατία να καταληφθεί από την ταχύτητα, την αποτελεσματικότητα ή την τεχνική λογική και μόνο. Ένα σύστημα που δεν αφήνει χώρο για προβληματισμό κινδυνεύει να σβήσει την εμπειρία της πολιτεότητας. Χρειαζόμαστε έναν ανοιχτό χώρο – έναν χώρο που καμία εξουσία δεν μπορεί να καταλάβει πλήρως – όπου οι αναμνήσεις, τα όνειρα και τα φανταστικά μέλλοντα μπορούν να διαμορφώνονται μαζί, ξανά και ξανά.

Στην αρχική της μορφή, η δημοκρατία δεν δημιουργήθηκε για τους κυβερνήτες. Δημιουργήθηκε ως ένας χώρος για κοινή ομιλία και ακρόαση. Ο θεωρητικός της κουλτούρας Homi Bhabha έχει περιγράψει έναν τέτοιο χώρο ως «τρίτο χώρο» – ένα βασίλειο όπου διαφορετικές κουλτούρες συναντώνται και επηρεάζουν η μία την άλλη, όπου αναδύονται νέες ταυτότητες. Όπως γράφει ο Bhabha: «Είναι αυτός ο Τρίτος Χώρος, αν και δεν μπορεί να αναπαρασταθεί από μόνος του, που αποτελεί τις διαλεκτικές συνθήκες της έκφρασης που εξασφαλίζουν ότι το νόημα και τα σύμβολα του πολιτισμού δεν έχουν αρχέγονη ενότητα ή σταθερότητα, ότι ακόμη και τα ίδια σημάδια μπορούν να οικειοποιηθούν, να μεταφραστούν, να ιστοριοποιηθούν εκ νέου και να διαβαστούν με νέο τρόπο» (Bhabha, 1994, σ. 37).

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ « »

Ακολουθήσαμε την ιδέα της ριζοσπαστικής δημοκρατίας – όχι με την έννοια του εξτρεμισμού, αλλά με την κυριολεκτική έννοια του *ριζοσπαστικού* ως «ρίζα». Εξερευνήσαμε τη δημοκρατία επιστρέφοντας στις ρίζες της, αναρωτιόμενοι τι σημαίνει πραγματικά να ζούμε και να ενεργούμε δημοκρατικά ως ανθρώπινα όντα. Για να εκφράσουμε αυτό, χρησιμοποιήσαμε τη μεταφορά ενός ιστιοφόρου: ένα σκάφος που προχωρά με φαντασία, ανοιχτό πνεύμα και συλλογική κατεύθυνση. Ακριβώς όπως ένα τέτοιο πλοίο χρειάζεται άνεμο και πλοήγηση, η δημοκρατία χρειάζεται την τέχνη και τη λογοτεχνία – μας βοηθούν να φανταστούμε έναν άλλο κόσμο, να κάνουμε νέες δυνατότητες αντιληπτές και να ανοίξουμε μονοπάτια που η λογική δεν μπορεί να χαρτογραφήσει (συγκρίνετε Ruch 2019).

Η κριτική μας στον καπιταλισμό, την τεχνοκρατία και την ψευδαίσθηση της ασφάλειας δείχνει ότι δεν μπορούμε να ανακτήσουμε τις ρίζες της δημοκρατίας στην Ευρώπη απλώς με ορισμούς ή προγράμματα. Αντίθετα, πρέπει να εμπλακούμε σε μια διαδικασία ποιητικής και αισθητικής αναστοχασμού: «Οι πρακτικές της τέχνης (...) συμβάλλουν σε (...) ένα νέο τοπίο του ορατού, του ειπώμενου και του εφικτού» (Rancière 2015, σ. 149). Γι' αυτό προσφέρουμε δώδεκα λέξεις ως προσκλήσεις για να εξερευνήσουμε διαφορετικές πτυχές της ριζοσπαστικής δημοκρατίας. Κάθε λέξη αντιπροσωπεύει μια διαφορετική διάσταση του τι μπορεί να σημαίνει να ζεις τη δημοκρατία στην Ευρώπη:

Ομορφιά – Συνείδηση – Ικανότητα σύλληψης – Καλλιέργεια – Διαφοροποίηση – Κενός χώρος – Χάρη – Ελπίδα – Ενότητα – Ευθύνη – Απρόβλεπτο – Μοναδικότητα.

Συνοργάτες από την Τουρκία, την Ελλάδα, την Ιταλία, τη Γερμανία και τη Σουηδία εμπλούτισαν αυτές τις λέξεις και ανέπτυξαν σύμβολα για καθεμία από αυτές, τα οποία στη συνέχεια σχεδιάστηκαν επαγγελματικά. Μαζί προσθέτουν νόημα και βάθος στις ακόλουθες σκέψεις.

ΕΜΠΕΙΡΙΑ: Λέξεις για τη ζωή

Χρειαζόμαστε νέους τύπους λέξεων –

λέξεις που δεν μας κάνουν αυτόματα να πέφτουμε σε παλιά, προκαθορισμένα μοτίβα σκέψης.

Λέξεις που ανοίγουν χώρο αντί να τον κλείνουν.

Λέξεις που χαλαρώνουν τις σταθερές έννοιες και πυροδοτούν τη δημιουργικότητα.

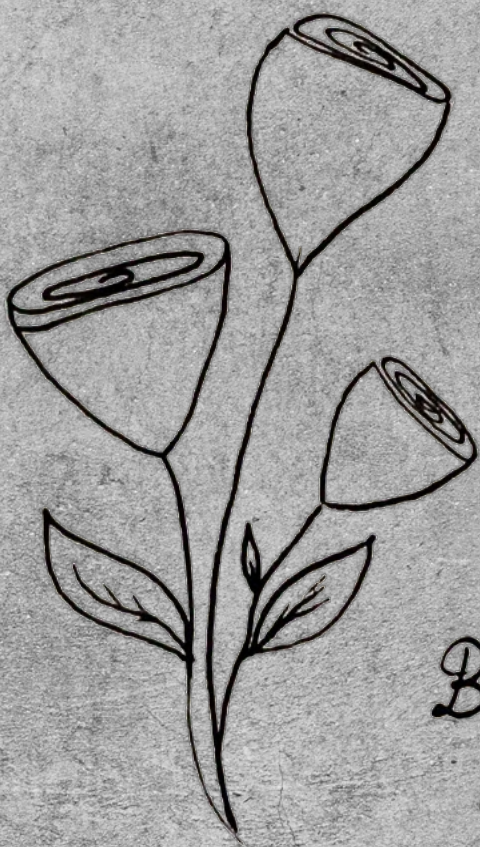
Λέξεις που μας επιτρέπουν να συναντηθούμε βαθιά ως ανθρώπινα όντα.

Επιλέξτε μερικές από τις δώδεκα λέξεις και αφήστε κάθε άτομο της ομάδας να διαλέξει μία. Σχηματίστε ζευγάρια και σκεφτείτε ανοιχτά: ποιες συνειρμοί σας έρχονται στο μυαλό;

Ποιες ελπίδες, εμπνεύσεις ή ίσως φόβοι συνδέονται με τη λέξη; Πώς μπορεί αυτή η λέξη να σχετίζεται με τη δημοκρατία; Μπορεί να συμβάλει σε κάτι; Μπορεί να γίνει μέρος της δικής σας ζωής; Μπορείτε να το δείτε αυτό στο μέλλον;

Εναλλακτικά, τοποθετήστε κάθε λέξη σε διαφορετική γωνία του δωματίου. Αφήστε μικρές ομάδες να συγκεντρωθούν και να ανταλλάξουν ανοιχτά τις σκέψεις τους για τις λέξεις – μετά από λίγο, καλέστε τους συμμετέχοντες να αλλάξουν γωνία και να μοιραστούν ξανά τις σκέψεις

Ολοκληρώστε συγκεντρώνοντας όλη την ομάδα και μοιραστείτε τις ιδέες σας. Ποιες εκπληκτικές σκέψεις ή συναισθηματικές αντιδράσεις προκάλεσαν οι λέξεις; Ποιες νέες συνδέσεις βιώσατε – με τις λέξεις και μεταξύ σας;

Beauty can change
minds and relieve souls.

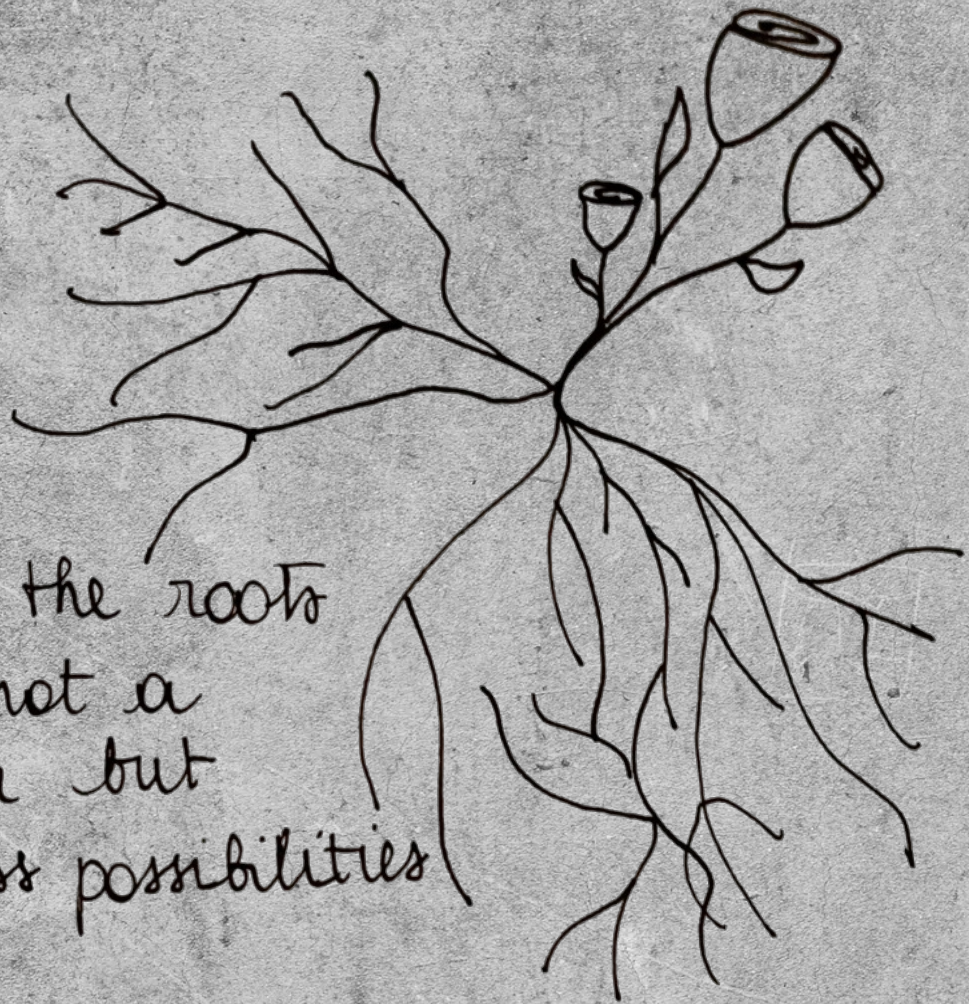
Ομορφιά

Η τέχνη και η ομορφιά αποτελούν σήμερα κριτική της πλήρους τεχνοκρατικής αποσύνθεσης της κοινωνίας. Οι τελευταίες ικανότητες αυτοανασκόπησης και ενδοσκόπησης φιλτράρονται, αφήνοντας πίσω μόνο ατομικές συμπεριφορές. Η τέχνη και η ομορφιά δεν είναι ούτε αυτοσκοπός ούτε μέσα για άλλους σκοπούς. Είναι ουσιαστικές με την βαθύτερη έννοια – ζωτικής σημασίας για τη ζωή. Η αξία τους αποκαλύπτεται στο γεγονός ότι καμία κουλτούρα δεν έχει επιβιώσει χωρίς την ομορφιά.

Σε μια εποχή που οι μηχανισμοί της κοινωνίας περιορίζονται όλο και περισσότερο σε μια αλυσίδα αυτοματοποιημένων διαδικασιών και όπου η δημοκρατική δομή βρίσκεται στο χείλος του να γίνει ένας απλός διοικητικός μηχανισμός, σταματάμε και αναλογιζόμαστε βαθιά τις θεμελιώδεις δυνάμεις που διαμορφώνουν την κοινή μας πραγματικότητα. Προχωράμε πέρα από το άμεσο – όχι μέσω απλών ευσεβών πόθων ή φυγής από την πραγματικότητα, αλλά μέσω μιας πρόθεσης που ξυπνά την ελπίδα, η οποία είναι το αντίθετο της παθητικής αναμονής. Οραματιζόμαστε πιθανές αλλαγές, σε αντίθεση με μια μοιρολατρική και ανεξέλεγκτη οικονομία.

Ο κόσμος μας κινδυνεύει να καταρρεύσει σε μια αφόρητη αρένα – μια δημόσια σφαίρα που μπορεί μόνο να αντηχεί τον εαυτό της, δείχνοντας πίσω στην ίδια της την επιφάνεια ως το μοναδικό μέτρο της αλήθειας. Είναι σαν η καλλιτεχνική φαντασία να λειτουργεί ως σωσίβιο, ως αγωγός μέσω του οποίου οι αισθήσεις μας μπορούν να ανοίξουν σε αυτό που θα μπορούσε να είναι, αντί να υποκύπτουν σε αυτό που ήδη είναι. Η ομορφιά είναι η αισθητική πτυχή μιας δημοκρατίας που ξεδιπλώνει νέες δυνατότητες ύπαρξης.

From the roots
rises not a
flower but
endless possibilities

Δυνατότητα σύλληψης

Μόνο όταν η ελευθερία και η δικαιοσύνη σταθμίζονται η μία έναντι της άλλης – όταν τους επιτρέπουμε να ορίζουν τα όρια της άλλης – μπορούν να εξελιχθούν σε κοινωνικές και ιστορικές αξίες, αξίες που μας επιτρέπουν να διαμορφώσουμε ένα κοινό μέλλον. Η μοναδική ικανότητα της λογοτεχνίας να δημιουργεί «εννοιολογικές δυνατότητες» παίζει καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία (οι «εννοιολογικές δυνατότητες» αναφέρονται στο φάσμα των εναλλακτικών τρόπων φαντασίας του κόσμου – νέες πιθανές πραγματικότητες ή μέλλοντα που μπορούμε να συλλάβουμε).

Για να αναδείξουμε τέτοιους δρόμους, εστιάζουμε σε ανθρώπους που αισθάνονται ότι η ζωή τους έχει νόημα. Ένας τρόπος να βιώσει κανείς το νόημα είναι να συνειδητοποιήσει πραγματικά ότι έχει κάτι να πει στον εαυτό του – δηλαδή, άνθρωποι που είναι επίσης ξένοι προς τον εαυτό τους και, ως εκ τούτου, περίεργοι για τον εαυτό τους, που δεν καλλιεργούν απλώς τις δικές τους προτιμήσεις, αλλά τολμούν να εισέλθουν σε εκείνο το σκοτεινό έδαφος όπου παραδινόμαστε σε αυτό που μας διαμορφώνει.

Επιτρέποντάς μας να ταξιδέψουμε στους κόσμους των πιθανών, στις ανεξερεύνητες πλευρές της πραγματικότητας, η λογοτεχνία προσφέρει μια δυναμική δύναμη που αμφισβητεί το status quo. Μας προτρέπει να κοιτάξουμε πέρα από το προφανές, να τολμήσουμε να αμφισβητήσουμε τις καθιερωμένες νόρμες και να κάνουμε χώρο για νέες ιδέες και όνειρα. Με αυτόν τον τρόπο, η μυθοπλασία γίνεται όχι μόνο μια μορφή τέχνης, αλλά και μια ηθική και υπαρξιακή πράξη – μια πράξη που προσφέρει ανεκτίμητη συμβολή στη δημοκρατία. Προσκαλεί σε διάλογο, σε μια συνεχή αναστοχασμό για το τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος και να ζεις μαζί σε έναν κόσμο όπου δεν δίνονται εκ των προτέρων όλες οι απαντήσεις. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η δημοκρατική μορφή διακυβέρνησης δεν υπάρχει για να παράγει θεωρητικά βέλτιστες λύσεις, αλλά για να δημιουργεί λύσεις που είναι κοινωνικά αποδεκτές, ανεκτές, νόμιμες και δυνατές να υιοθετηθούν.

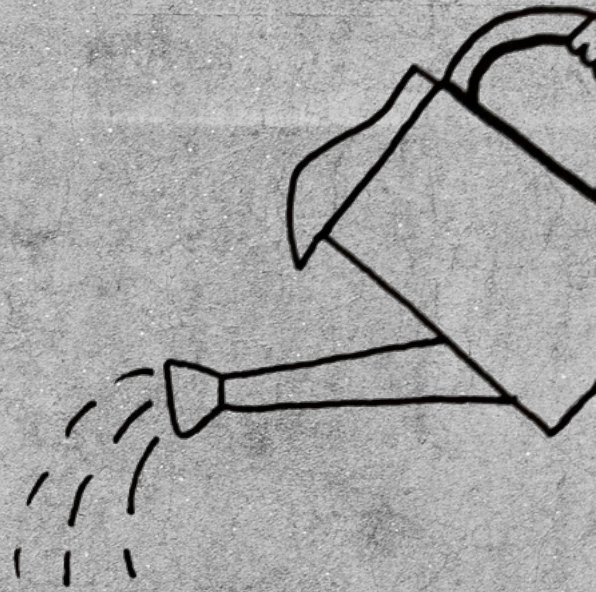

Συνείδηση

Η διαμόρφωση της συνείδησης κάθε ανθρώπου εξαρτάται από εξωτερικά πλαίσια, από την τάξη. Στην πολιτισμική μας παράδοση, το αναπτυσσόμενο παιδί έρχεται αντιμέτωπο με τη δημιουργία νοήματος από τη μηχανή. Δημιουργούμε ενεργά και συνειδητά μια απόσταση μεταξύ εμάς και των πολύπλοκων συστημάτων της φύσης, των φυτών και των ζώων, τα οποία έτσι γίνονται μια ετερότητα. Παρόλο που η νέα επιστήμη φαίνεται να έρχεται όλο και περισσότερο σε αντίθεση με αυτή την ιδέα, είμαστε σταθερά αγκυρωμένοι σε έναν νευτώνειο κόσμο, έναν κόσμο ψυχρού, ατσάλινου αιτίου και αποτελέσματος. Ένα παιδί μεγαλώνει σε έναν κόσμο με ευθείες οδούς και δέντρα φυτεμένα σε ευθείες σειρές. Μεταξύ κάθετων κτιρίων τοποθετημένων σε ορθές γωνίες μεταξύ τους. Και το παιδί αναμένεται να μεγαλώσει σε μια ευθεία μικρή γραμμή.

Το πρότυπο για την ενήλικη ζωή του ανθρώπου γίνεται η επέκταση της οικονομίας: ένα εγώ σε συνεχή διεύρυνση. Μεγαλώνει, όχι μέσω της ένωσης, αλλά μέσω της απόκτησης. Μια παραμόρφωση που τελικά μας αποκόπτει από τη συνείδηση ότι είμαστε μέρος του συνόλου.

Και όμως, αναζητούμε τις αναλογίες μας για την ανθρώπινη αλλαγή – για το γίνεσθαι, το γήρας και το θάνατο – στη φύση. Στα ανθισμένα δέντρα, στα πεσμένα φύλλα του φθινοπώρου ή στο ξεπάγωμα της πρώιμης άνοιξης. Εδώ βρίσκουμε ένα μοντέλο για την πολυπλοκότητα των ανθρώπινων οργανισμών, για την αλληλεπίδραση των ζωντανών όντων. Εδώ μπορούμε να μάθουμε να συνδεόμαστε με την αίσθηση του να είσαι άνθρωπος με τον ίδιο τρόπο που η θάλασσα είναι θάλασσα ή ένα δέντρο είναι δέντρο. Εδώ μπορούμε να βιώσουμε ότι η δημοκρατία είναι κάτι περισσότερο από μια ευθεία και αποτελεσματική γραμμή – είναι μια διαπλοκή ζωογόνων δυνάμεων.

Farming good things
takes time

Καλλιέργεια

Τολμούμε να αφιερώσουμε χρόνο για να σταματήσουμε, να ακούσουμε τις εσωτερικές μας φωνές και να αφήσουμε κάθε ιστορία, κάθε σκέψη, κάθε συναίσθημα να αναπτυχθεί και να συντονιστεί με τα άλλα – να καλλιεργήσουμε τον εαυτό μας. Αυτή είναι η κοινή μας αποστολή και η κοινή μας ευθύνη, μια αποστολή που απαιτεί θάρρος, υπομονή και την πεποίθηση ότι η ανθρώπινη εμπειρία θα είναι πάντα η ισχυρότερη εγγύηση για ένα μέλλον όπου κάθε άτομο θα έχει την ευκαιρία να κάνει τη φωνή του να ακουστεί.

Πρόκειται για την προστασία του ανθρώπινου στοιχείου σε έναν κόσμο. Αφήνοντας την τέχνη, τη λογοτεχνία και τον ανοιχτό διάλογο να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στις κοινωνίες μας, μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι η δημοκρατία δεν θα μειωθεί σε ένα κενό δοχείο, αλλά θα γεμίσει με ζωή, δημιουργικότητα και μια συνεχή προσπάθεια για κατανόηση. Αν δεν τολμήσουμε να σταματήσουμε, να αμφισβητήσουμε και να ακούσουμε – τόσο τον εαυτό μας όσο και τους άλλους – κινδυνεύουμε να χάσουμε το δημοκρατικό πνεύμα, το αναντικατάστατο δυναμικό των κοινών μας συναντήσεων. Αυτό δεν είναι απλώς ένα θεωρητικό ζήτημα, αλλά ένα ζήτημα που αφορά το κοινό μας μέλλον, όπου η εμπειρία κάθε ατόμου και κάθε νέα ερώτηση συμβάλλουν σε μια πλουσιότερη, πιο λεπτή και πιο ζωντανή δημοκρατία.

Διαφοροποίηση

Η ποικιλομορφία της δημόσιας σφαίρας είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της δημοκρατίας, και αυτή η ποικιλομορφία δεν εξασφαλίζεται με τη μεγιστοποίηση του αριθμού των «φωνών», αλλά με την εκτίμηση της διαφοροποίησης μεταξύ των φωνών ως τέτοιων. Δηλαδή, με το να μην αποδεχόμαστε ότι η δημόσια σφαίρα ταυτίζεται αποκλειστικά με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το διαδίκτυο. Είναι στις αργές, βαθιά λογικές στιγμές της ανθρωπότητας που βρίσκουμε τα θεμέλια για μια δημοκρατία που είναι ισχυρή, ευέλικτη και ζωντανή. Εδώ, συναντιόμαστε ως μοναδικά άτομα, με τις δικές μας εμπειρίες και συναισθήματα, και αφήνουμε τον εαυτό μας να εμπνευστεί από το δημιουργικό δυναμικό που αναδύεται όταν τολμάμε να θέτουμε ερωτήματα αντί να αναζητούμε οριστικές απαντήσεις. Το να αμφισβητούμε το καθιερωμένο, να τολμάμε να αντιμετωπίζουμε το ανεξέλεγκτο, είναι μια πράξη που όχι μόνο εμπλουτίζει τον διανοητικό μας διάλογο, αλλά και ενισχύει τον κοινό δεσμό μεταξύ των ανθρώπων.

Η δημοκρατία μπορεί να παγιευτεί σε μια άκαμπτη, μηχανική δομή όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται χωρίς περιθώρια διαλόγου και όπου οι παραδοσιακές αξίες εκτοπίζονται από γρήγορες, απρόσωπες διαδικασίες. Αυτό εξαλείφει τη ζωντανή, συνεχώς μεταβαλλόμενη διάσταση της ιθαγένειας. Αν δούμε τη δημοκρατία από μια ευρύτερη προοπτική, γίνεται σαφές ότι δεν είναι απλώς ένας μηχανισμός λήψης αποφάσεων, αλλά ένα άδαιο δοχείο έτοιμο να γεμίσει με όλη την ποικιλομορφία της ανθρώπινης εμπειρίας.

Alle sind
willkommen

tutti* sono
benvenuti*

DEMOCRACY

مرحباً بك

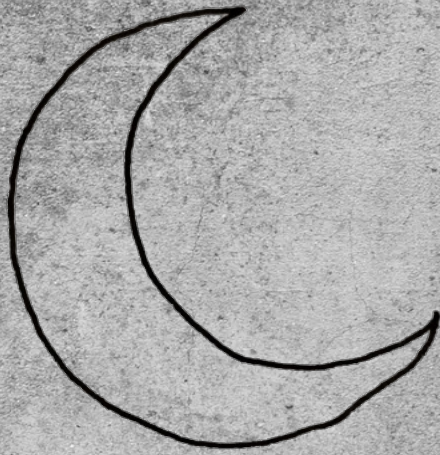
Alla är
välkomna

Κενός χώρος

Στην αρχή της δημοκρατίας, δεν υπήρχε χώρος για τους κυβερνήτες – μόνο ένας ανοιχτός χώρος για συνομιλία και συζήτηση. Σήμερα, χρειαζόμαστε επείγοντως έναν κενό χώρο όπου μπορούν να δημιουργούνται και να διαπραγματεύονται συνεχώς νέες ιδέες για το πώς να ζούμε μαζί. Στην αρχή της δημοκρατίας, υπήρχε επίσης το «στάδιο». Ένα κτίριο που διακρινόταν από το ότι είχε μία μικρή πλευρά ανοιχτή. Μια αρχιτεκτονική λεπτομέρεια που είναι πολύ περισσότερο από μια πρακτική λύση – έχει βαθιά συμβολική σημασία. Το στάδιο υπονοεί ότι υπάρχει κάτι πέρα από τον ίδιο τον χώρο – ένα τοπίο, ένα καταφύγιο, μια κατεύθυνση. Ο δρομέας κινείται προς έναν ορίζοντα που είναι πάντα παρών. Δεν είναι παγίδα, αλλά έκφραση κίνησης, φιλοδοξίας και ελευθερίας. Στο στάδιο, ο άνθρωπος είναι μέρος του κόσμου, δεν είναι ξεχωριστός από αυτόν. Ανταγωνίζονται, αλλά σε ενότητα με τους θεούς, το κοινό και τη γη. Είναι ένας χώρος αναγνωρισμένης ατομικότητας σε αλληλεπίδραση, όχι εκμετάλλευσης. Στη Ρώμη, αργότερα εμφανίστηκε κάτι άλλο: η «αρένα», κυκλική και κλειστή. Το κοινό περιβάλλει, η εξουσία περικλείει – μάτια παντού, αλλά χωρίς διέξοδο. Η αρένα δημιουργεί υποταγή, αγώνα, όχι συμμετοχή. Ένας τόπος όπου ο νόμος αναστέλλεται για να επιδείξει τη δύναμή του – όπου η εξουσία είναι ταυτόχρονα δικαστής, κοινό και δημιουργός του τελετουργικού της βίας.

Οι σημερινές συζητήσεις στη σύγχρονη κουλτούρα φαίνεται να έχουν μετακινηθεί από το στάδιο στην αρένα. Σε όλη τους την ποικιλία, είναι πλέον κορεσμένες με πολωμένες θέσεις, φορτισμένες με συναισθήματα πάθους, αγώνα, μίσους, αγάπης, συμπόνιας, περιφρόνησης, φόβου, ελπίδας, ανησυχίας... Πώς μας επηρεάζει η έλλειψη ενός κενού χώρου;

Χρειαζόμαστε έναν χώρο – έναν κενό χώρο – που δεν μπορεί να καταληφθεί από κανέναν (κυβερνητικούς φορείς, μέσα ενημέρωσης, οικονομικά συμφέροντα, πολιτικές ατζέντες...). Έναν χώρο όπου κοινές, συγκεκριμένες ή μοναδικές εμπειρίες και φανταστικοί κόσμοι μπορούν να συμπυκνωθούν και να επαναδιαπραγματευτούν εκ νέου σε μια αμοιβαία, ατέρμονη διαδικασία μάθησης.

How gracefully you
let go things
not meant for you

Χάρη

Μόνο όταν αντιμετωπίζουμε το ατελές, αυτό που η λογική δεν μπορεί να περιγράψει, μπορούμε να φέρουμε τη χάρη στη ζωή μας; Διότι αν κοιτάξουμε πέρα από τις επιφανειακές απαντήσεις που παρέχουν τα εγχειρίδια για το πώς να σκεφτόμαστε, να κινούμαστε ή να αποφεύγουμε το αναπόφευκτο – τι γνωρίζουμε πραγματικά; Πώς ξέρουμε ότι παντρευόμαστε το σωστό πρόσωπο; Ότι επιλέγουμε το σωστό σχολείο για τα παιδιά μας; Ότι αυτή η συγκεκριμένη τράπεζα θα διαχειριστεί τα συνταξιοδοτικά μας ταμεία με τον καλύτερο τρόπο; Πρέπει να κάνουμε σχεδόν όλες τις επιλογές που καθορίζουν τη ζωή μας με βάση το «δεν ξέρω».

Αλλά κανείς δεν μπορεί να γράψει ένα εγχειρίδιο για το πώς να ζούμε καλά, για να φέρουμε χάρη στη ζωή μας. Και ακριβώς αυτό είναι που προκαλεί το θεμελιώδες ερώτημα που απασχολεί συνεχώς το μυαλό μας. Παραδόξως, η αδυναμία απάντησης σε αυτό το ερώτημα ανοίγει τον χώρο που χρειάζεται για να ανακαλύψουμε τρόπους να ζούμε καλά. Σε αυτό το κενό όλες οι επιστήμες αποτυγχάνουν, η αρχιτεκτονική δεν ταιριάζει στους κατοίκους της, η οικονομία δεν βασίζεται στην έλλειψη, η θρησκεία δεν μπορεί να εξηγηθεί από τους οπαδούς της και η τεχνολογία λειτουργεί πολύ πέρα από τις δικές της αρχές. Σε αυτό το κενό γίνεται προφανές ότι το να είσαι άνθρωπος είναι μια τέχνη. Στην πραγματικότητα, σε αυτό το κενό ξεδιπλώνονται τα σημαντικά γεγονότα της ζωής... και εκεί βρίσκουμε νόημα και χάρη.

Η δημοκρατία προσπαθεί να αφήσει αυτό το κενό ανοιχτό – να μην είναι ποτέ πολύ σίγουρη για τις αποφάσεις και τις απαντήσεις της, να αναγνωρίζει πάντα ότι τα πράγματα μπορεί να είναι διαφορετικά αύριο, να ακούει πάντα προσεκτικά τη ζωή και τα απρόβλεπτα γεγονότα της.

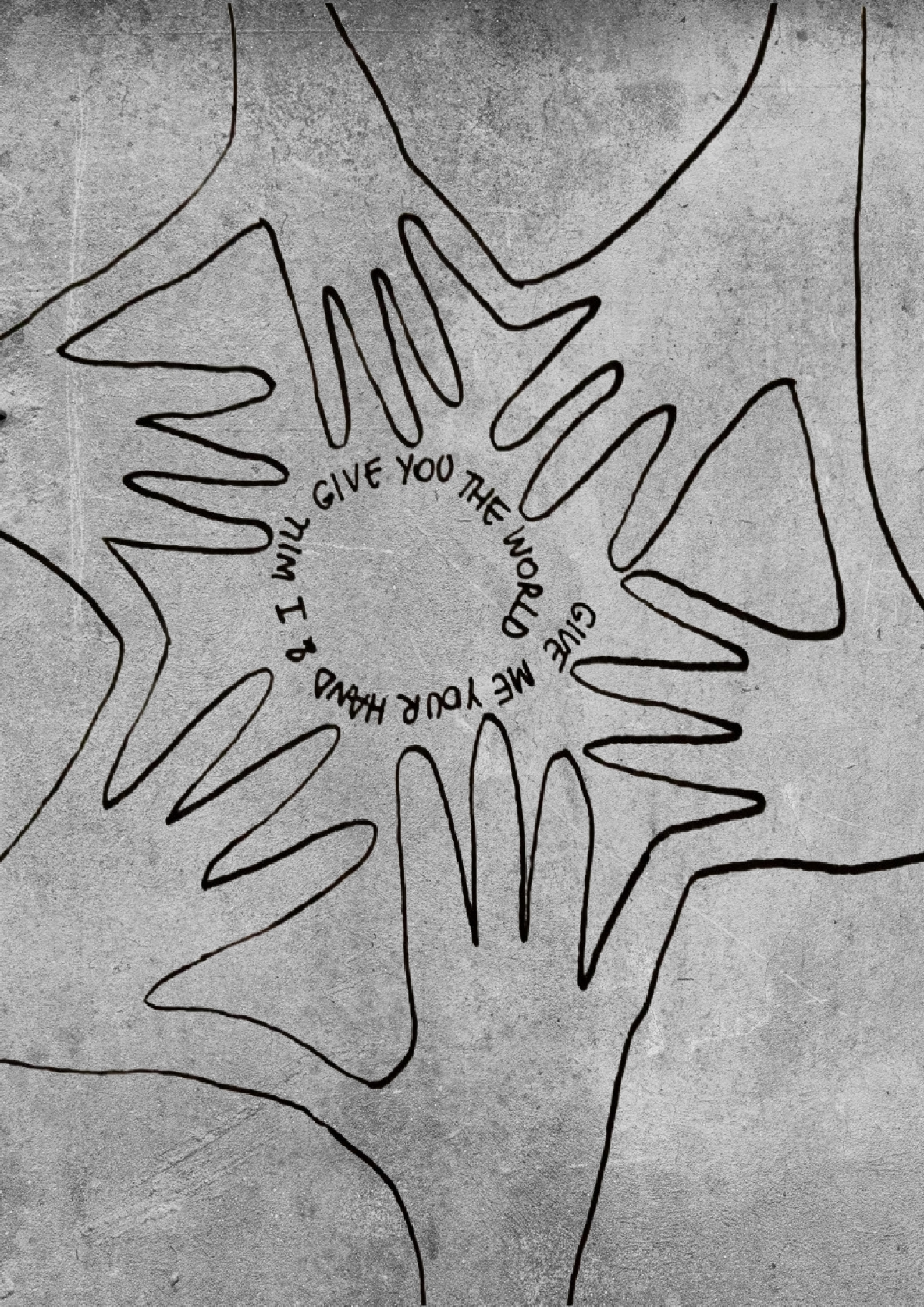
Ελπίδα

Η ελπίδα είναι μια δύναμη που μπορεί να μεταμορφώσει και να αλλάξει τα πράγματα. Η ελπίδα ανοίγει νέους τρόπους να βλέπουμε τον κόσμο, γιατί τελικά η ελπίδα – αποσπασμένη από την πραγματικότητα με την άρνησή της – είναι μια μορφή στην οποία αποκαλύπτεται η αλήθεια. Χωρίς ελπίδα, η ίδια η ιδέα της αλήθειας θα ήταν σχεδόν αδιανόητη, και θα ήταν η μεγαλύτερη ψευδαίσθηση όλων, αφού αναγνωρίσουμε την ύπαρξη ως ατελή, να την παρουσιάσουμε ως αλήθεια μόνο και μόνο επειδή έχει αναγνωριστεί.

Η ελπίδα δεν ενδιαφέρεται για τη λογική του κόσμου όπως είναι. Η ελπίδα βασίζεται στην πεποίθηση ότι όλα μπορούν να αλλάξουν ριζικά. Ως απόγονος της μαγείας – που κάποτε χώριζε το ιερό από το συνηθισμένο και επιδίωκε να διατηρήσει το πρώτο αγνό – η ελπίδα αντιπροσωπεύει τώρα μια αυτόνομη σφαίρα στην οποία δεν ισχύει η λογική του κόσμου όπως είναι. Η ελπίδα, επομένως, επιμένει στο δικαίωμα να είναι διαφορετική. Με αυτόν τον τρόπο, ανοίγει ένα χώρο δυνατοτήτων στον οποίο εμείς – μέσω μιας εμπειρίας που υπερβαίνει την καθημερινή μας ζωή – αποκτούμε μια γεύση μιας ανώτερης αλήθειας.

Η ελπίδα βρίσκεται πέρα από κάθε κοσμική εργαλειώδη λογική, φωτίζει έναν πιθανό κόσμο πέρα από αυτό που υπάρχει σήμερα.

Η ελπίδα συνδέεται με τη δημοκρατία: η δημοκρατία δεν επιμένει σε μια προκαθορισμένη ελπίδα, αλλά υπόσχεται να είναι πάντα ανοιχτή και δημιουργική για ένα καλύτερο μέλλον. Η δημοκρατία βασίζεται στην ελπίδα για μια ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων, χωρίς να είναι απόλυτα σίγουρη ότι έχει βρει την αλήθεια για το πώς να το επιτύχει αυτό.

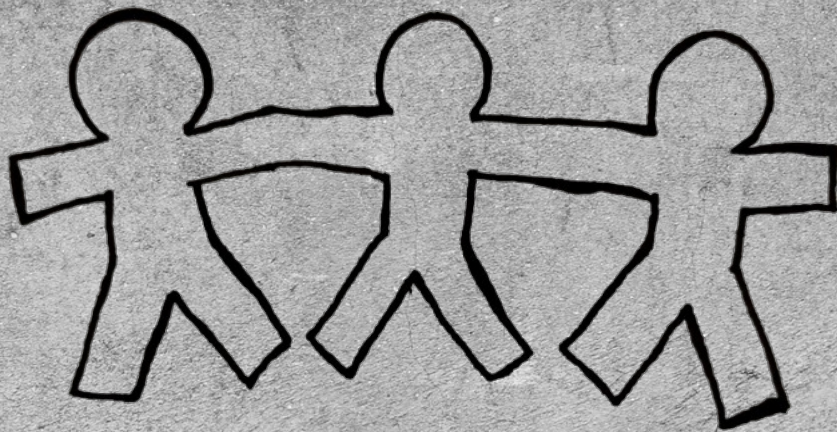

GIVE ME YOUR HAND &
I WILL GIVE YOU THE WORLD

Ενότητα

Ο κόσμος δεν είναι ένας κόσμος ομοιομορφίας, αλλά πολλαπλών διαφορών. Η πρόκληση είναι να εκφράσουμε την ενότητα ενός τέτοιου κόσμου. Αλλά αντί για αυτό, είναι πιο εύκολο για εμάς να φανταστούμε το τέλος του κόσμου, να επικαλούμαστε δυστοπικές οράσεις, παρά να οραματιστούμε νέους τρόπους συνύπαρξης; Συχνά θεωρούμε ότι ο άνθρωπος έχει μια σταθερή φύση – ικανή για τέχνη, επιστήμη και τεχνολογία – και φανταζόμαστε ότι οι άνθρωποι του μέλλοντος θα είναι ακριβώς όπως εμείς, μόνο με περισσότερα gadget ή πιο προηγμένα εργαλεία. Αυτό είναι μια ψευδαίσθηση: γενικεύουμε τον δικό μας τρόπο ζωής και αυτό μας κάνει δύσκολο να φανταστούμε οτιδήποτε άλλο εκτός από τον εαυτό μας. Αυτό ακριβώς είναι το πρόβλημα: μπορούμε εύκολα να φανταστούμε τα πάντα να καταρρέουν, αλλά δυσκολευόμαστε να σκεφτούμε πέρα από την τρέχουσα πολιτισμική μας μορφή. Ωστόσο, αυτός ο κόσμος δεν είναι ο κόσμος των εταιρικών χρηματοοικονομικών, ούτε των διεθνών τηλεπικοινωνιών, ούτε της «Δύσης». Αν θεωρούμε την ταυτότητα ως ένα είδος σταθερού πυρήνα που καθορίζει ποιοι είμαστε ανεξάρτητα από τον κόσμο γύρω μας, η ταυτότητα κινδυνεύει να γίνει ένα *χαρακτηριστικό* – κάτι που έχει κανείς, κάτι που ανήκει στο άτομο, όπως μια περιουσία ή ένα δικαίωμα. Είναι επίσης κάτι που μπορεί να απειληθεί ή να «κλαπεί», γεγονός που συχνά οδηγεί τους ανθρώπους να αισθάνονται την ανάγκη να υπερασπιστούν την ταυτότητά τους έναντι των άλλων. Αυτή είναι η λογική του σύγχρονου έθνους-κράτους: κάθε πολίτης αναμένεται να είναι όπως όλοι οι άλλοι πολίτες – όχι ως προς την ατομικότητα, αλλά ως προς τις υποχρεώσεις (η λέξη «*ευθύνη*» σπάνια χρησιμοποιείται) και τα δικαιώματα. Το κράτος απαιτεί ομοιομορφία για να καταστεί δυνατή μια κοινωνική σύμβαση ισότητας. Δεν ενθαρρύνει τη διαφορά ή την ποικιλομορφία. Αλλά μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ταυτότητα περιορίζεται σε κάτι στατικό και περιορισμένο, που ορίζεται σε αντίθεση – ένα «εμείς» που αντιτίθεται σε ένα «αυτοί».

Αλλά αν εσύ και εγώ και όλοι οι άλλοι ήμασταν ήδη ίδιοι, τι θα είχαμε να πούμε; Τι είδους συζήτηση θα μπορούσαμε να έχουμε; Μόνο φέρνοντας διαφορετικά πράγματα στο τραπέζι – εμπειρίες, παρατηρήσεις, δεξιότητες – μπορούν αυτά να γίνουν κάτι κοινό. Η ίδια η λέξη «κοινότητα», που προέρχεται από τα λατινικά *com* («μαζί») και *munus* («δώρο»), σημαίνει όχι μόνο «ζω μαζί», αλλά μάλλον «δίνω μαζί». Ανήκουμε σε κοινότητες επειδή ο καθένας από εμάς, με τη διαφορά του, έχει κάτι να δώσει. Η ταυτότητα στην κοινότητα είναι επομένως θεμελιωδώς σχεσιακή. Είμαστε αυτοί που είμαστε χάρη στη θέση που κατέχουμε στην αμοιβαία ανταλλαγή της συλλογικής ζωής.

Responsibility
is shared

Ευθύνη

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η υπεράσπιση της ανθρώπινης ευθύνης με βάση μια άλλη γλωσσική κατανόηση θα παρείχε ένα πιο θετικό πλαίσιο από την υπεράσπιση των δικαιωμάτων. Θα περιέγραφε μια συνύφανση και όχι έναν διαχωρισμό. Η ευθύνη ανοίγει την πόρτα στην αμοιβαιότητα και τη φροντίδα και ενισχύει τις σχέσεις. Τα δικαιώματα, από την άλλη πλευρά, κινδυνεύουν να μας οδηγήσουν σε μια κατάσταση σύγκρουσης και να δημιουργήσουν όρια μεταξύ μας.

Οι κύριες ευρωπαϊκές γλώσσες έχουν την τάση να χωρίζουν τον κόσμο σε δυαδικές αντιθέσεις. Αυτό μπορεί να εξηγήσει γιατί λέξεις όπως ευθύνη, καθήκον, αρετή και ηθική έχουν αποκτήσει τόσο αρνητικές συνειρμούς – θεωρούνται αντίθετες στα δικαιώματα. Δηλαδή, θεωρούνται απειλές για κάτι που μας αφαιρείται. Σε πολλές άλλες γλώσσες από αυτόχθονες πολιτισμούς, ωστόσο, τέτοιες λέξεις εκφράζουν μια ζωντανή σχέση όπου η «ευθύνη» σημαίνει φροντίδα για όλα όσα μας αφορούν.

Η ευθύνη, σε αντίθεση με το δικαίωμα, μπορεί να περιγραφεί ως αντικειμενική και ανεξάρτητη από τη θέλησή μας, ακόμη και αν ο κόσμος είναι τέτοιος που μερικές φορές αντιμετωπίζουμε καταστάσεις όπου είναι αδύνατο να εκπληρώσουμε όλες τις ευθύνες μας ταυτόχρονα. Για παράδειγμα, μπορεί να έχουμε την ευθύνη να φροντίζουμε την οικογένειά μας, ενώ ταυτόχρονα έχουμε την ευθύνη να εκπληρώνουμε τις εργασιακές μας υποχρεώσεις ή να βοηθάμε κάποιον που έχει ανάγκη. Όταν αυτές οι ευθύνες έρχονται σε σύγκρουση, μας αναγκάζουν να κάνουμε μια ηθική επιλογή και, κατά συνέπεια, να παραμελήσουμε τη μία ευθύνη υπέρ της άλλης. Αυτή είναι η τραγική διάσταση της ηθικής δράσης.

Ο βαθμός κοινωνικής αναταραχής και δυσαρμονίας σε μια κοινωνία μπορεί να μετρηθεί από το πόσο συχνά οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τέτοιες συγκρούσεις. Σε μια κοινωνία όπου τα άτομα αντιμετωπίζουν συχνά τέτοιες επιλογές, υπάρχει μια βαθύτερη δομική ανισορροπία. Σε μια αρμονική κοινωνία, οι συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών ευθυνών θα ήταν σπάνιες, καθώς η κοινωνική δομή θα βασιζόταν στην αναγνώριση των αναπόφευκτων ευθυνών και στην ικανοποίηση των βασικών ανθρώπινων αναγκών.

Σε τέτοιες κοινωνίες, η σχέση με τους άλλους ανθρώπους, τη φύση ή το κοινωνικό πλαίσιο δεν αποτελεί πεδίο ανταγωνισμού, αλλά θεμέλιο για τη συλλογική ζωή. Αυτή η συνειδητοποίηση – ότι κάθε πράξη έχει αντίκτυπο στο σύνολο – μας φέρνει πιο κοντά στα δημοκρατικά ιδεώδη της ισότητας, της κοινότητας και της αλληλοφροντίδας.

Απρόβλεπτο

Η λέξη «ηλίθιος» αρχικά δεν σήμαινε καθόλου ένα γενικά ηλίθιο άτομο. Την έχουμε παρερμηνεύσει στις μεταγενέστερες ερμηνείες της. Κάποτε αναφερόταν σε κάποιον που ήταν συντονισμένος με το απρόβλεπτο, αντί να περιορίζεται στο αναμενόμενο; Η κατάληξη «-iot» σημαίνει περίπου «ο τόπος από τον οποίο προέρχεται κάποιος». Για παράδειγμα, ένας Κύπριος προέρχεται από την Κύπρο, ένας πατριώτης (από το ελληνικό «πατέρας») προέρχεται από την πατρίδα. Η λέξη «id» σημαίνει το μη στοχαστικό εαυτό, σε αντίθεση με το «ego», που συχνά χρησιμοποιείται για να δηλώσει το στοχαστικό εαυτό. Έτσι, «ηλίθιος» θα σήμαινε ένα μη στοχαστικό άτομο που προέρχεται από τον εαυτό του. Με παρόμοιο τρόπο, η κινεζική παροιμία «ο σοφός άνθρωπος δεν έχει ιδέες» υποδηλώνει ένα άτομο που φαντάζεται τον κόσμο με μια στάση που προηγείται όλων των εννοιών, όπου η συνειδητοποίηση του άγνωστου και του απρόβλεπτου προηγείται της συνειδητοποίησης του γνωστού και του προβλεπόμενου, όπου η εικόνα του κόσμου δεν προσαρμόζεται σε προκαταλήψεις.

Όπως, για παράδειγμα, ο πρίγκιπας Λεβ Μισκίν στο έργο του Ντοστογιέφσκι «Ο ηλίθιος» – μια φιγούρα που κινείται στον κόσμο με αφοπλιστική ειλικρίνεια, αγγίξιμη από ειρωνεία ή ιδιοτέλεια. Συναντά τους άλλους χωρίς φίλτρα, ανταποκρινόμενος όχι σε ρόλους ή προσδοκίες, αλλά στο απρόβλεπτο. Η παρουσία του προκαλεί αναστάτωση επειδή δεν μπορεί να τοποθετηθεί – αρνείται να προσαρμοστεί στη λογική της εξουσίας ή της απόδοσης. Είναι ένας ηλίθιος με την αρχαία, ιερή έννοια: κάποιος που προέρχεται από μέσα, χωρίς προκαταλήψεις για τον κόσμο, αδιαμόρφωτος από ιδεολογίες, χωρίς φόβο για την ευαλωτότητα. Μια αδύνατη φιγούρα για μια εποχή ορθολογισμού – και ακριβώς γι' αυτό, μια φιγούρα που πρέπει να ανακαλυφθεί εκ νέου: η δημοκρατία που ανοίγεται σε ένα μέλλον που δεν είναι προκαθορισμένο, αλλά ανοιχτό σε πάντα νέες και ανοιχτές συναντήσεις όλων των ανθρώπων.

Μοναδικότητα

Η ευρωπαϊκή ιδέα της ισότητας, με την αφηρημένη και γενική της έννοια, εξαλείφει την ατομικότητα και τη μοναδικότητα που φέρει κάθε άτομο. Πρόκειται για την εξεύρεση ενός κοινού χώρου όπου διαφορετικές εμπειρίες μπορούν να συναντηθούν χωρίς να χάσουν τον ξεχωριστό τους χαρακτήρα – ενός χώρου όπου πραγματοποιείται πολιτισμικός ανταλλαγή μεταξύ ανθρώπων που δεν χρειάζεται να βλέπουν ο ένας τον άλλον ως ίσους σε κάθε περίπτωση, αλλά μάλλον ως ενδιαφέροντες, αινιγματικούς, άξιους σεβασμού, συγκινητικούς, ενοχλητικούς, τρομακτικούς και απαραβίαστους με μια καθολική έννοια. Έναν τόπο όπου η αλληλεπίδραση λαμβάνει χώρα με όλη της την αταξία και την απρόβλεπτη φύση. Αυτό το είδος ενδιαφέροντος για τους άλλους αποτελεί πιο αξιόπιστη εγγύηση για τη δημοκρατία από οποιαδήποτε πλήρως διατυπωμένη ιδέα που όλοι πρέπει να υιοθετήσουν – ή να αναγκαστούν να υιοθετήσουν – οδηγώντας σε αφομοίωση.

Εξετάζουμε πώς η πολιτιστική ανταλλαγή μεταξύ των ανθρώπων συμβάλλει στη διαμόρφωση της δημοκρατικής μας πραγματικότητας – μιας πραγματικότητας που, μεταξύ άλλων, συνεπάγεται τη συμβίωση με ανθρώπους που δεν έχουμε επιλέξει να ζήσουμε μαζί τους. Όταν άνθρωποι από όλο τον κόσμο έρχονται σε οποιαδήποτε από τις ευρωπαϊκές χώρες και μοιράζονται τις μοναδικές εμπειρίες τους από διαφορετικές μορφές κοινότητας και τις ποικίλες ιστορίες τους, λαμβάνει χώρα μια δυναμική συνάντηση μοναδικών προοπτικών.

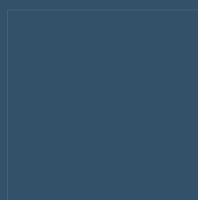
Ένα άτομο που σε κάθε πλαίσιο πρέπει να κατηγοριοποιεί όλα τα χαρακτηριστικά του υπό την ετικέτα «ίσος» κινδυνεύει να μην έχει πλέον πρόσωπο να δείξει στους άλλους. Αυτή η συγκεκριμένη και δυναμική αλληλεπίδραση – όπου οι άνθρωποι τολμούν να συναντηθούν και να μιλήσουν μεταξύ τους – αποτελεί το πραγματικό θεμέλιο ενός ζωντανού δημοκρατικού συστήματος πέρα από την αφομοίωση.

Β. ΜΑΤΙΑ

ΠΩΣ ΝΑ ΖΗΣΟΥΜΕ

ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ – ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΦΩΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η Ευρώπη δεν είναι μόνο μια συλλογή κρατών μελών, αλλά ένας κοινός χώρος διαβίωσης με κοινές προκλήσεις που θέτουν το ερώτημα του πώς να μεταρρυθμιστεί και να αναζωογονηθεί η δημοκρατία. Ιδιαίτερα το ζήτημα της μετανάστευσης (στο πλαίσιο του πολέμου, της διαρκούς νεοαποικιακής εκμετάλλευσης και της κλιματικής αλλαγής) θέτει καθολικά ερωτήματα στην «Ευρώπη»: πώς αντιδρά η Ευρώπη στο σύνολό της σε αυτές τις προκλήσεις με δημοκρατικό τρόπο; Ποια είναι η συμβολή μας στην παγκόσμια ευθύνη; Ποιες καλές πρακτικές μπορούμε να διεθνοποιήσουμε; Γίνεται όλο και πιο σαφές ότι οι λύσεις δεν θα βρεθούν στους κυρίαρχους διαλόγους: «Ενώ τα ευρωπαϊκά κράτη έχουν διατηρήσει μια νεοφιλελεύθερη προσέγγιση, η οποία δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει τις αντιδράσεις της ακροδεξιάς, οι οργανώσεις κοινωνικών κινημάτων έχουν αγωνιστεί για κοινωνική δικαιοσύνη σε τοπικό επίπεδο» (Pajnik et al. 2025, σ. 175).

Οι οργανώσεις-εταίροι μας από χώρες κατά μήκος διαφόρων οδών εισόδου και μετανάστευσης στην Ευρώπη προσφέρουν ξεχωριστά πλεονεκτήματα και βέλτιστες πρακτικές, εμπλουτίζοντας το έργο με μια πληθώρα ιδεών. Αυτή η ποικιλομορφία ενθαρρύνει την εμφάνιση καινοτόμων λύσεων που ανταποκρίνονται σε ένα ευρύτερο φάσμα κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών πλαισίων, με έμφαση στην ένταξη και την ποικιλομορφία. Θέλουμε να αναζωογονήσουμε την Ευρώπη ως όραμα «ενότητας στην ποικιλομορφία», το οποίο αντιστοιχεί στην προσέγγισή μας για την ανάλυση της δημοκρατίας ως έννοιας.

Παρακάτω μπορείτε να βρείτε πολύ διαφορετικές απόψεις από εμπνευσμένα άτομα που εργάζονται σε ιδρύματα στην Τουρκία, την Ελλάδα, την Ιταλία, τη Γερμανία και τη Σουηδία. Όλοι τους μοιράζονται την πραγματικότητα της εργασίας με ευάλωτες ομάδες – συχνά ανθρώπους που έχουν έρθει σε μία από αυτές τις ευρωπαϊκές χώρες όχι από ελεύθερη επιλογή, αλλά λόγω του γεγονότος ότι η ζωή στις χώρες καταγωγής τους δεν ήταν πλέον ανεκτή. Αυτοί οι άνθρωποι αμφισβητούν την «Ευρώπη» ως σταθερή έννοια και ταυτόχρονα την εμπλουτίζουν θέτοντας το ζήτημα της ζωντανής πολυμορφίας. Θέτουν επείγοντα ερωτήματα σχετικά με έναν κοινό κόσμο με ελευθερία και ισότητα για όλους και δίνουν ώθηση για το πώς να ζούμε πιο ειρηνικά σε αυτόν τον κόσμο.

Οι οργανώσεις-εταίροι μας συνδέονται μεταξύ τους με την κατανόηση αυτών των προκλήσεων και ευκαιριών. Πηγαίνουν πολύ πέρα από την «επαγγελματική αμειβόμενη εργασία» και παρουσιάζουν τους δημιουργικούς και συχνά πολύ ασυνήθιστους τρόπους τους για την ενίσχυση των ευρωπαϊκών αξιών στο πλαίσιο της δημοκρατίας.

ΜΚΟ YOUNG LIVES FOUNDATION ΑΠΌ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΪΑ – IN A NUTSHELL

Η οργάνωση Genç Hayat Foundation, που ασχολείται με τα δικαιώματα και τις συνθήκες των παιδιών που εργάζονται στα χωράφια φουντουκιών στην Τουρκία, έχει σχεδιάσει το πρόγραμμα «In a Nutshell» ως ένα βιώσιμο μοντέλο για να απομακρύνει τα παιδιά από τη συγκομιδή φουντουκιών στην Τουρκία, να ευαισθητοποιήσει το κοινό σε τοπικό και εθνικό επίπεδο σχετικά με την παιδική εργασία και να υποστηρίξει τους εποχιακούς αγροτικούς εργάτες ώστε να βρουν μόνιμη απασχόληση στις πατρίδες τους. Η Genç Hayat σχεδιάζει να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα χωρίς αποκλεισμούς, με στόχο να καταρρίψει τις προκαταλήψεις, να διατηρήσει την κοινωνική ένταξη και να ενισχύσει την κουλτούρα της συνύπαρξης μεταξύ των κοινοτήτων.

Το πρόγραμμα In a Nutshell θέτει τα παιδιά στο επίκεντρο και έχει δημιουργήσει θερινά σχολεία τόσο για τα παιδιά των εποχιακών αγροτών όσο και για τα παιδιά της περιοχής, με στόχο να τα κρατήσει μακριά από τη συγκομιδή φουντουκιών και να τους προσφέρει τυπική και άτυπη εκπαίδευση, ώστε να μην υστερούν από την κανονική τους εκπαίδευση. Το Ίδρυμα Genç Hayat στοχεύει όχι μόνο να κρατήσει τα παιδιά των συριακών, τοπικών και νοτιοανατολικών οικογενειών μακριά από την εργασία στη συγκομιδή με τους γονείς τους, αλλά και να προσφέρει μια εναλλακτική λύση που υποστηρίζει την ακαδημαϊκή τους ανάπτυξη και ενισχύει την κοινωνική ένταξη μεταξύ τους μέσω της υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, από το 2014, το Ίδρυμα διοργάνωσε θερινά σχολεία για τα παιδιά των εποχιακών εργαζομένων, αλλά και για τα παιδιά των τοπικών οικογενειών στην παράκτια περιοχή του νομού Akcakoca της επαρχίας Duzce. Επιπλέον, έχουν πραγματοποιηθεί συναντήσεις με τους εργολάβους, συναντήσεις εστιασμένων ομάδων με τους γονείς και συναντήσεις επαφής με τις τοπικές αρχές. Τα τελευταία δύο χρόνια, έχουν οργανωθεί σε βάθος εκπαιδευτικά προγράμματα για 609 παιδιά συνολικά. Εκτός από τα θερινά σχολεία που υλοποιούνται με τη συμμετοχή 109 εθελοντών φοιτητών από διάφορα πανεπιστήμια και 12 εκπαιδευτικών από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας.

Το Ίδρυμα Genç Hayat διοργάνωσε επίσης εκπαιδεύσεις για 585 ιδιοκτήτες κήπων που συνεργάζονται άμεσα με την Balsu, μία από τις μεγαλύτερες εξαγωγικές εταιρείες. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις ομάδων εστίασης με 1097 οικογένειες και συναντήσεις επαφής σε συνεργασία με τον κυβερνήτη της περιοχής Akcakoca και 18 αρχηγούς χωριών. Επιπλέον, οι οικογένειες και τα παιδιά επωφελήθηκαν από ιατρικές εξετάσεις. Διανεμήθηκαν πακέτα με τρόφιμα, ρούχα και γραφική ύλη στα παιδιά και τις οικογένειες, με σκοπό τη βελτίωση της διαβίωσής τους.

Με αυτό το πρόγραμμα, το Ίδρυμα Genç Hayat σχεδιάζει να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα χωρίς αποκλεισμούς, με στόχο να καταρρίψει τις προκαταλήψεις, να αποτρέψει τον κοινωνικό αποκλεισμό και να ενισχύσει την κουλτούρα της συνύπαρξης μεταξύ των κοινοτήτων. Επιπλέον, το πρόγραμμα αυτό εξυπηρετεί την ενημέρωση των ΜΚΟ, των τοπικών αρχών και των ακαδημαϊκών σχετικά με την εποχική γεωργική εργασία και την παιδική εργασία, καθώς και την ενίσχυση των ικανοτήτων τους.

Τα παιδιά εργάζονται 12-15 ώρες την ημέρα, στερούμενα βασικών αναγκών, και δεν μπορούν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους για το 1/3 του σχολικού έτους, ενώ σχεδόν τα μισά από αυτά εγκαταλείπουν εντελώς το σχολείο. Ο κίνδυνος απομάκρυνσης αυτών των παιδιών από την εκπαίδευση έχει αυξηθεί σημαντικά. Η Dicle είναι μόνο ένα από τα παιδιά που συμμετέχουν στον κύκλο της εποχιακής γεωργικής εργασίας, τα οποία συναντήσαμε στη Σακάρια, μία από τις περιοχές συγκομιδής, στο πλαίσιο των προσπαθειών του Ιδρύματος Young Life για την πρόληψη της εποχιακής γεωργικής εργασίας.

Δείτε το συγκινητικό βίντεο της Dicle: https://www.youtube.com/watch?v=Yd-kN_jH89U

ΜΚΟ ΊΔΡΥΜΑ YOUNG LIVES ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ – ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Όταν όλα καταρρέουν, το πιο πολύτιμο πράγμα που μένει είναι η βούληση να ξαναχτίσουμε μαζί. Στο Χατάι, ένας νέος είπε: «Γεννήθηκα σε αυτή την πόλη, μεγάλωσα εδώ, αλλά δεν ήταν μόνο ερείπια αυτά που βγάλαμε από τα χαλάσματα – βγήκαν και όνειρα». Αυτή η φράση έμοιαζε να είναι η ουσία όσων είχαν απομείνει. Μήπως τα όνειρα που αναδύθηκαν από τα ερείπια θα μπορούσαν να αποτελέσουν το ισχυρότερο θεμέλιο για την ανοικοδόμηση της ζωής; Αυτή είναι η ερώτηση που αρχίσαμε να αναζητούμε. Διότι το να ξεκινήσεις από την αρχή με τους νέους δεν σημαίνει απλώς να εφαρμόσεις ένα πρόγραμμα στήριξης, αλλά να καλλιεργήσεις τη δημοκρατία εκεί όπου είναι πιο εύθραυστη.

Ο σεισμός του Φεβρουαρίου 2023 κατέστρεψε όχι μόνο κτίρια, αλλά και κοινωνικούς δεσμούς. Οικογένειες διαλύθηκαν, σχολεία διασκορπίστηκαν, φίλεις έμειναν ημιτελείς. Ένας νέος είπε ότι πέρασε τη νύχτα πριν τον σεισμό με τους φίλους του και το πρωί κανένας από αυτούς δεν ήταν ζωντανός. Δεν ήθελε πλέον να πάει στο σχολείο, γιατί τώρα το σχολείο δεν ήταν απλώς ένα κτίριο – ήταν ένας διάδρομος προς τη θλίψη. Αλλά εβδομάδες αργότερα, ο ίδιος νέος εντάχθηκε σε μια ομάδα που οργάνωνε δραστηριότητες παιχνιδιού για τα παιδιά της γειτονιάς του. Σε περιόδους όπως αυτές, οι νέοι δεν περιμένουν απλώς να τους υποστηρίξουν, αλλά γίνονται η δύναμη που βοηθά τους άλλους να θεραπευτούν.

Σήμερα, γνωρίζουμε ότι αυτό που αποκαλούσαμε «συμμετοχή των νέων» βρίσκεται σε μια πολύ διαφορετική θέση. Δεν αρκεί πλέον να ακούμε τους νέους, να τους αναθέτουμε συμβολικούς ρόλους ή να τους συμπεριλαμβάνουμε σε προγραμματισμένες δραστηριότητες. Έχουμε δει τα όρια της συμβολικής συμμετοχής. Η προσέγγιση του Ιδρύματος Genç Hayat (Ίδρυμα Νεανικών Ζωών) βασίζεται σε αυτή την συνειδητοποίηση. Δεν πρόκειται πλέον απλώς για την «ένταξη» των νέων σε διαδικασίες, αλλά για τη δημιουργία χώρων όπου είναι ιδιοκτήτες, κινητήριες δυνάμεις και φορείς αλλαγής. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η «συμμετοχή των νέων» έχει εξελιχθεί σε κάτι βαθύτερο, πιο δίκαιο και πιο γνήσιο: *τη ουσιαστική συμμετοχή των νέων*.

Η πιο σαφής έκφραση αυτού στον τομέα είναι το *Συμβουλευτικό Συμβούλιο Νέων (GDK)*. Τα GDK παρέχουν έναν χώρο όπου οι νέοι δεν εκφράζουν απλώς ιδέες, αλλά τις υλοποιούν. Ορίζουν τα προβλήματα, σχεδιάζουν λύσεις και μοιράζονται το έργο τους με τις κοινότητές τους. Με αυτόν τον τρόπο, αισθάνονται ότι η φωνή τους έχει βάρος. Η συμμετοχή δεν είναι μια πρόσκληση, αλλά ένα δικαίωμα και μια ευθύνη.

Στο Adiyaman, ένας 16χρονος είπε: «Θέλω να εγκαταλείψω το σχολείο και να γίνω χειριστής γερανού». Δεν επρόκειτο απλώς για την επιλογή ενός επαγγέλματος, αλλά για ένα ένστικτο επιβίωσης, μια βιασύνη να ξανασταθεί στα πόδια του, να κερδίσει χρήματα. Δεν απαντήσαμε αμέσως – γιατί μπορούσαμε να ακούσουμε όλο τον ανείπωτο πόνο πίσω από αυτή τη φράση. Αλλά αργότερα, ο ίδιος νέος άρχισε να φωτογραφίζει τις δραστηριότητες του GDK και βοήθησε στην οργάνωση μιας μικρής έκθεσης στη γειτονιά. Το ένα βήμα ακολουθούσε το άλλο.

Στο Χατάι, ένας άλλος νέος είπε: «Είναι η πρώτη φορά που όλοι σιωπήσαν και περίμεναν μόνο εμένα να μιλήσω». Αυτή η σιωπή έμεινε σε όλους μας. Δεν ήταν απλώς το να του δοθεί ο λόγος – ήταν το να τον βλέπουν με αξιοπρέπεια. Η δημοκρατία δεν έχει να κάνει μόνο με την ψήφο, αλλά και με το να ακουγόμαστε, να αναγνωριζόμαστε και να εκτιμούμαστε. Γι' αυτό το λόγο, το Ίδρυμα Genç Hayat ανέπτυξε επίσης το *Πρόγραμμα Συμμετοχής των Πολιτών (CIP)* – ένα μοντέλο που επιτρέπει στους νέους να γίνουν ενεργοί πολίτες που παρατηρούν τα προβλήματα της κοινότητας και σχεδιάζουν τις δικές τους λύσεις. Μέσω του CIP, η συμμετοχή γίνεται μια συνήθεια ευθύνης και όχι μια μοναδική ευκαιρία.

Αυτοί οι νέοι – πολλοί από τους οποίους ζούσαν αόρατοι – είναι τώρα φωνές σε δημόσιες συζητήσεις, προτείνοντας λύσεις σε προβλήματα που κάποτε υπέμεναν σιωπηλά. Η συμμετοχή δεν είναι πλέον κάτι που «τους προσφέρεται», αλλά κάτι που διεκδικούν φυσικά. Αυτή η μεταμόρφωση δίνει ελπίδα στον κοινωνικό ιστό. Γίνεται ορατή σε μαθήματα που ξαναρχίζουν, σε φιλίες που αναζωπυρώνονται και σε παιδιά που ξαναμιλούν μετά από μακρά σιωπή.

Μερικές φορές, αυτοί οι χώροι παίρνουν τη μορφή ενός εργαστηρίου θεάτρου, μιας κοινοτικής έκθεσης ή μιας συνάντησης με τοπικούς φορείς λήψης αποφάσεων. Ωστόσο, οι νέοι δεν είναι ποτέ απλώς συμμετέχοντες – είναι ηγέτες, σχεδιαστές και πηγές θάρρους για τους άλλους. Όταν οι νέοι γίνονται παθητικοί, απομονώνονται. Όταν όμως ενδυναμώνονται ως υποκείμενα, γίνονται μετασχηματιστικοί.

Και ίσως η πιο σημαντική αλήθεια είναι η εξής: η συμμετοχή των νέων δεν αφορά μόνο την ενδυνάμωση των νέων, αλλά και τη βοήθεια προς την κοινωνία να κοιτάξει τον εαυτό της στον καθρέφτη. Όταν ένα παιδί ρωτά: «Αν δεν μπορώ να παίξω, είμαι ακόμα παιδί;», αυτό είναι κάτι περισσότερο από μια παιδαγωγική ερώτηση. Είναι μια ηθική ερώτηση. Δεν μπορούμε να θεραπεύσουμε μια κοινωνία μόνο με την κατασκευή αιθουσών διδασκαλίας χωρίς να κατασκευάσουμε παιδικές χαρές. Δεν μπορούμε να ενδυναμώσουμε τους νέους βοηθώντας τους χωρίς να τους δώσουμε φωνή. Δεν μπορούμε να χτίσουμε ενότητα χωρίς να μιλάμε, να αποφασίζουμε και να ενεργούμε μαζί.

Η δημιουργία δεσμών με νέους που μεγαλώνουν στις πιο απομακρυσμένες, συχνά αόρατες γωνιές της κοινωνίας δεν είναι απλώς δουλειά με νέους – είναι επαναπροσδιορισμός της ίδιας της δημοκρατίας. Και αυτός ο ορισμός δεν είναι γραμμένος σε μεγαλόπνοες διακηρύξεις, αλλά σε μικρές, πραγματικές, ζωντανές στιγμές. Γιατί η δημοκρατία δεν είναι ένα σύστημα όπου μόνο οι ισχυροί αποφασίζουν – είναι ένα σύστημα όπου όλοι μπορούν να εκφράσουν τη γνώμη τους και όλοι μπορούν να συνεισφέρουν.

Και μπορούμε να το χτίσουμε αυτό μαζί. Με το παιδί που εργάζεται στα χωράφια, τον νέο που μαθαίνει σε μια τάξη-κοντέινερ, τον πρόσφυγα που ονειρεύεται σε μια άλλη γλώσσα, τον έφηβο που έχασε ένα αδελφό αλλά αρνείται να σιωπήσει... όλοι μας, μαζί. Γιατί αυτή δεν είναι μόνο η δική τους ιστορία – είναι η ιστορία όλων μας. Και όταν αυτή η ιστορία γράφεται με πραγματική ισότητα, η ελπίδα γίνεται ατελείωτη.

Περισσότερες πληροφορίες Genç Hayat / Ίδρυμα Young Lives: <https://www.genchayat.org/en/>

Τα τελευταία χρόνια, έχει πραγματοποιηθεί διεθνώς ένας μεγάλος αριθμός σεμιναρίων, εργαστηρίων, διαλέξεων, συνεδρίων και άλλων δράσεων με θέμα τη δημοκρατία και τις δημοκρατικές αξίες. Ένας σημαντικός αριθμός προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως τα προγράμματα Erasmus και άλλα, ασχολούνται με το θέμα της διδασκαλίας και της μάθησης της δημοκρατίας. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, και όχι μόνο αυτές, περιλαμβάνουν τη διδασκαλία και τη μάθηση των δημοκρατικών αξιών ως κυρίαρχο εκπαιδευτικό στόχο. Το ίδιο υποστηρίζουν και διεθνείς οργανισμοί που ασχολούνται με κοινωνικά και εκπαιδευτικά θέματα, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης (2023) και η UNESCO (2016). Επίσης, η εκπαίδευση στις δημοκρατικές αξίες αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, όπως περιγράφεται από τα Ηνωμένα Έθνη (2015).

Αλλά πώς μπορούν να διδαχθούν η δημοκρατία και οι δημοκρατικές αξίες; Υπάρχουν σίγουρα πολλές διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις. Ορισμένες είναι πιο θεωρητικές, ενώ άλλες χρησιμοποιούν κυρίως βιωματικές δράσεις προκειμένου οι συμμετέχοντες να κατανοήσουν την έννοια της δημοκρατίας στην πράξη. Χρησιμοποιήσαμε μια τέτοια βιωματική προσέγγιση για τη διδασκαλία των δημοκρατικών αξιών στο πλαίσιο ενός αντίστοιχου μαθήματος στο Τμήμα Προσχολικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη προσέγγιση χρησιμοποίησε την περιπατητική μάθηση ως εκπαιδευτικό πλαίσιο, δηλαδή μια διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης που εξελίσσεται ενώ περπατάμε. Η προσέγγιση αυτή δεν είναι καινούργια. Στην αρχαία Ελλάδα ήταν γνωστή κυρίως από την Περιπατητική Σχολή του Αριστοτέλη, ενώ στους επόμενους αιώνες διάφορες φιλοσοφικές και θρησκευτικές σχολές και παραδόσεις χρησιμοποίησαν το περπάτημα ως ένα αποτελεσματικό πλαίσιο διδασκαλίας και μάθησης.

Η ικανότητα του περπατήματος να δημιουργεί ένα ευχάριστο κλίμα που έχει θετική επίδραση στην ψυχική κατάσταση των συμμετεχόντων, σε συνδυασμό με την παροχή και την επεξεργασία διαφόρων γνωστικών και κοινωνικών ερεθισμάτων που μπορούν να προσφερθούν κατά τη διάρκειά του, το καθιστούν ένα αποτελεσματικό περιβάλλον για την ανάπτυξη της μαθησιακής διαδικασίας και ειδικά των μη τυπικών και άτυπων μορφών της. Οι ανοιχτοί χώροι στους οποίους αναπτύσσεται η περιπατητική μάθηση, σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς εκπαιδευτικούς χώρους, μειώνουν το άγχος των μαθητών, ενώ η σωματική κίνηση λειτουργεί επίσης ως καταλύτης στη βελτίωση της ψυχικής κατάστασης. Σύμφωνα με τον Phillips (2018), το περπάτημα καλλιεργεί την ευαισθητοποίησή μας και την αλληλεπίδρασή μας με τους ανθρώπους και τα πράγματα γύρω μας, ενώ, όπως υπογραμμίζει ο Legat (2008), μέσω του περπατήματος, και ειδικά της συλλογικής του μορφής, μπορεί κανείς όχι μόνο να γνωρίσει έναν τόπο, αλλά και να αποκτήσει εμπειρίες μέσω των οποίων θα αναπτυχθεί γνωστικά και κοινωνικά. Αυτές οι εμπειρίες περιλαμβάνουν την ανάπτυξη μιας σειράς κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως αυτές που σχετίζονται με την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, τις δεξιότητες συνεργασίας, τις δημοκρατικές αξίες, τη διαπολιτισμική επικοινωνία, την ενσυναίσθηση, την ενεργό συμμετοχή στα κοινά και άλλες.

Στην εκπαιδευτική προσέγγιση που αναφέρθηκε παραπάνω στο πλαίσιο του ακαδημαϊκού μαθήματος για τη διδασκαλία της δημοκρατίας στο Τμήμα Προσχολικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στην Ελλάδα, δέκα φοιτητές παιδαγωγικής και δέκα αιτούντες άσυλο στην ηλικία των φοιτητών, από διαφορετικές χώρες, πραγματοποίησαν οκτώ περιπάτους συζητώντας μια σειρά θεμάτων που σχετίζονται με τις δημοκρατικές αξίες και το δημοκρατικό σύστημα. Τα θέματα αφορούσαν τις κοινωνικές ανισότητες και την κοινωνική δικαιοσύνη, τις διακρίσεις και τον ρατσισμό, τα δημοκρατικά και δικτατορικά καθεστώτα, καθώς και την εμπειρία των προσφύγων και των μεταναστών. Κατά συνέπεια, οι διαδρομές επιλέχθηκαν με τρόπο ώστε να περιλαμβάνουν στάσεις σε σημεία που παρείχαν ερεθίσματα στους συμμετέχοντες για να συζητήσουν τα παραπάνω θέματα. Η παραπάνω δράση πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας της πόλης, όπου φοιτούν πρόσφυγες και μετανάστες μαθητές, καθώς και με την ΜΚΟ Άρσης, η οποία φιλοξενεί νέους αιτούντες άσυλο στην ίδια πόλη (Vigklas, Magos, Alexopoulos, 2019).

Έτσι, η διαδρομή, η οποία είχε ως στάση την επίσκεψη σε ένα σχολείο, αποτέλεσε μια ευκαιρία για να συζητηθεί το δικαίωμα στην εκπαίδευση, ένα δικαίωμα που δεν ήταν καθόλου αυτονόητο για τους συμμετέχοντες που προέρχονταν από χώρες με δικτατορικά καθεστώτα, όπως οι νέοι αιτούντες άσυλο από το Αφγανιστάν, το Πακιστάν και τη Συρία. Ομοίως, η διαδρομή μέσω μιας περιοχής όπου υπάρχει καταυλισμός Ρομά, σε συνθήκες μεγάλης φτώχειας, έδωσε αφορμή για συζήτηση σχετικά με το αν η δημοκρατία συνδέεται άμεσα με την κοινωνική ευαισθησία και την κοινωνική πρόνοια. Στο ίδιο πλαίσιο, μια στάση σε μια παλιά ορθόδοξη εκκλησία προκάλεσε συζήτηση για τη σχέση μεταξύ δημοκρατίας και θρησκευτικής ελευθερίας.

Σε όλες τις διαδρομές του περιπάτου πραγματοποιήθηκαν συζητήσεις σχετικά με τις δημοκρατικές αξίες, τη δημοκρατία στην πράξη και τα εμπόδια στην εφαρμογή της, τα όρια της δημοκρατίας, αλλά και τα χαρακτηριστικά ενός δημοκρατικού πολίτη. Ο συνδυασμός των ερεθισμάτων που παρείχαν οι προγραμματισμένες διαδρομές, η ευχάριστη και χαλαρή ατμόσφαιρα που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του περιπάτου, καθώς και οι κατάλληλα επιλεγμένες και προγραμματισμένες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια των διαδρομών, τροφοδότησαν την ανάπτυξη ιδιαίτερα σημαντικών συζητήσεων και προβληματισμών από όλους τους συμμετέχοντες σχετικά με τα ζητήματα της δημοκρατίας και των δημοκρατικών αξιών.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΕΛΛΑΔΑ – ΕΊΜΑΙ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΌΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΌΣ;

Η διδασκαλία και η εκμάθηση των δημοκρατικών αξιών απαιτεί εκπαιδευτικούς που όχι μόνο γνωρίζουν τι είναι οι δημοκρατικές αξίες, αλλά μπορούν και να τις εφαρμόσουν στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, πρέπει να ανταποκρίνονται στο προφίλ ενός δημοκρατικού εκπαιδευτικού.

Αλλά ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά ενός δημοκρατικού εκπαιδευτικού;

Σύμφωνα με τους Villegas & Lucas (2002), οι δημοκρατικοί εκπαιδευτικοί έχουν κοινωνική και πολιτισμική συνείδηση, έχουν τη βαθιά επιθυμία και τις δεξιότητες να λειτουργούν ως φορείς γενικής κοινωνικής αλλαγής. Θέλουν επίσης να γνωρίζουν την ιστορία των μαθητών και των κοινοτήτων τους και να χρησιμοποιούν πολιτισμικά κατάλληλες διδακτικές πρακτικές, ώστε όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από την πολιτισμική τους ταυτότητα, να μπορούν να ενταχθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ο δημοκρατικός εκπαιδευτικός πρέπει να υποστηρίζει τους μαθητές που δεν ανήκουν στην κυρίαρχη εθνοπολιτισμική ομάδα, ώστε να έχουν μια επιτυχημένη εκπαιδευτική πορεία, χωρίς να αφομοιώνονται.

Δεδομένου ότι η κυρίαρχη εθνική και πολιτισμική ταυτότητα επιβάλλεται καθημερινά στο σχολείο, οι δημοκρατικοί εκπαιδευτικοί βοηθούν τους μαθητές που ανήκουν σε εθνικές και πολιτισμικές μειονότητες να μάθουν να λειτουργούν παράλληλα σε δύο πολιτισμικά και γλωσσικά πλαίσια αναφοράς, χωρίς να χάνουν τη γλωσσική και πολιτισμική τους ταυτότητα και τους δεσμούς που έχουν με την κοινότητά τους (Ogbu, 1995).

Ο Gorski (2012) καταρτίζει μια λίστα με δέκα σημεία που μπορούν να περιγράψουν με ακρίβεια το ρόλο των δημοκρατικών εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με αυτή τη λίστα, οι δημοκρατικοί εκπαιδευτικοί πρέπει:

- Να εργάζονται σε ιδεολογικές διασταυρώσεις: να μην επικεντρώνονται μόνο στην υπεράσπιση μιας ταυτότητας, για παράδειγμα της εθνοπολιτισμικής, και να αγνοούν την υπεράσπιση άλλων ταυτοτήτων που συνδέονται με αυτήν, όπως η ταυτότητα φύλου, η ταυτότητα κοινωνικής τάξης και άλλες.
- Να κατανοούν τα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια της εκπαίδευσης: να βλέπουν πώς αυτά τα πλαίσια επηρεάζονται από ευρύτερες ιδεολογίες που συνδέονται με την κυρίαρχη ιδεολογία.
- Να απορρίπτουν την ιδεολογία της κυρίαρχης τάξης: να μην υποστηρίζουν τις εκπαιδευτικές ανισότητες χρησιμοποιώντας κριτήρια αξιολόγησης κοινά για όλα τα παιδιά, αλλά να λαμβάνουν υπόψη το πολιτισμικό και κοινωνικό υπόβαθρο κάθε παιδιού.
- Εργαστείτε για τη μείωση των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων και μην υιοθετείτε επιφανειακές διδακτικές πρακτικές που μπορεί να αναπαράγουν στερεότυπα.
- Μην συγχέετε τη δημοκρατία με τις αξίες της παγκόσμιας νομιμότητας. Η παγκόσμια νομιμότητα είναι μια ηγεμονική διαδικασία επιβολής αξιών και, ως εκ τούτου, δεν έχει θέση στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού θεσμού.
- Μην υποκύψετε στον πειρασμό εύκολων ή απλοϊκών λύσεων και προσεγγίσεων σε πολυδιάστατα και σύνθετα ζητήματα, ακόμη και αν οι προτεινόμενες λύσεις είναι δημοφιλείς.
- Να είστε επαρκώς ενημερωμένοι: τεκμηριώστε επαρκώς τις απόψεις και τις προτάσεις που διατυπώνετε. Η τεκμηρίωση δεν μπορεί να περιορίζεται σε ποσοτικές μελέτες και αριθμούς, αλλά πρέπει να αναζητά και να αναδεικνύει τις αυθεντικές φωνές και αφηγήσεις των υποκειμένων, οι οποίες δεν μπορούν να ακουστούν μέσω μιας ποσοτικής έρευνας.
- Συνεργαστείτε με μέλη «αποξενωμένων» κοινοτήτων: εφαρμόστε στην πράξη την ηθική στάση του «να εργάζεστε με τον άλλον και όχι για τον άλλον ή εκ μέρους του άλλου», ειδικά αν ανήκουν σε προνομιούχες ομάδες σε σύγκριση με τις ομάδες των άλλων. Να εργάζεστε για την ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη όχι μόνο με λόγια αλλά και με πράξεις.

- Να αρνηθείτε να αποδώσετε τις αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων σε όσους ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, αλλά σε όσους ανήκουν στα ανώτερα. Να αρνηθείτε ότι οι «αποξενωμένες» κοινότητες είναι υπεύθυνες για την κατάστασή τους λόγω των δικών τους ελλείψεων. Να απορρίψετε την άποψη ότι ο τρόπος για να διορθωθεί μια κοινωνική ανισότητα είναι να «διορθώσετε» τους ανθρώπους που την υποφέρουν, αντί για τις συνθήκες που την δημιουργούν.
- Να δίνουμε προτεραιότητα στη δικαιοσύνη έναντι των επιφανειακών διαδικασιών επίλυσης συγκρούσεων που δεν λαμβάνουν υπόψη ζητήματα προνομίων και εξουσίας των προνομιούχων κοινωνικών ομάδων.

Ολοκληρώνοντας την περιγραφή των παραπάνω σημείων, ο Gorski (2012) υπογραμμίζει ότι τελικά πίσω από όλα τα χαρακτηριστικά του δημοκρατικού εκπαιδευτικού βρίσκεται η δέσμευση για αναστοχασμό, δηλαδή η δέσμευση να «ρωτάω τον εαυτό μου – χωρίς να σταματώ ποτέ να ρωτάω τον εαυτό μου – πώς η δουλειά μου κάνει το σχολείο, την κοινότητα και την κοινωνία πιο δίκαια».

Μία από τις πιο σημαντικές διαστάσεις της εκπαίδευσης στη δημοκρατία και, αντίστοιχα, ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του δημοκρατικού εκπαιδευτικού είναι η οργάνωση και η συμμετοχή σε δράσεις αλληλεγγύης και ακτιβισμού, δράσεις που καταδικάζουν τη διάκριση και τον ρατσισμό και υποστηρίζουν την ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη. Η συμμετοχή των ίδιων των εκπαιδευτικών σε τέτοιες δράσεις αποτελεί ταυτόχρονα ένα παράδειγμα για τους μαθητές, ώστε να κατανοήσουν την ανάγκη, αφενός, να αντιδράσουν ενάντια στις πολιτικές διακρίσεων και αποκλεισμού και, αφετέρου, να υπερασπιστούν τη «φωνή» των ευάλωτων ατόμων και ομάδων. Μέσω του παραδείγματος τους, οι εκπαιδευτικοί-ακτιβιστές προωθούν στους μαθητές τους την εικόνα του ενεργού, δημοκρατικού και κοινωνικά ευαισθητοποιημένου πολίτη. Όπως υπογραμμίζουν οι Kincheloe & Steinberg (1997), οι δημοκρατικοί εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να παραμείνουν πολιτικά ουδέτεροι. Πρέπει να λάβουν θέση, να εκφράσουν τις απόψεις τους και, συνεργαζόμενοι αλληλέγγυα με τις μειονεκτούσες ομάδες, να επισημάνουν τη διάκριση που υπάρχει τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην κοινωνία.

ΜΚΟ ARCA DI NOÉ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ – Η ΦΩΝΉ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Η λέξη «δημοκρατία» έχει πολλές σημασίες, καθεμία από τις οποίες επηρεάζεται από τη χώρα, τα χαρακτηριστικά του ατόμου που τη συζητά, την κοινωνική του θέση, το επάγγελμα, την εκπαίδευση, το υπόβαθρο του και άλλα. Θα μπορούσαμε να επεκτείνουμε σημαντικά αυτόν τον κατάλογο. Αλλά έχει η δημοκρατία έναν μοναδικό και καθολικό ορισμό, στον οποίο συμφωνούν όλοι; Αν όχι, πώς μπορούμε να βρούμε κοινό έδαφος για μια λέξη που έχει διαφορετική έννοια (ή έννοιες) για κάθε άτομο; Υπάρχουν αξίες, αρχές ή βασικά στοιχεία που μπορούν να βοηθήσουν τους ανθρώπους να καταλήξουν σε μια κοινή αντίληψη για τη δημοκρατία; Σίγουρα, μια έννοια που συνδέεται στενά με τη δημοκρατία είναι η συμμετοχή. Οι περισσότεροι άνθρωποι θα συμφωνούσαν πιθανώς ότι η αληθινή, ουσιαστική συμμετοχή οδηγεί σε δημοκρατικούς χώρους. Τέτοιοι χώροι πρέπει να είναι ελεύθεροι, ασφαλείς και προσβάσιμοι – ιδανικά και υλικά. Αυτό το άρθρο παρέχει μια εικόνα ενός έργου που πραγματοποιείται από την Arca di Noè με στόχο την παροχή ελεύθερων και ασφαλών χώρων όπου τα άτομα με αναπηρίες μπορούν να εκφράσουν τις ιδέες, τις απόψεις και τις εμπειρίες τους. Χώροι ένταξης και δημοκρατίας.

Σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον, οι ιδέες, οι εμπειρίες και οι απόψεις των ανθρώπων πρέπει να ακούγονται, να συζητιούνται και να εκτιμώνται εξίσου. Η φωνή του καθενός πρέπει να ακούγεται. Και τι γίνεται αν η φωνή που ακούμε είναι «διαφορετική»; Οι δημοκρατικές κοινωνίες είναι πραγματικά προσηλωμένες στο να κάνουν τους χώρους προσβάσιμους σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με σωματικές ή/και διανοητικές αναπηρίες; Το δικαίωμα πρόσβασης σε δημοκρατικούς χώρους πρέπει να υπερβαίνει τα χαρτιά και τα γραπτά λόγια. Πρέπει να είναι πραγματικό και απτό, ειδικά σε χώρους όπου οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν καθημερινά, όπως οι χώροι εργασίας και οι αίθουσες διδασκαλίας. Η δημοκρατία σημαίνει επίσης να είσαι ανοιχτός σε αλλαγές προοπτικών, και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα διαδραματίζουν βασικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία, ενθαρρύνοντας τους μαθητές και τους νέους να ασχολούνται με τις διαφορές, ενώ ανακαλύπτουν τα κοινά σημεία. Εστιάζοντας στην αναπηρία, μια έρευνα U-Report της UNICEF (βλ. <https://www.voicesofyouth.org/>) ρώτησε: «Κατά τη γνώμη σας, πώς θα μπορούσαμε να βελτιώσουμε τον τρόπο με τον οποίο μιλάμε για την αναπηρία;» Το 16% των ερωτηθέντων θεώρησε ότι «τα περιεχόμενα σχετικά με την αναπηρία πρέπει να συμπεριληφθούν στα εκπαιδευτικά προγράμματα».

Η Arca di Noè πιστεύει ακράδαντα ότι η αλλαγή ξεκινά από το άμεσο περιβάλλον, μέσω της συμμετοχής της κοινότητας, των συγκεκριμένων δράσεων και της προώθησης συζητήσεων με τη χρήση γλωσσών προσβάσιμων σε διαφορετικές ομάδες. Με το πρόγραμμα *Bring the Change*, η Arca di Noè υιοθέτησε τον κινηματογράφο ως μέσο για την προώθηση του διαλόγου σχετικά με θέματα που διαφέρουν κάθε χρόνο. Ο πυρήνας αυτού του προγράμματος έγκειται στο να φέρνει τους ανθρώπους κοντά, προωθώντας χώρους όπου η πραγματικότητα μπορεί να ερμηνευτεί χωρίς προκαταλήψεις.

Μετά από μια περίοδο που χαρακτηρίστηκε από περιορισμένη πρόσβαση σε εκπαιδευτικές εμπειρίες, το 2022 το *Bring the Change* είχε ως στόχο να αναπτύξει την κριτική σκέψη των νέων και να διευρύνει την οπτική τους για τον σύγχρονο κόσμο μέσω της γλώσσας του ντοκιμαντέρ. Ο κινηματογράφος έγινε ένα εργαλείο για την κατανόηση της πραγματικότητας χωρίς στερεότυπα, φυτεύοντας ένα μικρό σπόρο για μια κοινωνία που εκτιμά τη συμμετοχή και τη φωνή όλων. Στους συμμετέχοντες σε αυτό το έργο περιλαμβάνονταν μαθητές γυμνασίου και άτομα με αναπηρίες που εργάζονται στο B-Lab, το εργαστήριο της Arca di Noè όπου η παραγωγική δραστηριότητα γίνεται μια μαθησιακή εμπειρία με στόχο την ένταξη στην απασχόληση, την αυτονομία και τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, τόσο εντός όσο και εκτός του χώρου εργασίας.

Χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία του συμμετοχικού βίντεο, η ομάδα αναστοχάστηκε την αξία των διαφορών στην καθημερινή τους ζωή, πειραματιζόμενη με την οπτικοακουστική αφήγηση και διάφορες τεχνικές αφήγησης. Το αποτέλεσμα ήταν μια ταινία μικρού μήκους, «Questa è la mia voce» («Αυτή είναι η φωνή μου»). Αυτή είναι η φωνή μου, την ακούς; Το να δίνεις σε όλους χώρο να ακουστούν είναι ουσιαστικό μέρος της δημοκρατίας.

Άρθρο (IT): <https://www.arcacoop.com/questa-e-la-mia-voce/> Βίντεο: <https://www.youtube.com/watch?v=Myu8KQmdZQg&t=6s>

ΜΚΟ ARCA DI NOÈ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ –

ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΦΗΓΗΣΗ ΜΕΣΩ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΒΙΝΤΕΟ

Αυτό το άρθρο εξετάζει μια μεθοδολογία που υιοθέτησε η Arca di Noè για να προτείνει μια διαφορετική και εναλλακτική αφήγηση για τη μετανάστευση: το συμμετοχικό βίντεο. Τα τελευταία χρόνια, ο ρυθμός της επικοινωνίας έχει γίνει όλο και πιο γρήγορος. Ενώ η πρόσβαση σε πληροφορίες για αμέτρητα θέματα έχει αυξηθεί και έχει γίνει ευκολότερη από ποτέ, ο χρόνος που αφιερώνουν οι άνθρωποι για να διαβάσουν ένα άρθρο έχει συχνά μειωθεί σημαντικά. Για να προσελκύσουν την προσοχή των αναγνωστών, οι ειδήσεις συχνά μεταδίδονται μέσω εντυπωσιακών τίτλων με περιεχόμενο όλο και πιο συμπυκνωμένο και γρήγορο. Ταυτόχρονα, έχει εμφανιστεί ένα αντίθετο ρεύμα: η αργή δημοσιογραφία. Αυτή η προσέγγιση δίνει αξία στο βάθος, την ακρίβεια και το πλαίσιο, επιτρέποντας στους επαγγελματίες να ερευνούν διεξοδικά τα θέματα, να διασταυρώνουν τις πηγές, να παίρνουν συνεντεύξεις από ανθρώπους και να περιλαμβάνουν διαφορετικές οπτικές γωνίες. Ωστόσο, η επικοινωνία δεν είναι μόνο θέμα ταχύτητας ή βάθους, μήκους ή συντομίας. Η προοπτική παίζει εξίσου σημαντικό ρόλο, ειδικά όταν πρόκειται για σύνθετα και ευαίσθητα θέματα όπως η μετανάστευση. Πολύ συχνά οι ιστορίες αφηγούνται από «άλλους», από εκείνους που παρατηρούν και ερμηνεύουν τα γεγονότα χωρίς να τα βιώνουν άμεσα.

Αυτό μας φέρνει σε ένα σημαντικό ερώτημα: δεν θα έπρεπε η δημοκρατία να διασφαλίζει όχι μόνο το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση, αλλά και την ευκαιρία για τα άτομα να αφηγούνται τις δικές τους ιστορίες, ιδέες και εμπειρίες; Να διασφαλίζει ότι οι φωνές τους ακούγονται και οι οπτικές τους γωνίες είναι ορατές;

Το συμμετοχικό βίντεο αναδύεται ως απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα, αναζητώντας νέες αφηγήσεις πέρα από τα κλισέ και τα στερεότυπα, προσφέροντας μια πιο αυθεντική, ρεαλιστική αφήγηση. Πέρα από ένα απλό εργαλείο αφήγησης, η μεθοδολογία του συμμετοχικού βίντεο ενδυναμώνει τις περιθωριοποιημένες φωνές, παρέχοντας στα άτομα τα μέσα να αφηγηθούν τις ιστορίες τους άμεσα και να εκφραστούν μέσω της κινηματογράφησης.

Η Arca di Noè έχει υιοθετήσει αυτή τη μεθοδολογία και, σε στενή συνεργασία με τη Zalab Film και άλλες ενώσεις, έχει οργανώσει εργαστήρια συμμετοχικού βίντεο με στόχο την προώθηση της ενεργού συμμετοχής των νέων μεταναστών στην κοινωνία των πολιτών.

Αυτά τα εργαστήρια βασίζονται στη συνεργασία: οι συμμετέχοντες επιλέγουν τα θέματα που επιθυμούν να συζητήσουν και να εξερευνήσουν, συντάσσουν το σενάριο και χειρίζονται τη διαδικασία της κινηματογράφησης. Δίνεται έμφαση στην ανταλλαγή εμπειριών, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και τη δημιουργία σχέσεων: στη διαδικασία και όχι στο προϊόν. Με αυτόν τον τρόπο, τα βίντεο που παράγονται προσφέρουν μια μοναδική και αυθεντική προοπτική: αυτή των ίδιων των συμμετεχόντων.

Τα εργαστήρια είναι δωρεάν και ανοιχτά σε όλους, σχεδιασμένα για να δημιουργήσουν ένα φόρουμ χωρίς αποκλεισμούς, όπου οι άνθρωποι δεν είναι μόνο ηθοποιοί στην ταινία, αλλά τα βίντεο γίνονται ένα μέσο έκφρασης και αυτο-αφήγησης.

Ένα από τα αποτελέσματα των εργαστηρίων έχει γίνει επίσης μια ταινία με τίτλο *Un Giorno La Notte* (Μια μέρα η νύχτα). «Το συμμετοχικό βίντεο είναι ένα εργαλείο για την ερμηνεία της πραγματικότητας. Πρωτεύει τη συμμετοχή της κοινότητας και αναδιαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο η κοινότητα αντιλαμβάνεται τον εαυτό της. Αυτή η μεθοδολογία βασίζεται στη δημιουργία ομάδων, στην απουσία ηγέτη και στην ανάπτυξη των ατομικών ταλέντων, όπως πρέπει να είναι όλα τα μεγάλα εκπαιδευτικά προγράμματα» (Angelo Loy – σκηνοθέτης).

Όλα τα βίντεο και οι περιγραφές των προγραμμάτων είναι διαθέσιμα στον ιστότοπό μας:

<https://www.arcacoop.com/cosa-facciamo/cultura-innovazione/video-partecipativo/>

ΜΚΟ VIA BAYERN ΑΠ'Ο ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ – ΤΟ CULTURATORIUM

Η προσέγγιση του Culturatorium: θέατρο αυτοσχεδιασμού σε συνδυασμό με διαπολιτισμική μάθηση

Η διαπολιτισμική μάθηση είναι απαραίτητη – και μπορεί να είναι εξαντλητική. Στόχος μας στις διαπολιτισμικές εκπαιδεύσεις είναι να μεταβούμε από απλουστευμένες γενικεύσεις, στερεότυπα και λαϊκιστικές δηλώσεις στη διαφοροποίηση, τον αναστοχασμό και την ανατροπή των προηγούμενων νοητικών προτύπων. Στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής μάθησης εξετάζουμε τις δομές εξουσίας και αναλύουμε τις δομές διακρίσεων. Θέλουμε να ενθαρρύνουμε τους συμμετέχοντες να αναλάβουν την ευθύνη για τις πράξεις τους και για την κοινωνική μας συνοχή. Στην καλύτερη περίπτωση, η προστιθέμενη αξία της διαπολιτισμικής μάθησης και σκέψης γίνεται αισθητή στους συμμετέχοντες μας. Παρά την θετική αυτή κινητοποίηση, μπορεί να υπάρχει και να εξαπλώνεται μια ορισμένη παράλυση. Συχνά, υπάρχει έλλειψη ελαφρότητας που θα ενθάρρυνε τους συμμετέχοντες να είναι δημιουργικοί και καινοτόμοι στη διαμόρφωση της συνύπαρξης στην πολυμορφία, και αντίθετα, η βαρύτητα των ζητημάτων δημιουργεί ένα αίσθημα ανικανότητας και σκοτώνει την ενέργεια που απαιτείται για να μεταμορφώσουμε τις αλληλεπιδράσεις μας. Ακριβώς εδώ μπαίνει το Culturatorium: Σε έναν ασυνήθιστο διεπιστημονικό συνδυασμό, φέρνει κοντά φαινομενικά αντιφατικές έννοιες όπως η τέχνη και η μάθηση, το χιούμορ και το βάθος, η ελαφρότητα και η σοβαρότητα, το σώμα και το μυαλό.

Η προσέγγισή μας «Culturatorium: Θέατρο αυτοσχεδιασμού για διαπολιτισμική εκπαίδευση» συνδυάζει καινοτόμες μεθόδους θεατρικής παιδαγωγικής με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Οι μέθοδοι της θεατρικής παιδαγωγικής, ειδικά το θέατρο αυτοσχεδιασμού, επιτρέπουν μια παιχνιδιάρικη, χιουμοριστική μάθηση. Με αυτή την προσέγγιση, η μάθηση είναι διασκεδαστική και ανοίγει «το μυαλό, την καρδιά και τα χέρια», όπως συνιστούσε ο Pestalozzi.

Οι στόχοι των εργαστηρίων Culturatorium

- Να προσφέρουν στους συμμετέχοντες μια ανέμελη εμπειρία, κατά την οποία μπορούν να νιώσουν ικανοί και ευτυχημένοι.
- Να δείξουμε στους συμμετέχοντες εναλλακτικούς τρόπους σκέψης, συναισθήματος και δράσης, που είναι σχετικοί με την καθημερινή τους ζωή.
- Να προσφέρουν στις μειονότητες μια σκηνή στην οποία μπορούν να δείξουν στο κοινό (το οποίο συχνά αποτελείται από την πλειοψηφούσα κοινωνία) τι είναι σημαντικό για αυτούς.
- Να ευαισθητοποιήσει τους συμμετέχοντες σχετικά με τις δικές τους ικανότητες και να τις διευρύνει.
- Να ευαισθητοποιήσει τους συμμετέχοντες σχετικά με τους μηχανισμούς αποκλεισμού και τον αντίκτυπό τους.

Η δομή

Χρησιμοποιούμε προσεγγίσεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καθώς και προσεγγίσεις κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων και της πολιτικής εκπαίδευσης. Ενσωματώνουμε επίσης πόρους και προσεγγίσεις προσανατολισμένες στις ικανότητες και έννοιες ενδυνάμωσης. Η παιδαγωγική στάση βασίζεται στις αρχές του θεάτρου αυτοσχεδιασμού. Θεωρούμε το θεατρικό έργο ως μια προσέγγιση που μπορεί να αλλάξει τις κοινωνικές δομές, παρόμοια με τη νοοτροπία του Θεάτρου των Καταπιεσμένων. Από το θέατρο αυτοσχεδιασμού υιοθετούμε τη στάση ότι οι παρορμήσεις των συμμετεχόντων που προκύπτουν τη δεδομένη στιγμή θα καθορίσουν το επίκεντρο της εργασίας μας. Έχουμε μια κοινή αντίληψη για το τι θέλουμε να μεταδώσουμε, αλλά ο τρόπος με τον οποίο αυτό θα συμβεί καθορίζεται από τους συμμετέχοντες και όχι από εμάς, τους εκπαιδευτές. Η εργασία μας είναι συμμετοχική και προσανατολισμένη στη διαδικασία, καθώς και στους πόρους και τις σχέσεις. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνουμε υψηλό επίπεδο κινήτρου, καθώς και την ευκαιρία να μεταφέρουμε τις γνώσεις στην καθημερινή ζωή των συμμετεχόντων.

Αρχές του θεάτρου αυτοσχεδιασμού

Ας χρησιμοποιήσουμε μια μεταφορά: αν το θέατρο αυτοσχεδιασμού ήταν μια πίσσα, ποια θα ήταν τα πιο σημαντικά συστατικά της; Η ζύμη στο θέατρο αυτοσχεδιασμού είναι η χαρά και η διασκέδαση του παιχνιδιού, καρκευμένη με πολύ χιούμορ – και αυτοσαρκασμό. Αλλά για να φουσκώσει καλά αυτή η ζύμη, είναι σημαντικά και άλλα συστατικά. Αυτά είναι: η περιέργεια (για το τι θα συμβεί) και η ανοιχτότητα (για το τι συμβαίνει). Γιατί; Επειδή όλα είναι πιθανά. Το θέμα είναι να επιτρέπουμε, όχι να εμποδίζουμε τις προτάσεις. Το θέμα είναι να τις αποδεχόμαστε. Το θέατρο αυτοσχεδιασμού οδηγεί επίσης σε εκνευρισμούς και παρεξηγήσεις. Αυτό είναι μέρος του. Πρέπει να το αντιμετωπίσουμε και αποτελεί ένα άλλο συστατικό: την επιείκεια. Τίποτα δεν είναι σωστό, τίποτα δεν είναι λάθος. Αντέξτε τις παρεξηγήσεις και χρησιμοποιήστε τις παραγωγικά, αφήστε τις ενοχλήσεις να συμβούν. Αν οι καταστάσεις της παράστασης δεν λειτουργούν, αυτό ενισχύει και διαμορφώνει αυτή τη στάση καθώς και αυτό το συστατικό: τη χαρά της αποτυχίας. Και για να συνεχίσει το έργο, όχι μόνο μετά την αποτυχία, χρειάζεται ένα άλλο συστατικό: η προθυμία για αλλαγή, η χαρούμενη έναρξη μιας αλλαγής προοπτικής. Τέλος, η σάλτσα ντομάτας που απλώνεται σε όλη τη βάση της πίτσας είναι η υπομονή.

Εφαρμογή των αρχών

Η γαρνιτούρα της πίτσας μας ενημερώνει για αυτό: Το πρώτο είναι να χτίσουμε εμπιστοσύνη. Αυτό το κάνουμε δυνατό δημιουργώντας μια χαλαρή ατμόσφαιρα, επιλέγοντας ευχάριστους χώρους και φροντίζοντας τη σωματική ευεξία

. Η εμπιστοσύνη δημιουργείται επίσης αποκαλύπτοντας κάτι για τον εαυτό σας ως εκπαιδευτή. Αυτό μπορεί να είναι, για παράδειγμα, πληροφορίες για την προσωπική σας ζωή ή για τις δικές σας αποτυχίες. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι η εστίαση στις ομοιότητες. Όταν εργαζόμαστε με μια ομάδα, κάνουμε μόνο ό,τι καταλαβαίνουν όλοι. Θέματα που απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις δεν είναι ούτε συμβατά ούτε αστεία – ή είναι μόνο για λίγους, ενώ οι άλλοι αισθάνονται αποκλεισμένοι. Επομένως, οι μηχανισμοί αποκλεισμού πρέπει να αντιμετωπίζονται με ευαισθησία.

Μερικές φορές οι συμμετέχοντες σε θεατρικές παραστάσεις συμπεριφέρονται είτε με πολύ διανοητικό τρόπο, είτε με κυρίαρχα συναισθηματικό τρόπο, είτε απλά αρχίζουν να ενεργούν χωρίς κατεύθυνση ή ιδέες. Στην διαπολιτισμική επικοινωνία είναι σημαντικό να γνωρίζουμε σε ποιο από αυτά τα επίπεδα λαμβάνει χώρα η επικοινωνία. Για αυτό χρησιμοποιούμε την αρχή «κεφάλι – καρδιά – χέρι» που αναπτύχθηκε από τον Johann Heinrich Pestalozzi. Διακρίνει μεταξύ του γνωστικού (κεφάλι), του συναισθηματικού (καρδιά) και του επιπέδου δράσης (χέρι). Συχνά είναι χρήσιμο να μπορείς να εναλλάσσεσαι συνειδητά μεταξύ των διαφορετικών επιπέδων. Δεν είναι όλοι οι άνθρωποι σε θέση να επικοινωνούν σε όλα τα επίπεδα ταυτόχρονα. Τα άτομα που προέρχονται από κουλτούρες προσανατολισμένες στις σχέσεις και τον κollectιβισμό επικοινωνούν περισσότερο στο συναισθηματικό επίπεδο από ό,τι τα άτομα που προέρχονται από κουλτούρες προσανατολισμένες στα γεγονότα και τον ατομικισμό. Μετά τις παραστάσεις, οι συμμετέχοντες ανταλλάσσουν απόψεις μεταξύ τους: Σε ποιο επίπεδο επικοινωνήσαμε; Πώς μπορείτε να το καταλάβετε; Ποιος άλλαξε επίπεδο – πότε και γιατί; Τι σημαίνει αυτό; Είναι χρήσιμο να σχεδιάσετε ένα κεφάλι, μια καρδιά και ένα χέρι σε ένα flipchart και, στη συνέχεια, ενώ αναλογίζεστε την κατάσταση, να υποδείξετε σε ποιο επίπεδο αναλήφθηκε δράση.

Στόχος της δουλειάς μας είναι να ευαισθητοποιήσουμε τους ανθρώπους σχετικά με τις επιπτώσεις των πολιτισμικών καθορισμών στις καθημερινές τους ενέργειες και να επισημάνουμε εναλλακτικές λύσεις. Αυτές οι επιπτώσεις μπορούν να εμφανιστούν σε ατομικό επίπεδο, όπως στις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις ενέργειες των ανθρώπων, καθώς και στη δομή των θεσμών, στην οργάνωση των εργασιακών διαδικασιών, στις χρονικές δομές κ.λπ.

Υποθέτουμε ότι σχεδόν όλοι οι άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων και των ίδιων μας, έχουν ρατσιστικές και διακριτικές συμπεριφορές (που έχουν μάθει, υιοθετήσει, αποκτήσει). Ένας τρόπος για να αντιμετωπίσουμε αυτό το ζήτημα είναι να αποκαλύψουμε αυτές τις συμπεριφορές και στη συνέχεια να τις ξεπεράσουμε. Η προσέγγισή μας προσφέρει διάφορες μεθόδους. Πρώτα απ' όλα, το χιούμορ και η ελαφρότητα των εργασθηρίων δημιουργούν μια χαλαρή ατμόσφαιρα στην οποία εκφράζονται οι διακριτικές συμπεριφορές. Αυτό είναι κάτι που δεν προσπαθούμε να αποφύγουμε. Μόνο όταν εκφράζονται αυτές οι στάσεις μπορούμε να τις αντιμετωπίσουμε. Και η προσβολή από υποτιμητικές εκφράσεις είναι μια εμπειρία της καθημερινής ζωής, την οποία δεν αγνοούμε, αλλά αντιμετωπίζουμε ενεργά. Οι δηλώσεις και οι προσδοκίες ρόλων με ρατσιστικό και διακριτικό υπόβαθρο καταρρίπτονται με τη βοήθεια του θεάτρου αυτοσχεδιασμού – με ριζικές αλλαγές του πλαισίου, με αλλαγές ρόλων ή με συνειδητή αντιστροφή των σχέσεων κατάστασης. Μέσω συγκεκριμένων ασκήσεων δείχνουμε στους συμμετέχοντες μια δυνατότητα αντιμετώπισης των παρατηρήσεων και των στάσεων – με την έννοια της ενδυνάμωσης.

Προκατάληψη: Κατανοούμε αυτό ως υποθέσεις για άλλους ανθρώπους. Τις διαμορφώνουμε συνεχώς – κυρίως για να προσανατολιστούμε (π.χ. είναι ο συνομιλητής μου φιλικός ή πρέπει να είμαι προσεκτικός;). Οι αρνητικές προκαταλήψεις συχνά χρησιμεύουν για την υποτίμηση των άλλων. Πιστεύουμε ότι γνωρίζουμε ήδη το άτομο (ή την ομάδα) που έχουμε μπροστά μας. Έτσι, οι προκαταλήψεις γίνονται κρίσεις και δημιουργούν απόσταση. Η συνειδητοποίηση των προκαταλήψεων σημαίνει να είμαστε προσεκτικοί με τις προκαταλήψεις μας και να τις αμφισβητούμε συνεχώς. Στην ουσία, αυτό σημαίνει να μπαίνουμε σε σχέση με τον συνομιλητή μας. Δεδομένου ότι το κοινό του θεάτρου αυτοσχεδιασμού καλείται να κάνει αυθόρμητες προτάσεις, ενδέχεται να ακούσουμε και ρατσιστικές ή διακριτικές παρατηρήσεις σε αυτό το σημείο. Ως μέλη του Culturatorium, δεχόμαστε αυτές τις προτάσεις, καθώς μας επιτρέπουν να εργαστούμε με αυτές. Αντιμετωπίζουμε αυτές τις δηλώσεις με μεθόδους αυτοσχεδιαστικού θεάτρου: το αυτοσχεδιαστικό θέατρο λειτουργεί με κλισέ, επειδή είναι γνωστά στην πλειοψηφία και είναι ενδιαφέρον να τα αντικρούσουμε. Αν, για παράδειγμα, ένας μαύρος έφηβος που κρατά κάτι στο χέρι του ρωτηθεί για το αντικείμενο και κάποιος από το κοινό συζητήσει: «ένα μαχαίρι», αυτό είναι ένα ρατσιστικό κλισέ. Το αντικρούουμε συνεχίζοντας την ιστορία με: «Α, είσαι ο νέος μας μαθητευόμενος φούρναρης! Είναι υπέροχο που έφερες το δικό σου μαχαίρι! Ας το δοκιμάσουμε μαζί». Μια τέτοια προσέγγιση όχι μόνο μας βγάζει από τον αναμενόμενο ρόλο, δίνοντας στο κοινό μια νέα προοπτική, δημιουργώντας νέα συστήματα αναφοράς στο μυαλό μας. Προσφέρει επίσης στους νέους που βιώνουν διακρίσεις μια εναλλακτική ευκαιρία να ανταποκριθούν σε τέτοιες κατηγορίες στο μέλλον.

Το «Rewind» είναι μια μέθοδος για την αντιμετώπιση λαθών ή προβληματικών δηλώσεων: εάν οι συμμετέχοντες πουν ή κάνουν κάτι προβληματικό ή «λάθος» (επιθετικές, πολιτικά μη ορθές δηλώσεις, εκφράσεις εξουσίας, έντονη παρεμπόδιση ή άλλοι τρόποι σαμποτάζ), η μέθοδος «rewind» είναι κατάλληλη για να διορθώσει με κομψό τρόπο μια κατάσταση χωρίς να χρειάζεται να εκθέσει ή ακόμη και να κατακρίνει. Όπως όταν γυρίζουμε πίσω μια βιντεοκασέτα, οι παίκτες μετακινούνται – συνοδευόμενοι από έναν αντίστοιχο «θόρυβο τυλίγματος» – πίσω στο σημείο από το οποίο μπορούν να ξαναρχίσουν τη σκηνή. Με αυτόν τον τρόπο, η διόρθωση γίνεται ένα παιχνιδιάρικο στοιχείο. Μια άλλη μέθοδος είναι η αλλαγή ρόλων. Αν γίνει σαφές ότι ένα άτομο συμπεριφέρεται με διακριτικό τρόπο σε ένα άλλο κατά τη διάρκεια μιας σκηνής, η μέθοδος «αλλαγή ρόλων» βοηθά στην αλλαγή προοπτικής. Ας σκεφτούμε για παράδειγμα μια σκηνή στο προαύλιο του σχολείου όπου το ένα άτομο δίνει διαταγές στο άλλο. Με την εντολή «αλλάξτε ρόλους!», οι δύο παίκτες ανταλλάσσουν τη θέση και τον ρόλο τους. Τώρα, και οι δύο ηθοποιοί αναλαμβάνουν τον ρόλο του άλλου και μπορούν να αντιδράσουν και να αλλάξουν την κατάσταση. Αυτό είναι πραγματικά συναρπαστικό, ειδικά όταν οι δύο παίκτες έχουν πολύ διαφορετική κοινωνικοοικονομική κατάσταση (όπως στην περίπτωση του αφεντικού-γραμματέα, του υπαλλήλου του αιτούντος άσυλο, του δασκάλου-μαθητή ή του ιδιοκτήτη εστιατορίου και του προσωπικού καθαρισμού). Τόσο οι παίκτες όσο και οι θεατές παρακινούνται να αλλάξουν την οπτική τους με ενσυναίσθηση.

Γνωρίζουμε ότι η ανοιχτή αντιμετώπιση της διάκρισης είναι μια πράξη ισορροπίας – μεταξύ συνειδητοποίησης και αναπαραγωγής. Και αποφασίζουμε να δεχτούμε αυτή την πρόκληση (για όλους).

Περισσότερες πληροφορίες (D) στη διεύθυνση: <https://via-bayern.de/project/buehne-frei/>

ΜΚΟ INTERPUNKTIONEN ΑΠΌ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ – Η

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Το «Dorfgespräch» (Village Talk) ξεκίνησε ως μια προσέγγιση για την ενσωμάτωση των αγροτικών περιοχών μετά την άφιξη πολλών προσφύγων στη Γερμανία το 2015 και τις επακόλουθες συζητήσεις γύρω από τη «διαίρεση της κοινωνίας» (οι οποίες από τη μία πλευρά ονομάζονταν «αφελής αριστερά καλοί φίλοι» έναντι «δεξιά εξοργισμένοι πολίτες»). Δημιουργήθηκε ως ένα δημόσια χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα πολιτικής εκπαίδευσης σε μια περιοχή της Νότιας Βαυαρίας και από εκεί εξαπλώθηκε σε άλλες περιοχές της Γερμανίας. Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί περίπου 60 διαδικασίες «Village Talk». Το πρόγραμμα δημοσιεύθηκε το 2019/2022 με τον τίτλο «Village Talk. Μια συμβολή στην ανάπτυξη της δημοκρατίας στις αγροτικές περιοχές». Επίσης, πολλαπλασιάστηκε με την παροχή εργαστηρίων σε περιφερειακά και γερμανικά προγράμματα για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Με μια φράση, μπορεί να γίνει κατανοητό ως «ανανέωση του χωριού στα κεφάλια μας». Το σύνθημά του είναι: «Εμείς είμαστε αυτοί που έλειπαν». Αντί να ανανεώνει την αγροτική αρχιτεκτονική ή να επικεντρώνεται σε κλασικά «θέματα» (κυκλοφορία, ηλικιωμένοι, περιβάλλον...), ο πυρήνας του αποτελείται από συναντήσεις μεταξύ ανθρώπων ως τέτοιων και τις αξίες που δίνουν νόημα στη ζωή τους. Το σημείο εκκίνησης για την ιδέα είναι επομένως οι προσωπικές συναντήσεις ως βάση για έναν διάλογο που δεν είναι μόνο λογικός, αλλά πάνω απ' όλα συναισθηματικός και προσανατολισμένος στις αξίες. Πέρα από μια θεματική εστίαση, τέθηκαν πρώτα ερωτήματα βασισμένα στις αξίες: Πώς αντιμετωπίζουμε ως κοινότητα του χωριού εκείνους που δεν ταιριάζουν στα πρότυπα σκέψης και συμπεριφοράς μας; Ποιες αξίες υποκρύπτουν αυτά που υποστηρίζουμε ή απορρίπτουμε; Ποιοι είμαστε «εμείς» τελικά; Ορίζουμε τους εαυτούς μας σε αντίθεση με τους άλλους ή το «εμείς» είναι ένας όρος που περιλαμβάνει και τις διαφορές και τις εντάσεις; Πώς θέλουμε τελικά να ζούμε μαζί σε στενή γειτνίαση σε έναν αγροτικό κοινωνικό χώρο; Με αυτά τα ερωτήματα, οι «συζητήσεις του χωριού» δεν είναι μόνο μια μορφή συμμετοχής, αλλά επιδιώκουν πάνω απ' όλα έναν πολιτικό και δημοκρατικό στόχο: τη διατήρηση μιας ανοιχτής κοινωνίας που ξέρει να αντιμετωπίζει ενεργά και παραγωγικά τις διαφορές.

Τι κάνει το έργο ξεχωριστό

Σε αυτό το πλαίσιο, τι είναι το ιδιαίτερο σε αυτές τις συναντήσεις στο χωριό; Η προσέγγιση συμβάλλει στη δημοκρατία, αλλά δεν είναι μια γραμμική συμβολή στην επίλυση του «προβλήματος του λαϊκισμού». Αντίθετα, βασίζεται σε μια παιχνιδιάρικη στάση και, κατά μία έννοια, μοιάζει με την καλλιτεχνική δημιουργία: προσπαθεί να παρακινήσει τους ανθρώπους να απελευθερώσουν το δημιουργικό τους δυναμικό για να διαμορφώσουν από κοινού τις σχέσεις και τα ενδιαφέροντά τους και έτσι να ανακαλύψουν τι είναι δυνατό. Αυτή η στάση είναι ιδιαίτερα σημαντική σε συγκρουσιακές συζητήσεις σχετικά με διαφορετικές αξίες για τη διαμόρφωση του μέλλοντος. Πέρα από τις μεθοδολογικές λεπτομέρειες, αυτό συνοψίζεται στα πέντε σημεία που ακολουθούν.

1. Εστίαση στις αξίες, τις σχέσεις και τις συγκρούσεις

Πολλά δημοτικά προγράμματα συμμετοχής των πολιτών εστιάζουν σε συγκεκριμένες προκλήσεις ή ελλείψεις. Ο στόχος τέτοιων προγραμμάτων είναι η προσανατολισμένη στα αποτελέσματα, κοινή δράση για την έναρξη ορατών αλλαγών στο έδαφος. Η εστίαση είναι επομένως στη λογική δράση και στις «λογικές» λύσεις.

Αντίθετα, οι «Συζητήσεις του Χωριού» εστιάζουν στις προσωπικές σχέσεις και τα συναισθήματα των κατοίκων της περιοχής. Μέσω μιας ολοκληρωμένης διαδικασίας διαλόγου μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών εκ των προτέρων και της δικτύωσης με βάση τους πόρους, προωθείται η προσωπική εμπιστοσύνη πέρα από τα υπάρχοντα θεσμικά όργανα. Η ενεργός ενασχόληση με τις δικές μας αξίες και τις αξίες των άλλων επιτρέπει την αναστοχασμό σχετικά με τα κοινά και τα διαφορετικά στοιχεία. Η διαφωνία και η σύγκρουση αντιμετωπίζονται ως ουσιαστικά στοιχεία της δημοκρατικής συνύπαρξης, προκειμένου να κατανοηθεί η διαφορά ως παραγωγική. Έτσι, αρχικά, δεν πρόκειται για κάτι συγκεκριμένο, αλλά μάλλον για την εικόνα που έχει κανείς για τον εαυτό του και τη στάση του απέναντι στη συνύπαρξη, καθώς και για την ανοχή και την αναγνώριση της διαφορετικότητας. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στις αγροτικές περιοχές, όπου πολύ διαφορετικοί άνθρωποι συχνά ζουν πολύ κοντά ο ένας στον άλλο και εξαρτώνται ο ένας από τον άλλο στην καθημερινή τους ζωή.

2. Παραγωγική ανατροπή των υφιστάμενων δομών εξουσίας

Στην τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτική, οι υπάρχουσες δομές εξουσίας και οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων συχνά διατηρούνται επειδή είναι γνωστές και παρέχουν προσανατολισμό. Αντίθετα, οι «Συζητήσεις του Χωριού» φέρνουν σε επαφή σε ένα δωμάτιο πολύ διαφορετικούς ανθρώπους από ένα χωριό, οι οποίοι συχνά δεν συναντιούνται ενεργά στην καθημερινή τους ζωή και συχνά λειτουργούν σε ξεχωριστούς κόσμους. Αυτό αποκαλύπτει απροσδόκητους πόρους και προθυμία για ενεργή συμμετοχή μεταξύ εκείνων που δεν θεωρούνται ενεργά μέλη του «κέντρου του χωριού» ή «δραστήριοι» – οι οποίοι μπορεί να βρίσκονται περισσότερο στο περιθώριο, να έχουν μετακομίσει πρόσφατα στο χωριό ή να έχουν μικρό ενδιαφέρον για την παραδοσιακή ζωή του χωριού. Οι συναντήσεις αμφισβητούν και θέτουν υπό αμφισβήτηση τις υπάρχουσες δομές στην πολιτική, τη διοίκηση, τα ιδρύματα και τις ενώσεις με εποικοδομητικό τρόπο. Επιτρέπουν μια νέα προοπτική για το δυναμικό του χωριού και δίνουν τη δυνατότητα να αναπτυχθούν καινοτόμες ιδέες σε ισότιμη βάση.

3. Διαμορφώνοντας ένα νέο «εμείς»

Το παραδοσιακό «εμείς» και η ταυτότητα μιας ομάδας ορίζονται από την ένταξη και τη διαφοροποίηση από τους «άλλους». Στα χωριά, αυτή η αίσθηση της ένταξης ορίζεται, για παράδειγμα, από συλλόγους, έθιμα ή διάλεκτο. Σε περιόδους κρίσης, αυτός ο τρόπος σκέψης μπορεί γρήγορα να οδηγήσει σε ισχυρά λαϊκιστικά και αποκλειστικά κινήματα. Οι «συζητήσεις του χωριού» ανοίγουν την ευκαιρία να αναστοχαστούμε το υπάρχον «εμείς» ενός χωριού και να μάθουμε και να εξερευνήσουμε πώς θα μπορούσε να είναι ένα νέο «εμείς στην πολυμορφία» – ένα «εμείς» που επιτρέπει σε όλους να είναι σε ισότιμη βάση και θεωρεί τον εαυτό του χωρίς αποκλεισμούς. Ανοίγουν νέους τύπους αλληλεπίδρασης μεταξύ της πλειοψηφίας και της μειονότητας στο στενά δεμένο κοινωνικό περιβάλλον του χωριού, ενισχύοντας έτσι τη σημασία των απόψεων της μειονότητας.

4. Ενίσχυση της πολιτικής συνείδησης και δράσης σε τοπικό επίπεδο

Μερικοί άνθρωποι βιώνουν την πολιτική ως κάτι αφηρημένο και απρόσιτο. Οι λαϊκιστικές δηλώσεις για την πολιτική και τους πολιτικούς είναι κοινωνικά αποδεκτές σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, αλλά δεν συζητούνται. Η πολιτική δράση ως τέτοια δεν έχει πάντα καλή φήμη, ακόμη και μεταξύ των κατοίκων των χωριών. Κατά συνέπεια, η εθελοντική συμμετοχή, η οποία θεωρείται δεδομένη, χαρακτηρίζεται συχνά ως απολιτική. Οι «συζητήσεις του χωριού» ευαισθητοποιούν το κοινό ότι η εθελοντική συμμετοχή και η ανάληψη ευθύνης για νέες ιδέες είναι η ουσία της πολιτικής δράσης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι συμμετέχοντες χωρικοί ενθαρρύνονται να δουν τη δημοκρατία ως έναν τρόπο ζωής που ενισχύει τις δυνατότητές τους να διαμορφώνουν την καθημερινή ζωή στις αγροτικές περιοχές, ακολουθώντας το ερώτημα της δημοκρατίας: «πώς θέλουμε να ζούμε μαζί»;

5. Συμμετοχή όλων μέσω ενός μορφώματος χαμηλού ορίου

Οι «Συζητήσεις του χωριού» έχουν σχεδιαστεί ως μια μορφή χαμηλού ορίου με μια πινακίδα χιούμορ, σύμφωνα με το σύνθημα του έργου, «Εμείς είμαστε αυτοί που έλειπαν». Το επίκεντρο των «Village Talks» είναι η αίσθηση της «ελαφρότητας», η οποία αντικατοπτρίζεται επίσης στην προσέγγιση, το πλαίσιο, τις μεθόδους και τα υλικά που χρησιμοποιούνται, καθώς και στον οπτικό σχεδιασμό και τη συντονιστική λειτουργία. Η δυνατότητα να αμφισβητεί κανείς τον εαυτό του και να συναντά τους άλλους με παιχνιδιάρικο τρόπο είναι καλές προϋποθέσεις για την πρόληψη της σκληρότητας του λαϊκισμού και του εξτρεμισμού, σύμφωνα με το σύνθημα: Συναντιόμαστε τόσο άμεσα που οι προκαταλήψεις δεν έχουν την ευκαιρία να εδραιωθούν.

Συμπέρασμα

Το έργο ακολουθεί μια πολύ ανοιχτή προσέγγιση που δημιουργεί νέες συνδέσεις και δημιουργική δράση μέσω άμεσων συναντήσεων μεταξύ ανθρώπων και σεβασμού των διαφορετικών απόψεων. Οι «Village Talks» έχουν ένα μεθοδολογικό πλαίσιο, αλλά δεν περιορίζονται στη γραμμική επεξεργασία συγκεκριμένων θεμάτων ή στόχων. Αυτό σημαίνει ότι μια τέτοια διαδικασία πρέπει να επιτρέπεται να αποτύχει – οι άνθρωποι μπορούν να αρνηθούν να συμμετάσχουν, οι θέσεις εξουσίας μπορεί να είναι πολύ ισχυρές για την ανθρώπινη ανοιχτότητα και οι θεσμικές τάσεις προς την επιμονή μπορεί να εμποδίσουν τη δημιουργική αλλαγή. Αλλά ακριβώς αυτή η αβεβαιότητα και ο κίνδυνος είναι σημάδια μιας ζωντανής δημοκρατίας.

Επισκεφθείτε [το www.dorfgesprach.net/impressionen](http://www.dorfgesprach.net/impressionen) για εντυπώσεις και παραδείγματα.

ΜΚΟ ΚΙΣΤΑ FOLKHOΓSKOLA ΑΠΌ ΤΗ ΣΟΥΗΔΪΑ – STOCKHOLMSPALAVERN

Το Stockholmspalavern – ένας χώρος όπου η συζήτηση ζωντανεύει – ξεκίνησε το χειμώνα του 2019 ως ένα φόρουμ για ανοιχτές, περιπετειώδεις και διερευνητικές συζητήσεις, όπου όποιος επιθυμεί είναι ευπρόσδεκτος να συμμετάσχει. Στον πυρήνα του βρίσκεται μια συλλογική έρευνα – όχι μια συζήτηση, ούτε μια διάλεξη. Το σύνθημά του είναι: «Το να ακούς σημαίνει να αναστέλλεις τις αμφιβολίες σου».

Κάθε βραδιά συζήτησης ξεκινά με έναν ειδικά προσκεκλημένο καλεσμένο που αναλογίζεται το επιλεγμένο θέμα υπό έναν προσωπικό υπότιτλο. Αυτή η εισαγωγή διαρκεί περίπου 45 λεπτά, μετά την οποία η βραδιά συνεχίζεται ομαλά με μια ανοιχτή συζήτηση, όπου όλοι οι παρευρισκόμενοι καλούνται να μοιραστούν σκέψεις, ιστορίες και αναστοχασμούς. Δεν πρόκειται για πάνελ, ούτε για ερωτήσεις και απαντήσεις. Είναι ένας χώρος όπου προσπαθούμε, μαζί, να κατανοήσουμε την πολυπλοκότητα της κοινής μας ανθρώπινης κατάστασης — να ακούσουμε, να σκεφτούμε, να νιώσουμε και να μιλήσουμε μεταξύ μας.

Σε μια εποχή όπου ο δημόσιος διάλογος συχνά περιορίζεται σε θόρυβο, θέσεις και παραστάσεις, το Stockholmspalavern επιμένει σε κάτι πιο ήσυχο και πιο ουσιαστικό: το δικαίωμα σε μια ουσιαστική συζήτηση. Βασίζεται στην πεποίθηση ότι οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση ή το υπόβαθρό τους, χρειάζονται χώρους όπου μπορούν να εκφράσουν αυτό που έχει σημασία για αυτούς — όχι για να πείσουν ή να υπερασπιστούν, αλλά για να ακουστούν και να ακούσουν με τη σειρά τους τους άλλους. Αυτό ισχύει όχι μόνο για εκείνους που συνήθως περιγράφονται ως «άφωνοι» στην κοινωνία — τους περιθωριοποιημένους, τους παραμελημένους — αλλά και για εκείνους που φαίνονται σταθερά εδραιωμένοι: επαγγελματίες, καλλιτέχνες, ακαδημαϊκούς, πολίτες με πλατφόρμα. Όλοι μας, σε κάποιο σημείο, βρισκόμαστε στην ανάγκη ενός χώρου όπου μπορούμε να μιλάμε χωρίς παράσταση, όπου δεν περιοριζόμαστε σε ρόλους ή διαπιστευτήρια, αλλά συναντιόμαστε ως συνάνθρωποι που προσπαθούν να δώσουν νόημα στη ζωή μας.

Εξίσου κεντρική στην ηθική του Palaver είναι μια βαθιά πεποίθηση: ότι κάθε άτομο, ανεξάρτητα από την ηλικία, την κοινωνική θέση, την καταγωγή, την εκπαίδευση ή την κοινωνική του θέση, έχει κάτι πολύτιμο που οι άλλοι μπορούν να μάθουν από αυτό. Η σοφία δεν είναι μονοπώλιο των ρηξικέλευθων ή των ισχυρών. Η διορατικότητα μπορεί να αναδυθεί από οποιαδήποτε φωνή, συχνά από εκεί που δεν το περιμένουμε. Η αληθινή συζήτηση δεν ξεκινά από την εξουσία, αλλά από την ταπεινότητα — από την προθυμία να αναγνωρίσουμε ότι κάθε ανθρώπινη ζωή είναι φορέας προοπτικής και ότι η πράξη της ακρόασης είναι, από μόνη της, ένας τρόπος μάθησης. Η συζήτηση, με αυτό το πνεύμα, δεν είναι πολυτέλεια. Είναι μια μορφή φροντίδας, και ακόμη και μια μορφή αντίστασης — ενάντια στην επιτάχυνση της σκέψης, την εμπορευματοποίηση του λόγου και τα σιωπητικά αποτελέσματα της απομόνωσης. Το να ακούμε και να μας ακούν είναι να επιβεβαιώνουμε την ύπαρξή μας μέσα σε έναν κοινό κόσμο. Έτσι, κάθε συνάντηση στο Palaver είναι μια ήσυχη πράξη εμπιστοσύνης: ότι όταν μιλάμε ανοιχτά και ακούμε βαθιά, κάτι ουσιαστικό αποκαθίσταται — όχι μόνο μεταξύ μας, αλλά και μέσα μας.

Θέματα για ανθρώπους και πολίτες

Η επιτροπή προγράμματος του Stockholmspalavern επιλέγει κάθε σεζόν θέματα που μας αφορούν τόσο ως ανθρώπους όσο και ως μέλη της κοινωνίας. Μερικά από τα θέματα που έχουν συζητηθεί στο παρελθόν είναι:

- *Τι είναι αυτό που πραγματικά επιθυμούμε;*
- *Η γλώσσα της τέχνης – Η φωνή της δημοκρατίας*
- *Κοινότητα και διαφωνία*
- *Μοιραζόμαστε ιστορίες*
- *Ποιος μπορεί να είναι κανείς;*
- *Βιώνοντας την τέχνη*
- *Πώς ζούμε καλά;*

Ένας τρίτος χώρος

Το Stockholmspalavern αντλεί έμπνευση, μεταξύ άλλων, από την έννοια του «τρίτου χώρου» του Homi K. Bhabha – ενός χώρου που δεν μπορεί να διεκδικηθεί ή να κυριαρχηθεί, αλλά όπου μπορεί να αναπτυχθεί μια ανοιχτή συζήτηση.

Σε μια εποχή όπου ο διάλογος συχνά διαμορφώνεται από την πόλωση, την απλοποίηση και την παράσταση, το Palavern προσπαθεί να είναι κάτι διαφορετικό. Ένας χώρος όπου φέρνουμε «το βάρος της κοινής μας πολυπλοκότητας» (Sloterdijk) και αντιστέκουμε σε αυτό που ο Tranströmer ονόμασε «την οργισμένη πείνα για απλότητα».

Συνεργασία με το Sheekawadaag

Από το 2023, το Stockholmspalavern συνεργάζεται με το Sheekawadaag – ένα φόρουμ συνομιλίας στη σομαλική γλώσσα που βρίσκεται σε ένα από τα προάστια της Στοκχόλμης, το οποίο ξεκίνησε η οργάνωση *Folk till Folk*. Βασίζεται στο ίδιο πνεύμα ανοιχτότητας, συμμετοχής και περιέργειας. Κάθε εξάμηνο διοργανώνονται δύο κοινές βραδιές συνομιλίας.

Κατά μήκος του ποταμού

Συνομιλώντας με τους συγχρόνους μου, είδα και άκουσα πίσω από τα πρόσωπά τους μια πλημμύρα να τρέχει, τραβώντας μέσα της όσους ήθελαν και όσους δεν ήθελαν.

Το πλάσμα με τα τσιμεντένια μάτια

που θέλει να ριχτεί με τη ροή του νερού στον καταρράκτη ρίχνεται μπροστά, χωρίς να τρέμει,

με μια μανιώδη δίψα για απλότητα.

—Tomas Tranströmer, μετάφραση Torgeir Fjeld

<https://stockholmspalavern.com/>

ΜΚΟ ΚΙΣΤΑ FOLKHOΓSKOLA ΑΠΌ ΤΗ ΣΟΥΗΔΙΑ: ΈΝΑΣ ΧΩΡΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΟ JÄRVA

Η παιδαγωγική και ο ρόλος του λαϊκού γυμνασίου στην κοινωνία – Παρελθόν, παρόν και μέλλον

Το σουηδικό λαϊκό γυμνάσιο δεν είναι απλώς ένα εκπαιδευτικό μοντέλο. Είναι ένα κίνημα για τη δια βίου μάθηση, ένα δημοκρατικό έργο και μια κοινωνική δύναμη – ριζωμένη στη ζωή των ανθρώπων, στα όνειρά τους και στο δικαίωμά τους να εξελιχθούν. Από τη δεκαετία του 1860, τα λαϊκά γυμνάσια έχουν διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ένταξη και την ενσωμάτωση των ανθρώπων στις κοινότητές τους. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τους νεοαφιχθέντες μετανάστες στη σημερινή Ευρώπη, αλλά και για τους πολίτες με περιορισμένα μέσα να επηρεάσουν τις συνθήκες της ζωής τους – άτομα στα οποία το λαϊκό γυμνάσιο έχει προσφέρει ένα χώρο ανάπτυξης, συμμετοχής και έκφρασης.

Μια ιστορία ένταξης και ενδυνάμωσης

Όταν τα λαϊκά πανεπιστήμια εμφανίστηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα, απευθύνονταν σε νέους ενήλικες σε αγροτικές περιοχές – συχνά αγρότες, εργάτες και γυναίκες – που προηγουμένως είχαν αποκλειστεί από την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στόχος τους δεν ήταν απλώς η μεταφορά γνώσεων, αλλά η καλλιέργεια υπεύθυνων, στοχαστικών και συμμετοχικών πολιτών. Ήταν μια μορφή μάθησης που δεν μετρούσε την απόδοση, αλλά την ανάπτυξη.

Κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, τα λαϊκά γυμνάσια έγιναν κεντρικά ιδρύματα των κοινωνικών κινημάτων της Σουηδίας – συμπεριλαμβανομένων του εργατικού κινήματος, του κινήματος της εγκράτειας και των ελεύθερων εκκλησιών. Τα σχολεία ενίσχυαν την ικανότητα των ανθρώπων να κατανοούν τη ζωή τους, την κοινωνία και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωσή της – ειδικά για εκείνους που διαφορετικά θα παρέμεναν στο περιθώριο.

Μια ευρύτερη κατανόηση της ένταξης

Σήμερα, τα λαϊκά γυμνάσια διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ένταξη των νεοαφιχθέντων στην Ευρώπη. Ωστόσο, η αποστολή τους εκτείνεται ακόμη πιο μακριά. Βοηθούν στην ένταξη των ανθρώπων στις δικές τους κοινωνίες – όχι ως παθητικοί αποδέκτες υποστήριξης, αλλά ως παράγοντες με φωνή και ικανότητες. Νέοι χωρίς απολυτήριο γυμνασίου, μακροχρόνια άνεργοι, άτομα με αναπηρίες, ηλικιωμένοι που επιδιώκουν την ανάπτυξη – όλοι συγκεντρώνονται εδώ σε ένα περιβάλλον χωρίς αποκλεισμούς.

Η ένταξη δεν σημαίνει συμμόρφωση με κάτι προκαθορισμένο, αλλά ένταξη στην κοινότητα με τους δικούς σου όρους, ως ο εαυτός σου. Αυτή είναι μια βαθύτερη κατανόηση της ένταξης από ό,τι μπορούν να προσφέρουν οι πολιτικές της αγοράς εργασίας ή οι γλωσσικές εξετάσεις από μόνες τους.

Μη εργαλειακή μάθηση – Ο πυρήνας της Λαϊκής Ανώτατης Σχολής

Σε ένα κοινωνικό κλίμα που διαμορφώνεται όλο και περισσότερο από τον ωφελισισμό, τη μετρησιμότητα και τη λογική της απόδοσης της επένδυσης, το λαϊκό γυμνάσιο προσφέρει κάτι άλλο: μη εργαλειακή μάθηση. Αυτό σημαίνει να βλέπουμε τους ανθρώπους όχι ως μέσα για άλλους σκοπούς – ως εργατικό δυναμικό, καταναλωτές ή αποδοτικά άτομα – αλλά ως αυτοσκοπό.

Αυτός ο τύπος μάθησης περιλαμβάνει υπαρξιακά ερωτήματα, δημιουργική εξερεύνηση, ερμηνεία της ζωής, γλώσσα, αισθητική και κριτική σκέψη. Δεν πρόκειται απλώς για μάθηση με σκοπό την εργασία, αλλά για την κατανόηση του εαυτού, των άλλων και της θέσης του καθενός στον κόσμο.

Η παιδαγωγική της λαϊκής ανώτερης σχολής βασίζεται στις σχέσεις, την εμπιστοσύνη, τον διάλογο και την κοινή σκέψη. Είναι μια μορφή εκπαίδευσης που λαμβάνει σοβαρά υπόψη ολόκληρο το άτομο – την ιστορία, τις ρίζες, τη φωνή και τις δυνατότητές του.

Λαϊκά Λύκεια σε περιθωριοποιημένες περιοχές – Μια ζωντανή παρουσία

Στις λεγόμενες μειονεκτικές περιοχές, το λαϊκό γυμνάσιο διαδραματίζει έναν ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο. Εδώ συναντά νέους ενήλικες που συχνά έχουν βιώσει εκπαιδευτική αποτυχία, διαχωρισμό, οικονομική ανασφάλεια και περιορισμένες ελπίδες για το μέλλον. Σε αυτό το πλαίσιο, το λαϊκό γυμνάσιο προσφέρει κάτι μοναδικό: έναν χώρο όπου ο καθένας γίνεται αντιληπτός, ακουστεί και αναγνωριστεί.

Για πολλούς, γίνεται μια δεύτερη ευκαιρία – ή ίσως η πρώτη – να ανακαλύψουν τη φωνή τους, να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να βρουν κατεύθυνση στη ζωή τους. Προσφέρει επίσης μια ήσυχη αντίσταση στην τάση της κοινωνίας να μετρά την αξία του ανθρώπου με βαθμούς, στατιστικά στοιχεία ή παραγωγικότητα.

Λαϊκό Λύκειο Kista – Ένας χώρος μάθησης στο Järna

Το Λαϊκό Λύκειο Kista, που βρίσκεται στην περιοχή Järna στο βόρειο Στόκχολμ, είναι ένα ζωντανό παράδειγμα του τι μπορεί να σημαίνει ένα λαϊκό λύκειο όταν είναι τοπικά εδραιωμένο και δημοκρατικά ενεργό. Από την ίδρυσή του το 2007, το σχολείο έχει γίνει ένας σημαντικός τόπος συνάντησης για νέους ενήλικες που αναζητούν μια νέα κατεύθυνση στη ζωή – και ένα μέρος όπου μπορούν να ανήκουν. Η Järna περιγράφεται συχνά ως «κοινωνικά ευάλωτη» περιοχή, που χαρακτηρίζεται από διαρθρωτικές ανισότητες, διαχωρισμό και περιορισμένη πρόσβαση στην θεσμική εξουσία. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, το Λαϊκό Λύκειο Kista διαδραματίζει έναν μοναδικό και ζωτικό ρόλο – όχι μόνο προσφέροντας εκπαίδευση, αλλά και δημιουργώντας ενεργά έναν χώρο αξιοπρέπειας, ελπίδας και κοινής δράσης. Εδώ, η εκπαίδευση δεν είναι κάτι που επιβάλλεται στους ανθρώπους, αλλά κάτι που χτίζεται μαζί τους.

Το σχολείο προσφέρει μαθήματα γενικής εκπαίδευσης, σουηδική γλώσσα και πολιτειακή προσανατολισμό για τους νεοαφιχθέντες, επαγγελματική κατάρτιση και δημιουργικά προγράμματα. Ωστόσο, η πραγματική του δύναμη έγκειται στην θεματική και αξιακή του προσέγγιση. Η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η βιωσιμότητα και η πολιτική ευθύνη δεν είναι απλώς περιεχόμενο των μαθημάτων, αλλά η ίδια η μέθοδος. Στο Kista, η δημοκρατική εκπαίδευση δεν αφορά την ενημέρωση για τον τρόπο λειτουργίας της δημοκρατίας, αλλά την συναισθηματική εδραίωση των αξιών που την καθιστούν δυνατή. Αυτό σημαίνει ότι κάθε μαθητής δεν είναι απλώς αποδέκτης γνώσης, αλλά συνδημιουργός νοήματος. Η συμμετοχή δεν είναι τεχνική, αλλά το σημείο εκκίνησης. Η καθημερινή εργασία του σχολείου βασίζεται στην πεποίθηση ότι κάθε φωνή έχει σημασία και ότι η συλλογική μάθηση ξεκινά με την αμοιβαία αναγνώριση. Αυτού του είδους η μάθηση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ένα τυποποιημένο, ιεραρχικό περιβάλλον. Απαιτεί έναν ανοιχτό χώρο – έναν χώρο που καμία αρχή δεν μπορεί να κυριαρχήσει – όπου οι άνθρωποι μπορούν να μιλούν, να ακούν και να επηρεάζονται ο ένας από τον άλλο. Το Λαϊκό Λύκειο Kista προσπαθεί να προστατεύσει και να καλλιεργήσει αυτόν τον χώρο, κάθε μέρα.

Το σχολείο έχει επίσης συμμετάσχει ενεργά – και συνεχίζει να συμμετέχει – σε ένα ευρύ φάσμα δημοκρατικών προγραμμάτων, σε συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στη Σουηδία και σε ολόκληρη την ΕΕ, μεταξύ άλλων μέσω του προγράμματος Erasmus+. Μέσω αυτών των πρωτοβουλιών, το σχολείο έχει αναπτύξει και μοιραστεί συμμετοχικές παιδαγωγικές μεθόδους προσαρμοσμένες στους νέους που συχνά βρίσκονται στο περιθώριο της παραδοσιακής εκπαίδευσης και της κοινωνικής ζωής. Αποτελεί τόσο μια τοπική δύναμη όσο και έναν συντελεστή στον ευρωπαϊκό διάλογο για το πώς η μάθηση μπορεί να υποστηρίξει την ένταξη, την ανθεκτικότητα και το δικαίωμα να φανταζόμαστε ένα μέλλον.

Για πολλούς νέους στο Järna, το Kista Folk High School είναι κάτι περισσότερο από ένα σχολείο – είναι ένας χώρος αναπνοής. Ένας χώρος όπου δεν σε καθορίζουν οι βαθμοί των εξετάσεων ή το υπόβαθρό σου, αλλά η ικανότητά σου να εξελίσσεσαι, να εκφράζεσαι και να νοιάζεσαι. Είναι ένας χώρος όπου αρκεί να είσαι άνθρωπος για να σε παίρνουν στα σοβαρά – και όπου η δημοκρατία δεν διδάσκεται απλώς, αλλά βιώνεται.

<https://kistafolkhogskola.se/>

Γ.

ΞΕΚΙΝΩΝΤΑ
Σ ΞΑΝΑ ΤΟ
ΤΑΞΙΔΙ

Γίνε μέρος της: μια επιστολή προς την ευρωπαϊκή δημοκρατία

Σχεδόν στο τέλος αυτού του μανιφέστου για την ενίσχυση της πολυμορφικής δημοκρατίας στην Ευρώπη, επιστρέφουμε στην αρχική ερώτηση: «Πώς θέλουμε να ζούμε μαζί στην Ευρώπη;»

Σας προσκαλούμε ως αναγνώστες να σκεφτείτε αυτό το ερώτημα και να γράψετε την προσωπική σας απάντηση με τη μορφή «επιστολής προς τη δημοκρατία». Μπορείτε να εμπνευστείτε από τις δώδεκα λέξεις και τα έργα τέχνης που αναφέρονται παραπάνω – φυσικά υπάρχουν πολλές άλλες λέξεις που αξίζει να σκεφτείτε – εδώ είναι μερικές από αυτές που μπορεί να σας βοηθήσουν να γράψετε τις προσωπικές σας σκέψεις:

πόρος

ιδιοκτησία

αγάπη

θρησκεία

ριζοσπαστικός

γλώσσα

αβεβαιότητα

φύση

αμοιβαιότητα

μη εκπλήρωση

διαταραχή

εκτίμηση

σιωπή

ανεκπλήρωτη

αμοιβαία

οδοιπόρος

αλληλογραφία

απροσδόκητη

αντανάκλαση

συντονισμός

τραύμα

υπεράσπιση

δίλημμα

αλλοτρίωση,

ποικιλομορφία

συναισθήματα

συναίσθημα

συμμετοχή

αξία

Μια επιστολή προς τη δημοκρατία
Έτσι θέλω να ζούμε μαζί στην Ευρώπη:

Αν θέλετε, μπορείτε να μοιραστείτε την επιστολή σας και να την δημοσιεύσετε στα κανάλια σας και στο blog μας – στείλτε την σε έναν φίλο, έναν συνάδελφο ή ένα μέλος της οικογένειάς σας για να ξεκινήσετε μια συζήτηση σχετικά με τη δημοκρατία στην Ευρώπη!

ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΡΧΗ: ΖΩΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ « »

Συχνά δυσκολευόμαστε να καταλάβουμε τι θέλουμε. Αλλά συνήθως δεν έχουμε πρόβλημα να καταλάβουμε τι δεν θέλουμε. Ξέρουμε από τι θέλουμε να απομακρυνθούμε, βλέπουμε τα προβλήματα με σαφήνεια – αλλά δεν ξέρουμε ποιοι θα γίνουμε αν αλλάξουμε τις θεμελιώδεις δομές της σκέψης και της εξουσίας μας. Δεν ξέρουμε ποιοι πρέπει να είμαστε. Δεν ξέρουμε πού πηγαίνουμε.

Πώς θα μπορούσε λοιπόν να είναι μια διαφορετική ζωή; Μια ζωή που δεν λείπει απλώς «όχι» στο μη βιώσιμο, αλλά λείπει ξεκάθαρα «ναι» σε ό,τι δίνει ζωή; Είμαστε καλοί στο να εντοπίζουμε όλα τα «όχι», αλλά πρέπει επίσης να ανακαλύψουμε νέα «ναι». Αυτό το ερώτημα βρίσκεται στο επίκεντρο ενός αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τη φιλοσοφία, όχι μόνο ως θεωρητική επιστήμη, αλλά και ως υπαρξιακή πρακτική – ένας τρόπος ζωής, πειραματισμού και ακρόασης. Στην πραγματικότητα, η αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων ύπαρξης είναι στενά συνδεδεμένη με την υγεία της ίδιας της δημοκρατίας, η οποία εξαρτάται από τη συλλογική μας ικανότητα να φανταζόμαστε και να εκφράζουμε ένα κοινό μέλλον – μαζί.

Η σύγχρονη κοινωνία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στον έλεγχο, την αποδοτικότητα και τη μετρησιμότητα. Αναμένεται από εμάς να κατανοούμε, να εξηγούμε και να διαχειριζόμαστε – ακόμη και εκείνα τα πράγματα που ίσως δεν μπορούν να μετρηθούν. Αλλά αυτός ο τρόπος να βλέπουμε τον κόσμο – ως κάτι αντικειμενικό, κατακερματισμένο και υποδεέστερο – έχει ένα βαθύ πνευματικό και οικολογικό κόστος. Αυτό που χρειαζόμαστε τώρα δεν είναι μόνο ένα διαφορετικό είδος γνώσης, αλλά ένας διαφορετικός τρόπος ύπαρξης στον κόσμο.

Αν θέλουμε να βρούμε νέα «ναι», θα διερευνήσουμε πώς να ανακτήσουμε ξεχασμένες επιθυμίες. Μπορούμε να εξετάσουμε πώς να δημιουργήσουμε ένα διαφορετικό είδος γνώσης, ένα που να υπερβαίνει τις σταθερές κατηγορίες. Θα ανανεώσουμε τη σχέση μας με την πραγματικότητα και θα δούμε εκ νέου τι έχει πραγματικά σημασία. Ρωτάμε εκ νέου ποιοι είμαστε και τι «τι είναι» (τι είναι πραγματικά κάτι) αναδύεται στον

στον κόσμο γύρω μας. Για να το κάνουμε αυτό, θα μάθουμε να σκεφτόμαστε διαφορετικά.

Η φιλοσοφία, σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται μια αντίθετη κίνηση – όχι ως ακαδημαϊκό σύστημα, αλλά ως τρόπος ζωής, ως πρακτική. Φιλοσοφεί να σταματάς, να ακούς αυτό που δεν μπορεί να αποτυπωθεί σε τύπους ή κανόνες και να ασκείσαι να ζεις αργά, προσεκτικά και ανοιχτά. Δεν πρόκειται μόνο για το να σκέφτεσαι σωστά, αλλά για το να αισθάνεσαι, να αναγνωρίζεις τα όρια της κατανόησης και να καλλιεργείς το θαύμα. Ένα είδος μορφωμένης άγνοιας που δεν είναι αποτυχία, αλλά η αρχή της σοφίας. Η ιδέα ότι η σοφία βρίσκεται σε αυτό που δεν μπορούμε να κατανοήσουμε πλήρως δεν είναι καινούργια. Στο Μεσαίωνα, οι στοχαστές περιέγραφαν την ανθρώπινη λογική ως ισχυρή αλλά και περιορισμένη. Υποστήριζαν ότι όταν εγκαταλείπουμε την απαίτηση να κατανοήσουμε πλήρως, γίνεται δυνατή μια βαθύτερη μορφή ακρόασης. Οι μυστικιστές, οι φιλόσοφοι και οι θεολόγοι πριν από τη νεωτερικότητα συχνά μιλούσαν για τον κόσμο ως ένα ζωντανό σύνολο, όπου οι άνθρωποι δεν βρίσκονται έξω, αλλά μέσα – σε σχέση. Γυναίκες όπως η Μαγδαληνή του Μεκλεμβούργου, που ζούσε στα όρια της θεσμικής εξουσίας της εποχής της, εξέφραζαν και ενσάρκωναν μια βαθιά κατανόηση της σωματικής, συναισθηματικής και υπαρξιακής σύνδεσης μεταξύ του ανθρώπου και του ζωντανού κόσμου. Ο φιλόσοφος και θεολόγος του 15ου αιώνα Νικόλαος Κουζάνος περιέγραψε μια δομή σκέψης στην οποία τίποτα δεν παραμένει στατικό· αντίθετα, κάθε πράγμα ρέει σε ένα άλλο μέσω μιας τριπλής κίνησης: κάτι μένει πίσω, κάτι προχωράει μπροστά, κάτι νέο αναδύεται. Πρόκειται για ένα είδος γνώσης που δεν βασίζεται στην απόσταση και τον διαχωρισμό, αλλά στην παρουσία, τη φροντίδα και τη σιωπή.

Σε άλλα μέρη του κόσμου, τέτοιες κοσμοθεωρίες δεν διακόπηκαν ποτέ από τους αυστηρούς ορισμούς και τις κατηγοριοποιήσεις της νεωτερικότητας – ο όρος «ορισμός» προέρχεται από το λατινικό de- (απο-) και finire (διαχωρίζω ή θέτω όρια). Μεταξύ ορισμένων αυτοχθόνων πολιτισμών, γλωσσών

συνεχίζουν να περιγράφουν τη φύση όχι ως μια συλλογή αντικειμένων – «δέντρα», «ζώα», «καιρός» – αλλά ως συγγενείς, προικισμένους με υποκειμενικότητα και δράση. Σε ορισμένες γλώσσες, δεν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ «φύσης» και «πολιτισμού», επειδή μια τέτοια διάσπαση δεν συνέβη ποτέ.

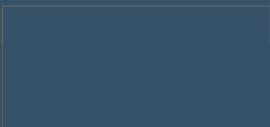
Κανείς δεν λέει «ακούω το πουλί να τραγουδά», αλλά κάτι παρόμοιο με «το τραγούδι του πουλιού συμβαίνει μέσα από μένα». Πρόκειται για μια γλωσσική οικολογία που διατηρεί τον άνθρωπο μέσα στον κόσμο, όχι έξω από αυτόν. Σε μια τέτοια γλώσσα – και στον τρόπο ζωής που αντανακλά – κατοικεί μια φιλοσοφία ζωής που τώρα αρχίζουμε να ανακαλύπτουμε ξανά: όχι ως νοσταλγικό ρομαντισμό, αλλά ως απαραίτητη διόρθωση σε μια κουλτούρα που έχει απομακρυνθεί από τη γη. Για πολύ καιρό, λειτουργούσαμε με την παραδοχή ότι ο κόσμος αποτελείται από παθητικά αντικείμενα – ότι η φύση είναι ένας πόρος, ένα εργαλείο, ένα εμπόδιο ή μια πρώτη ύλη.

Αλλά η επιστήμη αποκαλύπτει τώρα κάτι άλλο: δάση που επικοινωνούν, μύκητες που λαμβάνουν αποφάσεις και σχηματίζουν δίκτυα σε όλες τις ηπείρους, ζώα που θρηνούν, σχεδιάζουν και θυμούνται. Υπό αυτό το πρίσμα, το όριο μεταξύ φύσης και πολιτισμού εμφανίζεται περισσότερο ως πολιτιστική κατασκευή παρά ως αλήθεια – μια αμφισβητήσιμη αλήθεια. Δεν είμαστε ξεχωριστοί από τη φύση – είμαστε η φύση. Αναπνέουμε τον ίδιο αέρα με τα δέντρα, περπατάμε στο ίδιο έδαφος με τα έντομα. Επηρεάζουμε και επηρεαζόμαστε κάθε στιγμή. Και η αναγνώριση αυτής της αλληλεξάρτησης δεν είναι μόνο ζωτικής σημασίας για την οικολογική μας επιβίωση – είναι επίσης απαραίτητη για τη δημοκρατική ζωή, η οποία δεν μπορεί να ευδοκιμήσει όταν ζούμε αποξενωμένοι από τον κόσμο και ο ένας από τον άλλον.

Αυτή η αντίληψη μπορεί να πάρει μορφή ως ζωντανή πραγματικότητα στις διάφορες προσπάθειες να ζήσουμε διαφορετικά. Αλλά αυτές δεν είναι απλώς πρακτικές επιλογές – είναι φιλοσοφικές. Είναι προσπάθειες να δοκιμάσουμε πώς θα ήταν μια άλλη ζωή, να ακούσουμε τον κόσμο αντί να τον διατάζουμε. Και είναι δημοκρατικές στο πνεύμα – επειδή ανοίγουν χώρο για διάλογο, ποικιλομορφία της ύπαρξης και κοινή ευθύνη. Το να σκεφτόμαστε με αυτόν τον τρόπο σημαίνει επίσης να αναγνωρίζουμε αυτό που δεν καταλαβαίνουμε. Σημαίνει να επιτρέπουμε στον άλλο να παραμείνει άλλος – όχι να τον ρομαντικοποιούμε, αλλά να διατηρούμε τη μοναδικότητά του. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τους άλλους ανθρώπους, αλλά και για άλλες μορφές ζωής: δέντρα, ζώα, μύκητες, άνεμος. Εδώ, η αναγνώριση δεν είναι απλώς ένας τρόπος γνώσης – είναι ένας τρόπος συνύπαρξης, μοιρασιάς της παρουσίας, άρνησης της εξόντωσης μέσω του ορισμού.

Το να είσαι στον κόσμο δεν έχει λοιπόν να κάνει με μεγάλες επαναστάσεις. Είναι μια αργή κίνηση: μια αλλαγή προοπτικής, μια δεκτική επαφή, μια επανεξέταση της σχέσης. Με αυτή την έννοια, η φιλοσοφία γίνεται μια συνεχής πρακτική – ένας προσεκτικός τρόπος ζωής, στον οποίο εκπαιδεύουμε τον εαυτό μας να αντιμετωπίζει τον κόσμο με ταπεινότητα, θαυμασμό και ευθύνη. Ένας τρόπος να γίνουμε και πάλι μέρος αυτού που νομίζαμε ότι βρισκόμασταν έξω από αυτό. Και ίσως αυτό είναι που απαιτεί η δημοκρατία, στην βαθύτερη έννοια της: όχι μόνο δικαιώματα και θεσμούς, αλλά τρόπους ύπαρξης που καλωσορίζουν τη διαφορά, την αλληλεξάρτηση και τη φροντίδα. Ίσως είναι εκεί – στην πρακτική, στις ήσυχες προσπάθειες να ζούμε πιο προσεκτικά – που αρχίζει να διαμορφώνεται ένα διαφορετικό μέλλον. Ένα μέλλον που είναι δημοκρατικό με την έννοια της συνύπαρξης ως άνθρωποι, με τα ζώα, τα φυτά και το άγνωστο μέλλον.

Δ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟΥ « »

Ερωτευμένοι με τη δημοκρατία

Katrin Kuhla, Διευθύντρια του Consortium

Τι συμβαίνει όταν δύο φιλόσοφοι της δημοκρατίας συναντιούνται στις συναντήσεις CAN DO; Σωστά, δημιουργούν την ιδέα ενός έργου CAN DO DEMOCRACY και την ιδέα ενός «Μανιφέστου για τη Δημοκρατία». Αυτό συνέβη όταν ο Florian Wenzel και ο Åke Larsson, οι συντάκτες αυτού του μανιφέστου, συναντήθηκαν στις συναντήσεις CAN DO του προηγούμενου έργου CAN DO. Τι συμβαίνει όταν αυτή η ιδέα διαδίδεται στη διεθνή κοινότητα CAN DO; Μαζί συντάσσεται μια αίτηση, η οποία ξαναγράφεται μετά από μια πρώτη απόρριψη και voilà, οι πρώτες συναντήσεις υλοποιούνται και το μανιφέστο είναι έτοιμο για εκτύπωση.

Είμαστε πολύ χαρούμενοι που και πάλι το CAN DO μπόρεσε να λειτουργήσει ως γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη και την υλοποίηση αυτών των πολύ καινοτόμων και ενδυναμωτικών μεθόδων. Αυτό ήταν δυνατό χάρη στην αφοσίωση και την επιμονή του Florian και του Åke, αλλά και όλων των άλλων ανθρώπων που συμμετείχαν από όλες τις χώρες-εταίρους, τη Σουηδία, την Ιταλία, την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Γερμανία. Ο Çağdaş Özbakan, συντονιστής του Genç Hayat, μας πρόσφερε μια μαγική συνάντηση CAN DO στο Hatay της Τουρκίας, κατά την οποία μπορέσαμε να αναπτύξουμε, να δοκιμάσουμε και να ενσωματώσουμε μερικές από τις ιδέες, τις προσεγγίσεις και τις μεθόδους αυτού του μανιφέστου. Η Sara Arlati, συντονίστρια του Arca di Noè, αποτύπωσε τις κοινές μας ιδέες σε υπέροχα σχέδια.

Ο σκοπός του CAN DO είναι να ενδυναμώσει τους εκπαιδευτικούς στον κοινωνικό τομέα σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο. Στη δουλειά μας η δημοκρατία είναι αναπόφευκτη, όλοι πρέπει να είμαστε λάτρεις της δημοκρατίας για να κάνουμε τη δουλειά μας στο CAN DO. Είμαι ευγνώμων που αυτή η αγάπη για τη δημοκρατία μεταφράστηκε σε γράμματα, σε ένα μανιφέστο. Ελπίζω ότι το μανιφέστο θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε την αξία της δημοκρατίας, να επιδιώξουμε περισσότερη δημοκρατία και να υποστηρίξουμε όσους εργάζονται για τη δημοκρατία.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την προσέγγιση του CAN DO, επισκεφθείτε τον ιστότοπο του προγράμματος, όπου θα βρείτε περισσότερες δημοσιεύσεις και ταινίες σχετικά με το CAN DO:

<http://www.candoempowerment>.

- Alinsky, Saul David (1971). Κανόνες για ριζοσπάστες: Ένα πρακτικό εγχειρίδιο για ρεαλιστικούς ριζοσπάστες. Νέα Υόρκη
- Applebaum, Anne (2024). Autocracy, Inc. Οι δικτάτορες που θέλουν να κυβερνήσουν τον κόσμο. Νέα Υόρκη
- Arendt, Hannah (1958). Η ανθρώπινη κατάσταση. Σικάγο
- Arendt, Hannah (1967): Vita activa ή On the Active Life. Λονδίνο
- Auernheimer, Georg (2012). Einführung in die interkulturelle Pädagogik. (Εισαγωγή στη διαπολιτισμική παιδαγωγική – *διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά*). Darmstadt
- Bhabha, Homi K.(1994). Η θέση του πολιτισμού. Λονδίνο
- Boal, Augusto (2019). Θέατρο των καταπιεσμένων. Λονδίνο
- Boger, Mai-Anh (2016): Το τρίλημμα του αντιρατσισμού. Σε: Dada, Anum / Kushal, Shweta (επιμ.). Η λευκότητα υπό αμφισβήτηση. Οξφόρδη
- Bolten, Jürgen (2012). Διαπολιτισμική ικανότητα. (Διαπολιτισμική ικανότητα – *διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά*). Ερφούρτη
- Bornemark, Jonna. (2018). Det omätbara renässans: En uppgörelse med pedanternas världsherravälde. (Η αναγέννηση του άμετρητου: Μια αναμέτρηση με την παγκόσμια κυριαρχία των πεζών – *διαθέσιμο μόνο στα σουηδικά*). Στοκχόλμη
- Bornemark, Jonna (2025). Vrida Världen – De levande. (Γυρίζοντας τον κόσμο – Οι ζωντανοί – *διαθέσιμο μόνο στα σουηδικά*). Στοκχόλμη
- Carlsson Redell, Petra (2024). Andligheten – marken. (Πνευματικότητα – η γη – *διαθέσιμο μόνο στα σουηδικά*). Εδιμβούργο
- Comtesse, Dagmar / Flügel-Martinsen, Oliver / Martinsen, Franziska / Nonhoff, Martin (επιμ.) (2020). Radikale Demokratietheorie. (Θεωρία για τη ριζοσπαστική δημοκρατία – *διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά*). Βερολίνο
- Cooperrider, David L. / Whitney, Diana / Stavros, Jacqueline M. (2008). Εγχειρίδιο Εκτιμητικής Έρευνας: Το πρώτο μιας σειράς εγχειριδίων AI για ηγέτες της αλλαγής.^{2η} έκδοση. Σικάγο
- Συμβούλιο της Ευρώπης (2023). Γενική Διεύθυνση Δημοκρατίας και Ανθρώπινης Αξιοπρέπειας. Βρυξέλλες: Συμβούλιο της Ευρώπης.
- Critchley, Simon (2013). Infinitely Demanding. Ethics of Commitment, Politics of Resistance. Λονδίνο
- Darwin, Charles (2013). The Descent of Man. Stansted
- Deleuze, Gilles / Guattari, Felix (1980). Χίλια Οροπέδια: Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια. Λονδίνο
- Deleuze, Gilles (1968). Διαφορά και Επανάληψη. Λονδίνο
- Jacques Derrida (1992). Η δύναμη του νόμου: Το μυστικιστικό θεμέλιο της εξουσίας. Νέα Υόρκη
- Ντεριντά, Ζακ (1994). Τα φαντάσματα του Μαρξ. Η κατάσταση του χρέους, το έργο του πένθους και η νέα διεθνής. Λονδίνο
- Ντεριντά, Ζακ (2005). Οι απατεώνες. Δύο δοκίμια για τη λογική. Στάνφορντ
- Ντεριντά, Ζακ (2006). Η πολιτική της φιλίας. Λονδίνο
- Dewey, John (1916). Δημοκρατία και εκπαίδευση. Λονδίνο
- Dewey, John (1927). Το κοινό και τα προβλήματα του. Αθήνα, Οχάιο

Ντόλφιν, Ρικ (2021). Η φιλοσοφία της ύλης: μια διαλογιστική προσέγγιση. Λονδίνο

Ντομίν, Χίλντε (1993). Das Gedicht als Augenblick von Freiheit. Frankfurter Poetik-Vorlesungen. (Το ποίημα ως στιγμή ελευθερίας. Οι διαλέξεις ποίησης της Φρανκφούρτης – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Φρανκφούρτη

EIU (Economit Intelligence Unit) (2023). Δείκτης Δημοκρατίας 2023. Λονδίνο. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Eriksson, Ulf (2015). Demokrats röst - Om litteraturens utopiska verkan (Η φωνή της δημοκρατίας – Σχετικά με την ουτοπική επίδραση της λογοτεχνίας – διαθέσιμο μόνο στα σουηδικά). Ουψάλα

European Community Organizing Network (επιμ.) (2012). Εγχειρίδιο για τη συμμετοχή των πολιτών. Η οργάνωση της κοινότητας ως εργαλείο για την ενεργοποίηση της συμμετοχής των πολιτών. Βρυξέλλες

Flügel-Martinsen, Oliver (2021). Kritik der Gegenwart. Politische Theorie als kritische Zeitdiagnose. (Κριτική του παρόντος. Η πολιτική θεωρία ως κριτική διάγνωση της εποχής μας – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Μπίλεφελντ

Friedrichs, Werner / Kierot, Lara / Lange, Dirk / Marchart, Oliver (επιμ.) (2025). Radikale Demokratiebildung. Postfundamentale Streifzüge. (Ριζοσπαστική εκπαίδευση στη δημοκρατία. Μεταθεμελιωτικές περιπλανήσεις – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Βισμπάντεν

Gorski, Paul C (2012). Equity and social justice from the inside-out. Ten commitments from intercultural education. Σε: Palaiologou, Nektaria / Dietz, Gunther (επιμ.). Mapping the broad field of multicultural and intercultural education worldwide, σ. 388-401. Λονδίνο

Göttner-Abendrot, Heide (2013). Ματριαρχικές κοινωνίες. Μελέτες για τις αυτόχθονες κουλτούρες σε όλο τον κόσμο. Νέα Υόρκη

Han, Byung-Chul (2015). Η κοινωνία της εξάντλησης. Στάνφορντ Han,

Byung-Chal (2024). Το πνεύμα της ελπίδας. Νέα Υόρκη

Handschuck, Sabine / Klawe, Willy Klawe (2004). Διαπολιτισμική κατανόηση στην κοινωνική εργασία. (Διαπολιτισμική κατανόηση στην κοινωνική εργασία – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Βάινχαιμ

Handschuck, Sabine / Schröer, Hubertus (2010). Eigennamen in der interkulturellen Verständigung (Τα κύρια ονόματα στην διαπολιτισμική κατανόηση – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Άουγκσμπουργκ

Heitmeyer, Wilhelm (2024). Αυταρχικοί πειρασμοί και συμμαχία της ακροδεξιάς. Η κρίση των καπιταλιστικών κοινωνιών σε ένα αβέβαιο μέλλον. Cham

Heringer, Anna (2024). Η μορφή ακολουθεί την αγάπη. Χτίζοντας με διαίσθηση: από το Μπαγκλαντές στην Ευρώπη και πέρα. Βασιλεία Hofstede, Geert (2010): Πολιτισμοί και οργανώσεις: λογισμικό του νου.^{3η} έκδοση. Λονδίνο

Hofstede, Geert (2003). Οι συνέπειες του πολιτισμού. Σύγκριση αξιών, συμπεριφορών, θεσμών και οργανώσεων μεταξύ εθνών.^{2η} έκδοση. Λονδίνο

Illouz, Eva (2024). Undemokratische Emotionen. (Μη δημοκρατικά συναισθήματα – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Βερολίνο

Ingold, Tim (2021). Being Alive: Essays on Movement. Knowledge and Description, Routledge

Ingold, Tim (2022). Η αντίληψη του περιβάλλοντος: Δοκίμια για τα μέσα διαβίωσης, την κατοικία και τις δεξιότητες. Λονδίνο

(2016). Γραμμές. Μια σύντομη ιστορία. Λονδίνο

Jameson, Frederic (1994). The seeds of time. Νέα Υόρκη

- Johnstone, Keith (1993). *Improvisation und Theater. (Αυτοσχεδιασμός και θέατρο – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά)*. Βερολίνο
- Jullien, François (1998). *Un sage est sans idée: ou l'autre de la philosophie. (Ένας σοφός είναι χωρίς ιδέες ή: το άλλο της φιλοσοφίας – διαθέσιμο μόνο στα γαλλικά)*. Παρίσι
- Kincheloe, Joe L. / Steinberg, Shirley R. (1997). *Changing multiculturalism*. Μπάκιγχαμ
- Laclau, Ernesto / Mouffe, Chantal (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a Radical Democratic Politics. (Ηγεμονία και σοσιαλιστική στρατηγική: Προς μια ριζοσπαστική δημοκρατική πολιτική)*. Λονδίνο
- Lefort, Claude (1988). *Δημοκρατία και πολιτική θεωρία*. Οξφόρδη.
- Legat, Aliche (2008). *Ιστορίες περπατήματος; αφήνοντας ίχνη*. Σε: Vergunst, Jo Lee, / Ingold, Tim (επιμ.) (2008). *Τρόποι περπατήματος: Εθνογραφία και πρακτική με τα πόδια*, σ. 35-49. Λονδίνο
- Levine, Peter (2013). *Εμείς είμαστε αυτοί που περιμέναμε. Η υπόσχεση της πολιτικής ανανέωσης στην Αμερική*. Νέα Υόρκη
- Yang, Liu (2014). *Η Ανατολή συναντά τη Δύση*. Μάιντς
- Marx, Karl / Engels, Frederick (1848). *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.marxists.org/admin/books/manifesto/Manifesto.pdf>
- Mouffe, Chantal (επιμ.) (1992). *Διαστάσεις της ριζοσπαστικής δημοκρατίας: Πλουραλισμός, ιθαγένεια, κοινότητα*. Λονδίνο. Mouffe, Chantal (2007). *Σχετικά με το πολιτικό. Ενάντια στην κοσμοπολίτικη ψευδαίσθηση*. Φρανκφούρτη
- Μύλερ, Γιαν-Βέρνερ (2011). *Αμφισβητώντας τη δημοκρατία: Πολιτικές ιδέες στην Ευρώπη του εικοστού αιώνα*. Νιου Χέιβεν Μύλερ, Γιαν-Βέρνερ (2017). *Τι είναι ο λαϊκισμός;* Λονδίνο
- Müller, Jan-Werner (2022). *Κανόνες της δημοκρατίας. Ελευθερία, ισότητα, αβεβαιότητα*. Λονδίνο
- Nancy, Jean-Luc (1991). *Η ανενεργή κοινότητα*. Μινεάπολη
- Ogbu, John U. (1995). *Κατανοώντας την πολιτισμική πολυμορφία και τη μάθηση*. Σε: Banks, James A. / McGee Banks, Cherry A. (1995). *Εγχειρίδιο έρευνας για την πολυπολιτισμική εκπαίδευση*, σ. 582-596. Σαν Φρανσίσκο
- ΟΟΣΑ (εκδ.) (2002). *Ορισμός και επιλογή ικανοτήτων (DeSeCo): Θεωρητικά και εννοιολογικά θεμέλια*. Νεσατέλ
- ΟΟΣΑ (εκδ.) (2005). *Ορισμός και επιλογή βασικών ικανοτήτων*. Περίληψη. Νεσατέλ
- Pascale, Richard / Sternin, Jerry / Sternin, Monique (2010). *Η δύναμη της θετικής απόκλισης: Πώς οι απίθανοι καινοτόμοι λύνουν τα πιο δύσκολα προβλήματα του κόσμου*. Χάρβαρντ
- Pajnik, Mojca / Schwiertz, Helge / Della Porta, Donatella / Bernhardt, Franz / Ribač, Marko (επιμ.) (2025). *Πλαίσιο αλληλεγγύης σε περιόδους πολλαπλών κρίσεων: Κοινωνικά κινήματα σε ευρωπαϊκές πόλεις*. Cham
- Phillips, Louise G. (2018). *Περπατώντας με ηθικο-πολιτικο-αστικό θαύμα*. Σε: Snervangers, Kim /, Davis, Susan (επιμ.) (2018). *Ενσώματες και περιπατητικές παιδαγωγικές μέθοδοι που εμπλέκουν τον οπτικό τομέα*, σ. 15-35). Champaign
- Ramey, Joshua. (2012). *Ο ερμητικός Ντελέζ. Φιλοσοφία και πνευματική δοκιμασία*. Λονδίνο

Rancière, Jacques (1998). Διαφωνία: Πολιτική και Φιλοσοφία. Μινεάπολη Rancière, Jacques (2007). Μίσος για τη Δημοκρατία. Λονδίνο

Rancière, Jacques (2015). Διαφωνία. Σχετικά με την πολιτική και την αισθητική. Λονδίνο

Rogers, Carl (1977). Για το να γίνεις άνθρωπος. Η άποψη ενός θεραπευτή για την ψυχοθεραπεία. Λονδίνο Rosa, Hartmut. (2015). Κοινωνική επιτάχυνση. Νέα Υόρκη

Rosa, Hartmut. (2020). Η ανεξέλεγκτη φύση του κόσμου. Κέιμπριτζ

Ruch, Philipp (2019). Schluss mit der Geduld. Jeder kann etwas bewirken. Eine Anleitung für kompromisslose Demokratie. (Αρκετά με την υπομονή. Ο καθένας μπορεί να κάνει τη διαφορά. Ένας οδηγός για την ασυμβίβαστη δημοκρατία – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Μόναχο

Spruybroek, Lars. (2019). Η συμπάθεια των πραγμάτων: ο Ruskin και η οικολογία του σχεδιασμού. Λονδίνο Spruybroek, Lars (2020). Χάρη και βαρύτητα. Αρχιτεκτονικές της μορφής. Λονδίνο

Sloterdijk, Peter (1988). Zur Welt kommen – zur Sprache kommen. Frankfurter Vorlesungen. (Γεννιέται κανείς – στον κόσμο, στη γλώσσα. Οι διαλέξεις της Φρανκφούρτης – διαθέσιμο μόνο στα γερμανικά). Φρανκφούρτη

Tanizaki, Junichiro (2019). In Praise of Shadows. Λονδίνο

UNESCO (2016). Παγκόσμια Έκθεση Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης. Εκπαίδευση για τους ανθρώπους και τον πλανήτη: Δημιουργία βιώσιμου μέλλοντος για όλους. Παρίσι

Ηνωμένα Έθνη (2015). Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Νέα Υόρκη

Βίγκλας, Λίνος, Μάγος, Κώστας, Αλεξόπουλος, C. (2019). Περπατώντας μαζί. Διαπολιτισμικές διαδρομές στην πόλη του Βόλου. Βόλος

Villegas, Ana M. / Lucas, Tamara (2002). Εκπαίδευση εκπαιδευτικών με πολιτισμική ευαισθησία. Νέα Υόρκη Wall Kimmerer, Robin (2013). Πλέκοντας γλυκό χόρτο. Λονδίνο

Wall Kimmerer, Robin (2021). Δημοκρατία των ειδών. Λονδίνο

Weil, Simone (1949). Η ανάγκη για ρίζες. Πρελούδιο σε μια Διακήρυξη Υποχρεώσεων προς τον Άνθρωπο. Λονδίνο

Weil, Simone (1952): Βαρύτητα και χάρη. Νέα Υόρκη

Wenger, Etienne / McDermott, Richard / Snyder, William (2002): Καλλιεργώντας κοινότητες πρακτικής: ένας οδηγός για τη διαχείριση της γνώσης. Βοστώνη

Wittgenstein, Ludwig (1972). Σχετικά με τη βεβαιότητα. Νέα Υόρκη Wittgenstein, Ludwig (2009). Φιλοσοφικές έρευνες. Οξφόρδη

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) (2022). Ευρωπαϊκό πλαίσιο δράσης του ΠΟΥ για την ψυχική υγεία 2021-2025. Κοπεγχάγη

Η δημοκρατία είναι κοντά στη ζωή – απρόβλεπτη, σε κίνηση, αναζητώντας προσανατολισμό στο άγνωστο.

Εκδηλώνεται στην ποικιλόμορφη κοινότητα των ανθρώπων που είναι αφοσιωμένοι ο ένας στον άλλο, εξερευνώντας τα μεταβαλλόμενα νερά και τους ανέμους, βρίσκοντας δημιουργικούς δρόμους προς το μέλλον.

Στην Ευρώπη, υπάρχουν πολλές προσπάθειες να σταματήσει αυτό το πλοίο της δημοκρατίας. Τεχνοκρατία, καπιταλισμός και λαϊκισμός είναι μερικά από τα ονόματα που προσπαθούν να κάνουν την κοινότητα των ναυτικών είτε να ακολουθήσει αυταρχικές κινήσεις είτε να αποκλειστεί από την ελεύθερη εξέλιξή της. Η κοινωνία των πολιτών και το δημιουργικό, κριτικό δυναμικό της εμποδίζονται όλο και περισσότερο να εκτιμηθούν ως ζωτικής σημασίας για τη δημοκρατία. Οι κρίσεις και οι καταστάσεις έκτακτης ανάγκης φαίνεται να απαιτούν επείγουσα δράση πέρα από τη δημοκρατία – όμως αυτή είναι ακριβώς η στιγμή που τη χρειαζόμαστε.

Αυτό το μανιφέστο προσφέρει μια νέα ματιά στις δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα της δημοκρατίας, στις εγγενείς αξίες της που βρίσκονται στον πυρήνα του τι σημαίνει να είσαι Ευρωπαίος. Σε μια διεθνή προσπάθεια, παρουσιάζει δημιουργικά σύμβολα, λέξεις και εμπνευσμένες πρακτικές για το πώς να ζούμε μια δημοκρατική ζωή μαζί στην Ευρώπη. Μικρές δραστηριότητες προσκαλούν να βιώσουμε το δυναμικό της ριζικής σύνδεσης της δημοκρατίας με την ίδια την ανθρώπινη ζωή.

Συμμετέχοντες που συνέβαλαν στο μανιφέστο – Συνάντηση CAN DO στο Χατάι / Τουρκία, Μάιος 2025